

Articles in newspapers

["Beleid van bezuinigingen biedt beste perspectief,"](#) in: *de Gelderlander*, 19 september 2003.

["Handelsoverschot is helemaal niet goed,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 22 oktober 2003, p. 9.

["Overboekingsregeling EU zal enkel verliezers kennen,"](#) in: *de Gelderlander*, 6 november 2003.

["Loonakkoord gaat banen kosten,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, 7 november 2003, p. 7.

["Huiswerk voor Zalm over efficiënte contractbreuk,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 27 november 2003, p. 13.

["Verlaagde btw levert nauwelijks banen op,"](#) in: *de Gelderlander*, 27 december 2003.

["Verlaagde btw is zonde van het geld,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 22 januari 2004, p. 8.

["Hier of daar---de Polen doen het werk,"](#) in: *Trouw*, 19 februari 2004, p. 14.

["Ondernemersprijs voor de importeur,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 8 maart 2004, p. 5.

["Idee-fixe van Bolkestein over fiscaal speelveld,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 22 april 2004, p. 15.

["Uit naastenliefde bezuinigen op sociale zekerheid,"](#) in: *Nederlands Dagblad*, 17 juli 2004, p. 7.

["EU-wetgeving ophouden schaadt de economie,"](#) in: *de Gelderlander*, 20 juli 2004.

["Handel is gemakkelijker dan met denkt \(WTO geeft de ontwikkelingslanden valse hoop\)"](#) in: *NRC-Handelsblad*, 3 augustus 2004, p. 7.

["Eén BTW-tarief is goede bijdrage aan verlaging van de lastendruk"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 11 augustus 2004, p. 5.

["Innovatie is blinde vlek van Balkenende,"](#) in: *de Gelderlander*, 12 oktober 2004.

["Draagkrachtbeginsel werkt averechts \(Aktie Kerkbalans versus de overheidsfinanciën\),"](#) in: *Nederlands Dagblad*, 21 oktober 2004, p. 7.

["Amerikaanse staatsschuld is geen bron van zorg,"](#) in: *de Gelderlander*, " 22 oktober 2004.

["Afschaffen, die winstbelasting,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 4 november 2004, p. 13.

["Verwacht niet te veel van de kennisbox,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, 18 november 2004, p. 8.

Met M. van der Klei, ["Waar is de kunstsector nou toch mee bezig?"](#) in: *Trouw*, 26 november, 2004, p. 17.

["Maak van de vlaktaks een reëel alternatief,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, February 15, 2005, p. 7.

["EU-regel in luchtvaart overbodig,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, February 24, 2005, p. 13.

["CPB slaat plank behoorlijk mis,"](#) in: *de Gelderlander*, March 15, 2005.

["Financiële keuzes in zorg onontkoombaar,"](#) in: *Nederlands Dagblad*, March 17, 2005, p. 7.

["Niet de dollar, maar euro is het echte probleem,"](#) in: *de Gelderlander*, March 25, 2005.

["Zoektocht naar de kat die blaft,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, April 16, p. 17.

["Euro-uitleg Zalm helpt 'nee'-kamp,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, May 13, 2005, p. 11.

["Europese burger wil grondwet met maximale vrijheid,"](#) in: *de Gelderlander*, June 11, 2005.

["Bouwfraude was geen fraude maar vorm van mededinging,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, July 7, 2005, p. 8.

[" Economische prikkels beter dan bescherming,"](#) in: *Nederlands Dagblad*, July 8, 2005, p. 7.

["Fiscale hervorming die we niet mogen missen,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, September 22, 2005, p. 9.

["Invoering vlaktax praktisch onhaalbaar,"](#) in: *de Gelderlander*, October 4, 2005.

["Tekort VS geen reden tot zorg,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, October 15, p. 7.

["ECB-president Trichet kan van Alan Greenspan leren,"](#) in: *De Gelderlander*, December 1, 2005.

["CO2-rechten niet gratis verkregen,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 22 December 2005, p. 9.

["Fiscale grondwet voor EU,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, January 19, 2006, p. 13.

["Toekomst energiebedrijven staat op het spel: Mentale blokkade tegen privatisering,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, February 13, 2006, p. 7.

["Overwinning van links is kiezersbedrog,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, March 8, 2006, p. 9.

"Interview: Werk staat centraal bij collegevorming in Leiden," in: *Leidsch Dagblad*, March 13, 2006.

["Kleinere overheid moet marktwerking stimuleren,"](#) in: *De Gelderlander*, April 4, 2006.

["Rita Verdonk biedt meer dan Mark Rutte"](#) in: *NRC-Handelsblad*, May 11, 2006, p. 9.

["Economisch populisme viert hoogtij bij de EU,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, August 8, 2006, p. 7.

["Illegale immigratie met vrijhandel bestrijden,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, September 7, 2006, p. 11.

["Overschot maakt meer kapot dan ons lief is,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, September 21, 2006, p. 13.

"A fiscal appendix tot the EU constitution," in: *International Herald Tribune*, Saturday, January, 21, 2006, p. 7.

"Interview: Brussel wil alleen scoren," in: *Metro*, 16 November, 2006.

["Partij voor de Dieren en SP intomen svp,"](#) in: *Nederlands Dagblad*, 30 November, 2006, p. 7.

Met F. de Graaf ["Kabinet is pas echt sociaal als het meer privatiseert,"](#) in: *De Volkskrant*, maandag 19 maart, 2007, p. 9.

["Laat handel in kaartjes vrij,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, donderdag 16 augustus, 2007, p. 6.

["Crisis? Zo werkt de economie,"](#) in: *NRC.NEXT*, 22 februari, 2008, p. 16.

["Crisis op de Amerikaanse markt valt mee,"](#) *NRC Handelsblad*, 25 februari, 2008, p. 7.

["Verdonk wakkert slachtoffergedrag aan,"](#) in: *NRC-Handelsblad*, *Opinie & Debat* 12 april 2008, p. 17

["Maak simpele regels voor EU-Budget,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 14 april 2008. p. 5.

["Regels topinkomens zinloos,"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 8 mei 2008. p. 9.

["Short selling is een recht"](#), in: *Het Financieele Dagblad*, 25 september 2008. p. 11.

["Zie de beperking van Brussel"](#), in: *Het Financieele Dagblad*, 23 januari 2009, p. 7.

["Werknemer betaalt meer belastingen dan hij denkt"](#), in: *Staatscourant On Line*, 4 februari 2009, p. 9.

Interview: ["Terugkeer ideologie in politiek door kredietcrisis"](#), in: *NRC Handelsblad*, 28 februari 2009, Zaterdag&Cetera, pp. 12-13.

Interview: ["Crisisplan van coalitie stuit op brede scepsis"](#), in: *Staatscourant Online*, 1 april 2009, nummer 13, p. 7.

Met F. de Graaf ["Gat in de markt en niet in hand overheid"](#), in: *Het Financieele Dagblad*, 3 april 2009. p. 6.

["Als politici niet te lang zitten"](#), in: *NRC-Handelsblad*, 13 augustus 2009, p. 17.

["Wachtgeld: politici zijn echt meer gelijk dan anderen"](#), in: *Staatscourant Online*, 26 augustus 2009.

["Bonus is gevolg van vrijwillige ruil op de markt"](#) in: *Het Financieele Dagblad*, 10 september 2009.

["Eigendomsrechten ter beheersing van de begroting"](#), in: *Staatscourant Online*, 7 oktober 2009.

["Europese belasting biedt onbedoeld voordeel"](#), in: *Staatscourant Online*, 28 april 2010, nummer 17, p. 7.

["Geef individu weer zijn vrijheid"](#), in: *Het Financieele Dagblad*, 14 oktober 2010, p. 9

["EU-budget hervorming: van collectieve naar individuele netto betalingsposities"](#) in: *Trouw*, 1 november 2010, p. 19.

Interview ["Economen sceptisch over kleinere overheid"](#) in: *Staatscourant*, 3 november 2010, nummer 44, p 7.

["Een aandeelhouder is iemand die zijn aandeel houdt,"](#) in: *Sophie*, Jaargang 4, nummer 2, april 2014, p. 33.

Sophie

2 april 2014

Een aandeelhouder is iemand die zijn aandeel houdt

“Een aandeelhouder is iemand die zijn aandeel houdt.” Geef me ook maar een goede reden waarom; een aandeel is je vrouw of man niet. Het argument komt meestal uit de koker van het management. Die wil zijn eigen gang gaan, ongestoord door de hete adem in de nek van een aandeelhouder die met z’n voeten stemt. Het management moet dus gewoon eigen baas worden, maar dan zijn ze er nog niet. Hun echte baas is niet de aandeelhouder maar de consument. Eigendom van productiemiddelen in een markteconomie is een sociaal mandaat. Hoe de consument te behagen, is de vraag die het zich moet stellen. De maatstaf daarvoor is---winst maken. Winst betekent immers dat consumenten het product waarderen als het beste goed waar ze hun geld aan kunnen besteden. Als dat niet zo is, gaan ze in een concurrerende markt naar een ander---consumenten stemmen pas echt met hun voeten.

Een ander bekend argument luidt dat bij aandeelhouders bij wie het om de winst gaat, en die verkopen als het aandeel te laag staat, het korte termijn winststreven prevaleert boven de winst op lange termijn of andere nobele zaken. Ook dat argument klopt van geen kant. Roofbouw, ook op het ethische imago van een goed in de ogen van de consumenten, loont niet. Als het management daar naar zou streven, zou dat de bestaande koers van het aandeel verlagen. Immers, de koers van een aandeel wordt bepaald door de toekomstige winststroom. Als we een nadruk op de korte termijn zien, kunnen we gevoeglijk aannemen dat het bezit niet verkocht kan worden. Immers het recht om iets te verkopen, is het recht om je de lange termijn waarde toe te eigenen. Het na ons de zondvloed is eerder kenmerkend voor een politicus die iedere vier jaar herkozen wil worden.

Voor het management ligt de prikkel dus verkeerd als het bezit niet verkocht kan worden---en dat geldt ook voor de aandeelhouder. Wil het management echt doen wat de aandeelhouder behaagt, dan moet de aandeelhouder zijn aandeel kunnen verkopen. En wat wil de aandeelhouder? Hij wil dat met zijn geld zoveel mogelijk winst wordt gemaakt--en daarmee het belang van de consument wordt gediend. Het letterlijke en figuurlijke “goed” dat verkocht wordt, daar draait het om. Je bent als aandeelhouder geen egoïst als je de winst maximaliseert.

Hoe staat het dan met de ethiek van de markt? De grondlegger van de economie, Adam Smith, wist het al: ondernemen moet gebeuren binnen de grenzen van de wet en moraal. Dat is de ethiek van de markt---niet de ethiek die geldt binnen een gezin, zoals elkaar trouw zijn in voor- en tegenspoed. De markt is een onpersoonlijk coördinatie proces met haar eigen ethiek. De rechtvaardigheid van de geldende spelregels staat op de markt centraal---niet een rechtvaardige einduitkomst. Dat laatste heeft niemand in de hand en kan dus niet ethisch worden beoordeeld. Doen we dat wel dan staat dat gelijk aan een voetbalwedstrijd niet alleen volgens de regels te laten spelen maar ook de einduitkomst al van te voren te bepalen. Waarom dan nog spelen?

Kortom, we kunnen niet de persoonlijke ethiek die geschikt is voor een gezin toepassen op het onpersoonlijke marktproces. We zijn weer terug bij ons eerste antwoord: “een aandeel is je vrouw of man niet”.

Literatuur: “What is the Responsibility of Business under Democratic Capitalism,” in: *“Are Economists Basically Immoral?” and Other Essays on Economics, Ethics, and Religion*, by Paul Heyne, Liberty Fund: Indianapolis, 2008.

Staatscourant

3 november 2010

Economen sceptisch over kleinere overheid

Commentaren, Nieuws en Achtergrond

Gepubliceerd op 09 november 2010

achtergrond

Economen sceptisch over snijden in ambtenarenbestand

Veel economen denken dat een kleinere overheid geen kwaad kan of zelfs goed is voor de welvaart. Maar de plannen om het ambtenarenbestand terug te dringen krijgen geen warm onthaal. Het ontbreekt aan het weghalen van taken, luidt de kritiek. En waarom zou dit kabinet wél slagen waar andere faalden?

Auke Leen, universitair docent economie aan de Universiteit Leiden, gelooft absoluut niet in de heilzame werking van een overheid die de economie probeert te sturen. ‘Wie daar wel iets van verwacht, gaat er van uit dat ambtenaren de kennis hebben om het bedrijfsleven in de juiste richting te wijzen. Als je daar niet in gelooft, zoals ik, dan is het beter om minder ambtenaren te hebben. Want al dat micro managen van die ambtenaren kost natuurlijk ook nog eens een hoop geld.’

Met ‘micro managen’ bedoelt Leen de gedragsbeïnvloeding door middel van subsidies en fiscale regelingen. ‘Zo vindt de overheid innovatie en de kenniseconomie belangrijk, dus gaat er geld naar zaken als de Octooibox, de Innovatiebox en nanotechnologie. Niemand weet geloof ik wat het is, maar dat is nu mode. Talloze ambtenaren zijn nodig om al die regelingen te bedenken en uit te voeren. En vergeet ook de noodzakelijke controles op misbruik niet. Maar misschien zijn wij helemaal geen land van uitvinders, misschien moeten we het wel meer hebben van de handel. De sleutel tot economische groei is daarom een algehele verlaging van de vennootschapsbelasting, en niet subsidies voor sommigen.’

Barbara Baarsma, directeur van economisch onderzoeksbureau SEO in Amsterdam, plaatst een kanttekening bij de kritiek op innovatiesubsidies. ‘De overheid kan nodig zijn waar de markt faalt,’ zegt zij. ‘Op het gebied van innovatie is dat aantoonbaar het geval. Omdat niet zeker is wat de resultaten zullen zijn, willen banken hier minder dan maatschappelijk gewenst investeren.’ Maar ook voor Baarsma staat als een paal boven water dat een kleinere overheid beter zou zijn. Wat haar betreft moet de stofkam door ‘het systeem met de vele sectorspecifieke subsidiepotten’ en ‘bijna al het beleid dat op basis van paternalisme wordt gevoerd’. Met dat laatste doelt ze onder andere op het rookverbod voor kleine cafés en de bemoeienis met werkende vrouwen.

Je zou zeggen dat deze economen een gat in de lucht springen bij de plannen van het nieuwe kabinet. Maar nee. ‘Wat met de ene hand wordt weggehaald,’ zegt Leen, ‘voegt dit kabinet met de

andere weer toe. Kunstenaars gaan bijvoorbeeld het normale btw-tarief betalen. Oké, een goed plan, hoewel ik me afvraag of die kunstenaars allemaal netjes hun btw-bonnen bijhouden. Maar daar tegenover staat dan weer dat ziekenhuizen geen btw hoeven te gaan betalen over schoonmaakdiensten die ze inhuren. Daar komt een compensatiefonds voor. Zo schiet het natuurlijk niet op.'

Subsidies

Leen ziet meer voorbeelden in het regeerakkoord die hem allesbehalve hoopvol stemmen. 'Zo wordt het nu kennelijk een kerntaak van de overheid om "animal cops" in te zetten. Terwijl er uitstekende particuliere initiatieven zijn op dat gebied.' Het schrappen van subsidies – wat toch nadrukkelijk in de plannen staat – bekijkt hij ook met wantrouwen. 'Ik lees dat subsidies alleen in stand worden gehouden als ze bewezen effectief zijn. Het probleem is dat ze dat altijd zijn voor de ambtenaar die zijn afdeling ermee in stand houdt of kans ziet deze uit te breiden. De vraag is vooral of subsidies efficiënt zijn. Dat zijn ze vaak niet.'

Baarsma hekelte het gebrek aan visie achter de plannen. 'Dit kabinet heeft geen leidende filosofie achter het regeerakkoord. Wat ik zie, is het gedachteloos en lukraak hanteren van de kaasschaaf zonder taken af te stoten. Een econoom zou systematisch kijken of bepaalde zaken door de markt gedaan kunnen worden en zo nee, of de overheid dan wel soelaas kan bieden. Dat is hier niet gebeurd, want dan zou je bijvoorbeeld de hypotheekrenteaftrek aanpakken. Die regeling is volkomen nonsens. Er is geen enkele economische reden voor, ze leidt alleen maar tot duurdere huizen.'

Het grootste probleem, zegt Baarsma, is dat Rutte en consorten vergeten bij hun plannen te vermelden welke taken ze afstoten. 'Daardoor kan ik ook niet inschatten of het wegbezuinigen van ambtenaren goed zal uitpakken.' Als er taken worden weggehaald, vervolgt ze, moeten daarbij natuurlijk de juiste keuzen worden gemaakt. 'Het is bijvoorbeeld niet verstandig om de regel te schrappen dat je niet mag inbreken. Kerntaken als veiligheid moet je niet afstoten.'

Hoogleraar Economie Sweder van Wijnbergen, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, voegt zich ook bij de critici. Zolang het kabinet de kaasschaaf hanteert, is het snijden in ambtenaren niet goed voor het bedrijfsleven, constateert hij. 'Kaas schaven betekent minder dienstverlening. Zo creëer je het slechtste van twee werelden. Kijk maar naar de Belastingdienst: daar is de dienstverlening voor bedrijven teruggeschoefd. De accountmanagers voor bedrijven zijn weg. Dossiers worden langzamer afgehandeld en de expertise verdwijnt.'

Vergunning kerncentrale

Een ander sprekend voorbeeld is het uitgelekte interne memo van het voormalige ministerie van Vrom, dat half oktober door BNR Nieuwsradio werd geopenbaard. Het ministerie stelde in het stuk onvoldoende ambtenaren te hebben om een vergunning voor een tweede kerncentrale te kunnen verwerken. Het ministerie stelde minstens zeventig extra ambtenaren nodig te hebben om de vergunningaanvraag af te kunnen handelen. De wens van het nieuwe kabinet om zo spoedig

mogelijk een beslissing over een centrale te kunnen nemen, staat daarmee op losse schroeven. Op z'n vroegst in 2016 kan een vergunning worden afgegeven.

Eerder, in een uitzending van *RTL Z* gaf Van Wijnbergen de regering Rutte/Verhagen nog een drie, op de schaal van tien. 'De manier waarop het kabinet nu bezuinigt op de ambtenarij is slecht voor het bedrijfsleven en zal juist zorgen voor meer bureaucratie en tegelijkertijd nauwelijks lagere kosten. Het specialisme valt weg, de mensen die iets weten van een bepaalde problematiek vallen weg.'

Ook volgens Van Wijnbergen maakt het kabinet geen harde keuzes voor het schrappen van overheidstaken. Het bewijs dat hierdoor problemen ontstaan is bijvoorbeeld ook te vinden in Delfzijl. Projectontwikkelaar MillEnergy betaalt de gemeente aldaar 45.000 euro voor de inzet van ambtenaren om snel vergunningen voor de aanleg van een windmolenpark te verkrijgen. De gemeente stelt dat de aanvragen met de huidige capaciteit niet tijdig te kunnen leveren.

In de jaren '80 zag Wijnbergen in de VS – hij werkte in Washington bij de Wereldbank – hoe bezuinigen niet moet. De Amerikaanse president Reagan kortte flink op de ambtenaren. 'Elke dollar bezuinigen op het belastingdienst daar betekende drie dollar minder inkomsten. Dossiers blijven langer liggen, belastingaangiftes werden later behandeld, er was geen tijd voor goede controle. Mensen krijgen dat door en maken daar dan weer gebruik van.'

Sukkels

Van Wijnbergen ziet overigens naast het wegvallen van specialisme en aandacht, nog een fundamentele probleem voor het op deze manier bezuinigen op ambtenaren. Juist omdat ze minder specifiek kunnen werken, en ook wat bureaucratischer worden, krijgen ambtenaren de naam 'sukkels' te zijn, zag hij in de VS. 'Het resultaat was dat ook alleen nog maar sukkels ambtenaar worden en dat dus de kwaliteit van de ambtenarij omlaag gaat.' In Nederland is dat overigens nog niet het geval, aldus de hoogleraar die zelf korte tijd de hoogste ambtenaar op Economische Zaken was.

Bij alle plannen voor een kleinere overheid moeten we vooral ook niet de menselijke faalfactor uit het oog verliezen, waarschuwen de economen. Volgens Leen is het een grote fout om mensen 'uit de sector' op kabinetsposten te plaatsen. 'Bezuinigen lukt alleen met mensen van buiten, die niet al ingekapseld zijn. Van iemand die uit de zorg op zorg komt, hoeven we echt niets te verwachten.' Baarsma wijst erop dat bezuinigingsplannen voor de overheid haast altijd mislukken. Het zou haar verbazen als dit kabinet wél succesvol zal blijken. 'Ministers zijn net mensen, als ze eenmaal in zo'n ministerie zitten gaan ze niet hun eigen ambtenaren ontslaan.'

Auteur Rutger van den Dikkenberg en Richard Sandee

Trouw

1 november 2010

EU-budget hervorming: van collectieve naar individuele netto betalingsposities

EU-BUDGET HERVORMING: VAN COLLECTIEVE NAAR INDIVIDUELE NETTO BETALINGSPOSITIES

Na jaren van inspraak, uitgelekte rapporten en uitstel heeft de Europese Commissie deze week haar eindrapport gepubliceerd. Het rapport moet de discussie sturen over hoe het verder moet met de hervorming van het EU budget. Waar staat Nederland in die discussie? Onze eerste reflex is waarschijnlijk een van geen cent meer. Ja, ze kunnen zelfs minder krijgen in deze magere tijden. Bovendien valt ons geld beter te besteden dan aan landbouwsubsidies en steun aan arme landen die de zaak oplichten. Maar hebben we met die insteek ons zelf daar niet het meeste mee?

Als we cynisch zijn, hebben we in de huidige situatie niets te klagen. Het budget is niet meer dan een smeermiddel voor belangrijker zaken: de Brusselse regelmachine. In dat licht levert een netto afdracht ons krediet op; in de Raad van ministers wordt naar ons geluisterd. We krijgen onze zin bij regelgeving in ruil voor een stuk snelweg elders.

Daarnaast, gesteggel over geld houdt Brussel bezig. Het resultaat is dat er minder tijd overblijft voor regelgeving. Regels, die doordat ze als inflexibele eenheidsworst voor de hele EU gelden, ons meer kosten dan opleveren. Ook het heen en weer gereis van het Europese Parlement tussen Brussel en Straatsburg heeft zijn voordelen. Hoe meer tijd er daardoor wordt verspild, des te beter.

Bovendien, stel het budget zou besteed worden aan nuttige zaken. Hoe moeilijk zou het dan niet zijn om de EU in toom te houden. Laten we wel wezen, de EU heeft het ideale budget: een procent van het gezamenlijke nationale inkomen en wettelijk verplicht in evenwicht. Na-ijver tussen de lidstaten geeft de ideale prikkel om het budget klein te houden. Wat willen we nog meer? Een groter budget door geld te besteden aan, in wiens ogen, nuttige zaken? Euro-obligaties om Europees de economie te stimuleren?

Daarnaast, we doen wel verongelijkt over onze bijdrage, maar moeten we een bijdrage niet zien in vergelijking tot het inkomen per hoofd of de koopkracht in een lidstaat? Daarnaast heeft de discussie een schijnexactheid. Het nationale inkomen, waarop de bijdrage van een lidstaat voor het overgrote deel is gebaseerd, ligt in sommige landen wel een kwart hoger dan het officiële. Dit gaf onlangs president Berlusconi van Italië op een bijeenkomst van de OECD nog ruitelijk toe. Zelf houden we wijselijk onze mond over een voordeel dat ons betreft. Op de douanerechten die voor de EU zijn bestemd en die wij hier in Rotterdam innen, mogen we sinds een aantal jaren 25 procent als inningskosten inhouden. Vroeger was dat tien procent. Maar ze hebben niets met de werkelijke kosten te maken. Het is gewoon een korting op onze bijdrage onder een andere naam.

Hoe moeten we dan naar het budget kijken? Laten we eens niet naar de netto betalingspositie van landen maar van individuen kijken, zoals de vakantieganger en zakenman. Makkelijker reizen, een huisje in het buitenland, contacten van een bedrijf in en buiten de EU---de EU staat achter je. Zie bijvoorbeeld laatstelijk het conflict tussen Japan en China met de door Japan vastgehouden Chinese kapitein. Zelfs Japan kon niets tegen China maken. Laat staan Nederland in zijn eentje? Zou daar niet iedere zakenman of vakantieganger 135 euro, onze netto bijdrage per

inwoner, voor over hebben? Ongeacht wat we voor de rest van de EU terug krijgen, als klein handelsland en reizend volkje ligt daar collectief ook onze winst.

Als al het zojuist gezegde onze insteek nog niet verandert, laten we dan realistisch zijn en naar onze budgettaire soevereiniteit kijken. We dragen beslissingsbevoegdheid af. Dat klopt. We verliezen iets maar krijgen er ook iets voor terug: een stem in een groter geheel. We ruilen nationale soevereiniteit tegen co-soevereiniteit in een groter geheel. Wat te denken van landen als Noorwegen en Zwitserland. Die hebben inderdaad in naam hun soevereiniteit nog. Ze moeten echter wel bijna alle EU-regelgeving, zonder inspraak, overnemen.

Over een Eurotax hoeven we ons niet druk te maken. De besluitvorming daarover behoort tot de zwaarste in de EU. Ze staat gelijk aan een grondwetsherziening. Dat weet de Commissie ook. Voor haar is een eurotax wisselgeld. Die tegen te houden is schijnwinst en verspilde energie.

Kortom, met een krenterige insteek in de discussie over het EU budget gooien we het kind met het badwater weg. Misschien dat we als land een grijpstuiver kunnen winnen, als inwoners van een klein land zitten we voor een dubbeltje op de eerste rang.

Het Financieele Dagblad

14 oktober 2010

Geef individu weer zijn vrijheid

In het voetbal gaat het om daden en niet om woorden. Van de liberale daden van Rutte zullen we het de komende vier jaar niet moeten hebben. De eerste liberale premier sinds mensenheugenis moet worden afgerekend op zijn woorden: het presenteren van het liberale ideaal

We moeten premier Rutte over vier jaar afrekenen op zijn liberale perspectief

Het regeerakkoord wordt gezien als een terugdringen van de overheid in geld en in regels. Was het maar zo. Het is een verzameling open deuren. 'Subsidies worden alleen verstrekt indien de effectiviteit ervan is bewezen.' Dat uit te vinden, zal onderzoeksgeld vragen. 'De winstbelasting moet specifiek worden verlaagd.' Wat dat aan bureaucratie gaat kosten, staat nergens. 'Ondernemers moeten maatschappelijk verantwoord ondernemen.' Regelgeving zal nodig zijn.

Zelfs Ronald Reagan, in de jaren tachtig president van de Verenigde Staten, die hetzelfde beoogde, kwam niet verder dan een beperking in de groei van de collectieve sector. Misschien dat dan het overheidstekort kleiner wordt. Een liberaal heeft liever een kleine overheid met een groot tekort dan een grote overheid met een klein tekort. Een tekort houdt politici in toom. En een liberaal heeft mensenkennis - vooral van politici. Bovendien wordt het argument dat we de last niet op onze kinderen moeten afwentelen overdreven. Een toekomstige generatie heeft nog nooit voor een huidige generatie goederen kunnen produceren. De goederen die ze produceren, consumeren ze ook zelf. Als wij iets nu willen hebben, zullen we het ook zelf moeten maken.

Waar valt voor Rutte de winst te behalen? De rechtsstaat daar gaat het bij de liberaal om. Het probleem is dat in de kabinetsformatie Rutte werd gedwongen te voetballen op een veld waarop hij helemaal niet wil spelen.

De sterkte van de liberaal ligt bij het bepalen van de regels van het spel en het leveren van de scheidsrechter. In beleid gelooft hij niet en vooral niet in meespelende scheidsrechters. In de samenleving zit veel meer kennis dan op het pluche in de Kamer. Het resultaat van de markt valt niet te bepalen of normatief te beoordelen. Een liberaal zou liever helemaal geen macrocijfers

kennen. Je zou immers op het idee kunnen komen beleid te gaan voeren. Zolang individuen er in de vrijwillige ruil naar eigen idee op vooruit gaan, is alles goed. Een groot tekort op de handelsbalans met China of veel mensen zonder werk, het zij zo.

Niet dat een liberaal niet kan voetballen. Als geen ander weet hij dat het gaat om de prikkels. Als van werknemers de helft van een extra verdiende euro naar de overheid gaat en van de mensen aan de onderkant, door de inkomensafhankelijke regelingen, zelfs bijna alles wordt afgeroomd, is er geen prikkel om echt mee te spelen. Wat blijft is de in het regeerakkoord geuite misvatting dat de overheid de economie kan faciliteren. Dat kan ze helemaal niet. Zo zijn conjunctuurrampen van alle tijden. Empirisch, theoretisch en vooral ethisch is er geen enkele reden voor beleid. De overheid voert beleid sinds de crisisjaren van de vorige eeuw. Het gevolg is dat de depressies nu langer duren dan vroeger toen ze zich spontaan, sneller en zonder grote overheidsschulden herstelden.

Ook theoretisch heeft de liberaal weinig vertrouwen in beleid dat stelt dat er winst valt te behalen door geld bij de burgers weg te halen en het door de overheid, minus behandelingskosten, te laten uitgeven. Per saldo heeft de overheid nog nooit een baan geschapen. Het beleid resulteert veelal in het twee handen op een buik van grote bedrijven en de overheid en heeft niets met marktwerking te maken.

Wat wringt is dat wat de overheid doet, het individu niet hoeft te doen. Zijn vrijheid wordt kleiner. Je kunt de economie niet sturen zonder ook niet de mens te sturen. We krijgen afhankelijke onderdanen, geen zelfstandige burgers. Niet zo lang geleden waren alleen ambtenaren en echte zwakken op de overheid aangewezen.

Natuurlijk, de zwaksten moeten worden geholpen - maar daarmee houdt het op. Hulp geven geschiedt bij voorkeur vrijwillig, en niet verplicht vrijwillig via de overheid. Dat laatste heeft niets met solidariteit van doen. Die minimale basis moet, zo mogelijk, aan de zorgbehoevende zelf worden gegeven. Anders loopt, in naam van de zorg, de bureaucratie met het geld weg. Als zorg gegeven door een hulpverlener uit Roemenië die hier in Nederland werkt slechts een vijfde van een Nederlandse hulp kost, moet die keuze mogelijk zijn. Eens kijken hoeveel zorgbehoevenden met een eigen budget een Roemeense, met of zonder hoofddoekje, afwijzen.

Bovendien, er is geen echte armoede meer in Nederland. Vergeleken met de rest van de wereld is het hier de hemel op aarde. Wel is er ongelijkheid. Die verschillen zijn essentieel; ze sturen de samenleving - anders heb je een optredende overheid nodig. Schoolboekengeld, hypotheekrenteaftrek, AOW; we moeten al die bovenminimale regelingen van-wieg-tot-graf, in principe zelf kunnen betalen. Voor Rutte is de tijd rijp om met die wijsheid de mentaliteit te veranderen.

Het gaat erom de individuele vrijheid, het eigene van de mens, weer boven tafel te krijgen. Op dat liberale perspectief kunnen we Rutte over vier jaar afrekenen: een tea-party ook in Nederland. Tot het nu nog onmogelijke van een kleinere overheid is hij niet gehouden.

Dr. A.R. Leen is econoom en werkt aan de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden

Staatscourant

28 april 2010

Europese belasting biedt onbedoeld voordeel

opinie

EU-belasting biedt onbedoeld voordeel

Een EU-belasting komt eraan. Behalve dat de plannen tot nu toe niet erg kansrijk zijn, botsen ze met de criteria van proportionaliteit en subsidiariteit. Maar er is volgens universitair docent Auke Leen ook een zonnige kant: de fiscale ambities kunnen de regelmachine temperen.

Na een concept, dat vorig jaar is uitgelekt, komt er na de zomer een rapport van de Europese Commissie over hoe het verder moet met de begroting van de Europese Unie. Na het gesteggel over de begroting die geldt voor de periode 2007-2013 zegde de Commissie een fundamentele herziening toe. Gezien de voorkeur van parlement, Commissie en haar voorzitter Barosso, en na inspraak van burgers, wetenschappers en politici, bevat het rapport zeker een paragraaf over nieuwe eigen middelen.

Bij haar oprichting was het de bedoeling de EU voor honderd procent eigen inkomsten te geven. Dat is er nooit van gekomen. Landbouwheffingen en belastingen op importen bedroegen nooit meer dan de helft van de inkomsten. Nu bedragen ze nog geen vijftien procent. Een directe afdracht van ongeveer één procent van het nationaal inkomen van iedere lidstaat levert tegenwoordig het leeuwendeel. De roep om eigen middelen is echter gebleven. De autonomie van de EU zou er bij gebaat zijn. Bovendien zijn we dan af van het gesteggel rond de verhouding van betalingen aan en ontvangsten van de EU.

Passend

Wat zijn in de loop van de tijd op korte termijn realiseerbare voorgestelde belastingen geweest die ook terugkomen in het uitgelekte rapport? Een directe afdracht aan de EU van een deel van de BTW, zichtbaar op iedere kassabon, is een oude kanshebber. Een belasting op de uitstoot van CO₂ is een moderne kanshebber. Daarnaast, en helemaal passend in deze tijd, is al gesproken over een communicatiebelasting: het belasten van e-mail en sms.

Het laat zich raden dat zuidelijke landen die BTW-afdracht, ondanks het regressieve karakter, wel zien zitten. De BTW-ontduiking ligt er ongeveer drie keer zo hoog als in de noordelijke landen. Frankrijk daarentegen pleit voor een belasting op CO₂-uitstoot. Met haar kerncentrales heeft zij, samen met Zweden, de laagste CO₂-uitstoot. Consumenten zullen niet blij zijn met een communicatiebelasting. 'Dankzij de EU is internationaal bellen goedkoper,' luidde een argument om te gaan stemmen voor het Europese Parlement. Nu wordt dat de kiezer dubbel, niet alleen internationaal maar ook nationaal, weer afgenomen.

Het belasten van CO₂-uitstoot en sms'jes scoort laag wat betreft de houdbaarheid voor de toekomst. De eerste keer dat over een communicatiebelasting werd gesproken, bestonden sms'jes nog niet eens en ging het om een belasting op vaste lijnen. Wie weet hoe we in de nabije toekomst zullen communiceren? Ook de CO₂-belasting draagt het gevaar in zich dat binnenkort wellicht blijkt dat de opwarming van de aarde niet door CO₂-uitstoot wordt veroorzaakt. Op andere planeten schijnt de opwarming ook plaats te vinden.

Wenselijk

Het huidige systeem, daarentegen, geeft de EU niet alleen zekere inkomsten maar voldoet ook aan de legitieme basis van subsidiariteit en proportionaliteit waarop ieder EU-beleid gestoeld moet zijn. Het afdragen van een percentage van het nationaal inkomen laat ieder land vrij hoe het de benodigde gelden voor de EU wil opbrengen. Daardoor wordt er ook niet meer overhoop gehaald dan nodig is. Al schiet de door Barosso beoogde directe band van de EU met haar burgers er wel bij in.

Los hiervan is het goed te bedenken dat de begroting slechts bijzaak is - ook voor Brussel. Over één procent van het nationaal inkomen zou geen land moeilijk moeten doen. Dé activiteit van de EU blijft regelgeving. Het verdrag van Lissabon bevat nauwelijks enige beperking van taken en brengt hier dan ook geen verandering in.

Het is zeer de vraag of dit wel zo wenselijk is. Uit recent Brits onderzoek blijkt dat ook voor wet- en regelgeving geldt: hoe dichter bij de direct betrokkenen besluiten worden genomen (subsidiariteit), hoe efficiënter. Eigen Britse wetgeving is tweeënhalf keer zo kosteneffectief als EU-beleid. Eenheidsworst en ook de trage aanpassing daarvan - unanimitéit is vaak vereist- kosten wat.

Het klinkt misschien wat vreemd, maar voorstanders van minder Brusselse regeldruk zouden evenals Barosso vóór een grotere begroting en nieuwe belastingen moeten pleiten. Dan zijn ze in Brussel immers druk bezig met het verdelen van het zakgeld, en kunnen ze geen kwaad.

Auteur Auke Leen

De auteur is universitair docent economie bij het Instituut Fiscale en Economische Vakken aan de Universiteit Leiden.

Staatscourant Online

7 oktober 2009

Eigendomsrechten ter beheersing van de begroting

Het structurele probleem van de rijksbegroting is dat belastinginkomsten een gemeenschappelijke ruif voor alle ministeries zijn. Volgens Auke Leen schiet het algemeen belang erbij in, terwijl de overheid best weet hoe het moet.

Op de klassieke taken van de overheid na hebben bijna alle overheidsuitgaven weinig met het algemeen belang van doen. Natuurlijk, overheidsuitgaven hebben een publieke kant, maar dat geldt ook voor private uitgaven. Zo heeft het private mobieltje van de consument een positief publiek effect voor derden: hulpdiensten zijn snel ter plaatse. Private belangengroepen doen met de overheidsuitgaven hun voordeel. Sociale zekerheid, cultuur, landbouw of sport, het geld vloeit altijd naar bepaalde groepen. Zie de groepen die ervoor lobbyen en daarmee het algemeen belang van beperking van de uitgaven veronachtzamen. Stelde Aristoteles al niet dat als iets van iedereen is er de minste aandacht aan wordt besteed?

De structurele remedie is dat belang met belang moet worden bestreden. Tegenover het particulier belang van de uitgaven moet een ander particulier belang worden gesteld. Bij het milieuprobleem wordt het steeds duidelijker dat het effectief is eigendomsrechten te creëren. In het Westen was veel van het bosareaal, vergeleken met Oost-Europa, in private handen. De milieuvervuiling was navenant kleiner; boseigenaren trokken bij schade snel aan de bel. Zo worden nu ook andere milieuproblemen opgelost door het creëren van eigendomsrechten, zoals het recht tot vissen in de Noordzee of het recht op uitstoot van een bepaalde hoeveelheid CO₂.

Fiscale normen

Eigendomsrechten verdienen meer erkenning in Nederland; ik zie dat als een noodzakelijke voorwaarde om de begroting beheersbaar te houden. Zo dient de overheid te erkennen dat haar belastinginkomsten het eigendom van private personen zijn. De overheid moet tevens de specifieke grenzen van de draagkracht van personen en bedrijven en hun kredietwaardigheid erkennen. Er dienen praktische fiscale normen te komen, zoals belastingverhoging slechts met een twee derde meerderheid in de Kamer of een stijging van de uitgaven koppelen aan de bevolkingsgroei. Dat is wat anders dan bij gewone meerderheid besluiten, omdat het in principe toch allemaal van ons is.

De Grondwet spreekt helaas niet over het recht op eigendom. Zolang sociale rechten wel, maar het eigendomsrecht niet in de Grondwet is opgenomen, blijft het dweilen met de kraan open. Het recht op eigendom blijft in het jargon van de overheid, zoals Marx al stelde, het recht op egoïsme.

Discipline

Ook fiscale normen zijn niet in de Grondwet opgenomen. We hebben alleen de boterzachte EU-normen wat betreft de grootte van het begrotingstekort (maximaal drie procent van het bbp) en de omvang van de overheidsschuld ten opzichte van het nationaal inkomen (maximaal zestig procent van het bbp).

Uit recent Amerikaans onderzoek blijkt dat het anders kan. De grondwetten van de vijftig Amerikaanse staten werden geordend op basis van de criteria individuele vrijheid en budgettair verantwoord gedrag. Hoewel weinig staten het recht op eigendom in hun grondwet hebben staan, zijn er wel veel regels inzake budgettair verantwoord gedrag. Ze variëren van een beperking op het aantal dagen dat het parlement bij elkaar mag komen (dan hebben ze niet zoveel tijd voor het aannemen van geldverslindende projecten) tot een absolute grens aan het aantal ambtenaren en – vooral populair bij kiezers – geen verhoging van het salaris van parlementsleden zolang de staatskas een tekort heeft.

Iedereen weet inmiddels dat budgettaire discipline ook in Nederland dringend is gewenst, gezien de sterk oplopende staatsschuld. Het stellen van eigendomsrechten zal daarbij, net als bij het oplossen van milieuproblemen, behulpzaam zijn. Bij afwezigheid daarvan blijft de begroting gelijk het onbeheersbare gat in de ozonlaag.

Meeuwen zweven achter een haringtrawler op de Noordzee. Bij het milieuprobleem wordt het steeds duidelijker dat het effectief is eigendomsrechten te creëren, zoals het recht tot vissen in de Noordzee of het recht op uitstoot van een bepaalde hoeveelheid CO₂. Foto: Cor Mulder/ANP

Auteur Auke Leen

De auteur is universitair docent economie bij het Departement Fiscale en Economische V

Het Financieele Dagblad

10 september 2009

Bonus is gevolg van vrijwillige ruil op de markt

Bonus is gevolg van vrijwillige ruil op de markt

Stel dat 99,99% van de mensen de bonussen van de bankiers niet ziet zitten. In vrijwilligheid, althans dat denken ze, zouden ze de bonussen nooit aan ze geven. Ze worden gezien als uitvloeisel van macht, vriendjespolitiek of gewoon geluk. Toch ontstaan ze in de vrijwillige ruil op de markt, gedaan door mensen bij hun volle verstand. Als dat zo is, dient het beleid daar ook op gericht te zijn. Zo niet, dan is het middel erger dan de kwaal.

Mits vrijwillig, kopen en verkopen we alleen als we erop vooruit gaan. Dat wat beide partijen erop vooruit gaan, is de in de ruil gecreëerde waarde, waaruit de bonussen moeten worden betaald.

Het old-boys-netwerk creëert ze niet; het verdeelt ze slechts. Zonder handelaren zou het geld voor de bonussen er nooit zijn geweest. Niemand dwingt ons de financiële producten van de bankiers te kopen. Vriendjes, in de regel minder efficiënt, inhuren bij de productie creëert juist minder waarde.

Winst, groei van waarde, ontstaat vooral door het nemen van risico. Aan de rand van de afgrond groeien de mooiste bloempjes. Maar plukken doen we alleen met voorzorg als we weten dat er geen net hangt. De markt werkt alleen als mensen worden geconfronteerd met de gevolgen van hun daden. Zoals een kenner van de Londense City onlangs zei: 'Banken weten dat ze niet failliet kunnen gaan omdat de overheid dat niet toestaat. Dat is wat ze hebben geleerd van de crisis. Maar dan zullen ze zich ook nooit verantwoordelijk gaan gedragen.'

Wat gaat er gebeuren nu de overheden wereldwijd willen gaan reguleren? We worden allemaal veel en veel armer. Het is niet zo dat als zij het niet krijgen, er meer voor ons overblijft. In het ergste geval is het er gewoon niet meer. Maar die verdwenen bonussen zijn peanuts vergeleken met de ruilwinst die wij, de kopers, bij iedere aankoop zouden hebben gepakt. De situatie is te vergelijken met Bill Gates wiens hele ruilwinst wordt afgenomen en die ermee stopt. Dat bedrag valt in het niet vergeleken met ons voordeel. Als consument zaten we altijd al voor een dubbeltje op de eerste rang.

Verkocht!

Foto: ANP

Maar het zijn toch mislukte producten waar we het over hebben? Was het maar zo. De Amerikaanse overheid wil haar regels ook op de venture capitalist, de risiconemer pur sang, van toepassing verklaren. Van het binnenlands product in de VS wordt 20% geproduceerd door

bedrijven die ooit met behulp van venture capital zijn gestart. Ook zij zouden een systematisch risico zijn. Maar ze speculeren met eigen geld en willen ook nooit worden gered.

Bovendien, prijzen en beloningen ontstaan als uitvloeisel van het marktproces. De overheid kan dat niet naspelen of beperken zonder schade. Ze heeft de kennis daartoe niet. Toen aan een voormalig hoofd van het Poolse centrale planbureau werd gevraagd hoe ze in Polen de prijzen vaststelden, vertelde hij dat ze altijd de marktprijzen uit het Westen namen.

Maar wat hadden jullie dan gedaan als de hele wereld communistisch was geworden? ‘Dat zien we wel als het zover komt’, antwoordde hij. De G20 denkt kennelijk al zover te zijn.

Kortom, het beste beleid is mensen te confronteren met de gevolgen van hun daden. Zoals Reagan zei: ‘Als je ze het licht niet kunt laten zien, moet je ze de hitte maar laten voelen’. Bovendien, je moet er toch niet aan denken dat een overheid gaat uitmaken wat in een beloning geluk, vriendjespolitiek, macht of gewoon hard werken is.

In de ruil vellen we geen moreel oordeel. De moraliteit van de markt is juist dát zij mensen in vrijheid laat ruilen.

Dr. A.R. Leen is econoom en filosoof en verbonden aan de rechtenfaculteit van de Universiteit Leiden.

Staatscourant Online

26 augustus 2009

Wachtgeld: politici zijn echt meer gelijk dan anderen

Moeten de sociale voorzieningen voor politici worden gelijkgetrokken met de regelingen voor andere burgers? Neen, vindt Auke Leen, die met zijn pleidooi voor behoud van de huidige regels een tegengeluid in deze discussie laat horen.

Er valt alles te zeggen om het bestaande wachtgeld en de sollicitatieregeling voor politici te handhaven. Sommigen zijn gewoon meer gelijk dan anderen. Niet alleen en vooral niet in de eerste plaats door het gebrek aan een ontslagbescherming of het afbreukrisico.

In de discussie schijnt het nog slechts te gaan om het vergaande SP-wetsvoorstel en een minder vergaand wetsvoorstel van de regering. De huidige regeling wordt onrechtvaardig gevonden of het gevolg van zakkenvullerij. Om het gedrag van politici in juiste banen te leiden, zijn die argumenten niet van belang. De vermeende vergrote rechtvaardigheid en kostenbesparing van het voorgestelde beleid betekenen precies die prikkels op het gedrag van politici die we helemaal niet willen.

Eigenbelang

Het punt is niet dat politici allereerst aan zichzelf denken. Dat doen we allemaal. Voor de grondlegger van de economie was dat het uitgangspunt waarop hij zijn theorie baseerde. Stel, zo stelde Adam Smith in 1759, iemand leest in de krant dat een groot deel van China door een aardbeving van de aarde is verdwenen. Natuurlijk zou hij medelijden hebben, maar vervolgens weer overgaan tot de orde van dag. Maar zou hij weten dat hij de volgende dag een stukje van zijn pink zou moeten missen: hij zou niet kunnen slapen. Eigenbelang – waarvan egoïsme het ziekelijke extreem is – is, de uitzonderingen daargelaten, altijd sterker dan het algemeen belang. Het denken, stelt Smith dan ook, van de mensen kunnen we niet veranderen; wel, zowel in de economie als de politiek, zijn gedrag met behulp van de juiste prikkels.

Zouden politici later na hun ontslag weer snel aan het werk moeten, dan houden ze daar in hun besluitvorming nu al rekening mee. Zo houden ze veel toezicht op en hebben ze contact met een sector waarin ze later, gezien hun deskundigheid, ook zelf weer een baantje moeten vinden. Ze zullen de sector te vriend proberen te houden. De besluitvorming verslechtert door dit oneigenlijke argument. De huidige regeling vermindert dat effect: wie doet me immers wat?

Verontrusting

Het treffendste voorbeeld is, zowel hier als in de Verenigde Staten, de financiële sector. Het gemak en de snelheid waarmee mensen heen en weer gaan van de politiek, toezichthoudende functies en functies in de sector zelf, zou ons niet tot voorbeeld moeten dienen maar verontrusten. Dat juist de financiële sector in de huidige crisis is gered, heeft misschien meer te maken met het feit dat overheid en financiële sector twee handen op een buik zijn, dan dat het beleid betreft dat is gebaseerd op het economische inzicht dat we in feite geen andere keuze hadden.

Kortom, een korte uitkeringsduur is geen oplossing; de bestaande lange uitkeringsduur is al een oplossing. Alle mensen op één hoop gooien is hier geen goede zaak. Een schoenlapper mag zijn

hele leven blijven lappen; presidenten moeten, willen het geen dictators worden, worden beperkt in hun zittingsduur. De bestaande ruime regeling is een doorslaggevende prikkel tot goed – op reële mensen – gebaseerd overheidsbeleid.

Auteur Auke Leen

De auteur is universitair docent economie bij het Departement Fiscale en Economische Vakken aan de Universiteit Leiden.

NRC Handelsblad

13 augustus 2009

Als politici maar niet te lang zitten

Het ziet er naar uit dat voor politici de termijn van de wachtgeldregeling wordt verkort en dat ook een sollicitatieplicht wordt ingevoerd. Als er ergens sprake is dat het kind met het badwater wordt weggegooid, is het hier wel. Zouden politici later na ontslag weer snel aan de bak moeten, dan werpt dat in hun handelen immers zijn schaduw vooruit. Zo houden ze veel toezicht op, en hebben contact met een sector waarin ze later, gezien hun deskundigheid, ook zelf weer een baantje moeten vinden. Ze zullen de sector te vriend proberen te houden; de besluitvorming verslechtert. De huidige regeling vermindert dat effect; wie doet me immers wat? Het treffendste voorbeeld is de financiële sector. Het gemak en de snelheid waarmee mensen heen en weer gaan van politiek, toezichthoudende functies en functies in de sector zelf zou ons moeten verontrusten. Dat juist de financiële sector is gered, zegt misschien ook meer over het ons kent ons, dan over beleid dat is gebaseerd op economische inzichten.

Laat politici bovendien geen beroepspolitici worden, maar echte volksvertegenwoordigers blijven: mensen die een periode in het parlement zitten en daarna weer terug naar de maatschappij gaan. Daarom zou een termijnlimiet voor politici in de Kamer moeten gelden. Term limits noemen ze dat in de VS. Bij een beperkte zittingsduur hoeven politici zich minder te bekommeren om hun herverkiezing; ze kunnen zich richten op de idealen die ze hadden toen ze in de politiek kwamen. Bovendien, term limits besparen geld. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat hoe langer politici in de politiek zitten, hoe makkelijker ze geld uitgeven. Voor een burger betekent een miljoen nog iets, voor een politicus wordt het na verloop van tijd een cijfer ter afronding achter de komma.

Politici zijn geen halve goden, hoewel ze ons anders willen doen geloven. Maar juist daarom hoeven ze nog niet als gewone burgers te worden behandeld. De wijsheid van eeuwen is hen gewoon wat meer gelijk dan anderen te laten zijn.

Het Financieele Dagblad

3 april 2009

Gat in de markt en niet in hand overheid

Het kabinet wil de economie uit het slop trekken door de vraag te stimuleren. Dit betekent dat de overheid gaat aangeven op welke plaatsen de economische groei moet gaan plaatsvinden. Deze kunstmatige bevordering van het economisch verkeer zal de recessie echter niet doen verdwijnen. In plaats daarvan moeten ondernemers de ruimte worden geboden zelf op zoek te gaan naar nieuwe kansen voor groei. Ondernemers moeten weer een gat in de markt zien en niet het gat in de hand van de overheid.

Een drastische verlaging van de vennootschapsbelasting past in zo'n beleid. Menigeen zal daarop tegenwerpen dat dit slechts de zakken van aandeelhouders zal vullen. Maar dan wordt voorbijgegaan aan het effect van een dergelijke maatregel. Verlaging maakt het mogelijk winst te maken op plaatsen waar dat voorheen niet het geval was. Hierdoor ontstaan voor (nieuwe) ondernemers nieuwe kansen op winst. Maar voordat er winst wordt gemaakt zijn er al veel goede zaken verricht.

Een ondernemer maakt namelijk eerst kosten: hij neemt werknemers in dienst en bestelt materialen. En dan blijft er, als hij geluk heeft, wat over. Voor de ondernemer gaat de kost dus voor de baat uit. De samenleving heeft er echter al direct baat bij.

Op deze manier wordt nieuwe, blijvende welvaart gecreëerd. Dit in tegenstelling tot de kunstmatig gecreëerde vraag waar het kabinet nu op inzet. De vrije markt is dus niet de oorzaak van het probleem, de vrije markt is de oplossing.

Frans de Graaf is wetenschappelijk medewerker van de Prof.mr. B.M. Teldersstichting; Auke Leen is econoom en filosoof en als docent verbonden aan het instituut voor Fiscale en Economische vakken van de Universiteit Leiden.

Staatscourant Online

1 april 2009

Crisisplan van coalitie stuit op brede scepsis

Crisisplan van coalitie stuit op brede scepsis De coalitie roemt haar eigen crisispakket, maar is het genoeg? De investeringen blijven beperkt tot enkele miljarden en de aangekondigde bezuinigingen liggen nog allesbehalve vast.

De meest fantastische bedragen vliegen over tafel sinds de presentatie vorige week van het aanvullende coalitieakkoord met crisismaatregelen. Afhankelijk van de rekenwijze zou het kabinet 6 miljard, 17 miljard of zelfs 67 miljard euro extra 'investeren' in de economie. Dat is, let wel, exclusief de 80 miljard die in de financiële sector is gestoken en de 200 miljard aan garantiestellingen daarvoor.

Premier Balkenende zette de getallen nog eens op een rij voor de Kamer 'tegenover kritiek als zou het te weinig zijn'. Maar hoe serieus moeten we deze miljardenregen nu precies nemen? Wat blijft er onder de streep van over? Feit is dat de sommen alleen boven de 6 miljard komen als de oplopende uitgaven aan bijvoorbeeld werkloosheidsuitkeringen worden meegeteld.

Volgens de budgettaire paragraaf wordt dit jaar 2,28 miljard euro netto in de economie gepompt en een kwart miljard volgend jaar. Vervolgens levert het pakket een bezuiniging op van 5,62 miljard euro. 'De heer Van Geel probeert te maskeren dat hij netto uitkomt op min 3 miljard in 2011,' sneerde Halsema (GroenLinks) daarom naar de fractievoorzitter van het CDA.

Van Geel hield in reactie vol dat het kabinet 6 miljard investeert. Dat is inderdaad de omvang van het stimuleringspakket, maar daar tegenover staan oplopende bezuinigingen. Zo wordt op vooralsnog onbekende posten gekort bij de ministeries en op ambtenarensalarissen.

Hans van Mierlo, hoogleraar Openbare financiën aan de Universiteit Maastricht (niet de oud-minister), stelt dat zelfs 6 miljard euro te weinig zou zijn 'om de economie een duw in de rug te geven'. Hij wijst naar de Verenigde Staten. 'Daar hebben ze een stimuleringsplan van duizend miljard dollar ingezet. Nederland is kleiner dan de VS, maar ook naar verhouding doen wij weinig.' Tegelijkertijd waarschuwt hij dat de voorgenomen bezuinigingen alleen haalbaar zijn als de economie aantrekt. 'De investeringen vinden nu plaats, de bezuinigingen later. Dat betekent dat de rekening wordt uitgesteld. Ik zie dit als een slimme maar ook gevaarlijke zet. Het gaat namelijk alleen goed als de economische groei binnen twee tot drie jaar aantrekt. Anders moet er nog harder worden bezuinigd.'

Ondanks dit risico zou Van Mierlo de investeringen willen opvoeren tot 10 miljard euro. Hij wil vooral meer geld steken in onderwijs. Daarnaast hamert hij op maatregelen om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te verbeteren. 'De verhoging van de AOW-leeftijd moet echt doorgaan en het ontslagrecht dient alsnog te worden versoepeld.' Ook loonmatiging hoort volgens de hoogleraar in het pakket thuis.

Auke Leen, universitair docent economie in Leiden, betwijfelt eveneens of het coalitiepakket doeltreffend is. Hij maakt korte metten met de voorstelling van het kabinet dat er effectief tientallen miljarden in de economie worden gepompt. 'We moeten kennelijk al blij zijn dat de belastingen niet worden verhoogd. Maar het laten oplopen van het tekort is natuurlijk niet hetzelfde als een investering,' aldus de econoom van liberale snit.

Leen pleit voor een verlaging van de vennootschapsbelasting als meest effectieve maatregel om de economie aan te jagen. 'We moeten de koopkrachtige vraag, oftewel de aanbodkant van de economie stimuleren. De beste manier om dat te doen is verlaging van de vennootschapsbelasting,

omdat dat generiek de investeringen aanjaagt. Dat is effectiever dan sectorspecifieke maatregelen gericht op duurzaamheid en spur- en ontwikkelingswerk.'

In de toekomstige bezuinigingen heeft Leen vooralsnog geen vertrouwen. 'Naast maatregelen als het verhogen van de AOW-leeftijd kan de overheid de belastingen verhogen om meer inkomsten te genereren. Maar dat gebeurt meestal niet. In plaats daarvan laat men liever de inflatie oplopen, waardoor de schulden minder waard worden. Zo lossen overheden al sinds jaar en dag hun financiële problemen op.'

De coalitie wil met een speciale wet onderstrepen dat er vanaf 2011 bezuinigd moet worden, maar dat maakt geen indruk op de economen. 'Dat is natuurlijk geen wet van meden en perzen. Er is altijd weer een uitvlucht,' zegt Leen. Van Mierlo spreekt van 'platte symboolpolitiek'.

NRC Handelsblad

28 februari 2009

Terugkeer ideologie in politiek door kredietcrisis

Buiten stormt het. Binnen is slechts een handjevol getrouwen van Frits Bolkestein samengekomen om, diep in november, mee te maken hoe de voormalig VVD-leider het eerste exemplaar van zijn nieuwste bundel politieke beschouwingen in ontvangst neemt. Weggebleven is zijn ooit grote schare fans, nog trouw aanwezig bij eerdere presentaties. Helemaal vreemd is dat niet. Wie de bundel openslaat komt zinnen tegen die, op zijn zachtst gezegd, niet zijn toegesneden op de actualiteit van het moment. Neem: „De algemene toestand in Nederland is goed en dus is het liberale kapitalisme zoals wij dat hier kennen ook goed.” Het is het vaatje waar Bolkestein altijd uit heeft getapt. Exemplarisch daarvoor is de „psychologische omslag” waar de zelfverzekerde pleitbezorger van het Angelsaksische aandeelhouderskapitalisme halverwege de jaren negentig in deze krant toe opriep. Wat de Nederlandse economie nodig heeft, zei Bolkestein destijds, is „een grotere belustheid op winst”. Tegelijk prees hij de financiële markten voor de weldadige wijze „waarop ze de vrijheid van democratisch gekozen politici beperken om het verkeerde te doen”. De tijden zijn veranderd. Bolkesteins wereldbeeld, waarin individuen met oog voor het eigen belang en met al hun hebzucht en onhebbelijkheden, tezamen het publieke welbevinden vergroten, is door de crisis aan het wankelen gebracht. Winstbejag is nu als probleemervaren en de politiek eist haar plaats weer op. „De tanende belangstelling voor het wereldbeeld van mensen als Bolkestein lijkt mij erg gezond”, zegt politiek filosoof Grahame Lock. De hoogleraar, die verbonden is aan de universiteiten van Nijmegen en Oxford, verbaast zich al jaren over de eensgezindheid onder de partijen in het politieke midden, zowel in Nederland als daarbuiten. „Sinds de val van de muur was de hegemonie van het neoliberale denkmodel overweldigend. Er leek geen enkele behoefte aan een ideologisch alternatief.” De crisis heeft dat veranderd, zegt Lock. Hij wijst op een bijeenkomst begin dit jaar, waar de leider van de katholieke kerk in Engeland, de aartsbisschop van Westminster, publiekelijk „de dood van het kapitalisme” verkondigde. Ook gezaghebbende Nederlanders hebben zich niet onbetuigd gelaten. Herman Wijffels, oud-bankier, prominent CDA-er en formateur van het huidige kabinet, kondigde na de val van zakenbank Lehman Brothers „een nieuwe cultuurfase voor de mensheid” aan. Dat zijn verstrekkende conclusies. De vraag is of die ook in het Nederlandse parlement worden onderkend. En zo ja, wat betekent dat?

Gaan de beginselprogramma's van de politieke partijen in Nederland op de helling? Brengt de crisis een nieuwe kijk op marktordening en de publieke zaak? Die vragen worden in de Tweede Kamer nog niet gesteld. Daar is het gesprek over de nationalisatie van banken vooralsnog vooral een bedrijfseconomische kwestie, geen ideologisch debat. Maar in de coulissen van de politiek rommelt het. Daar is wél een levendig debat op gang gekomen. Kamerlid Paul Kalma vindt het begrijpelijk dat dit levendige debat nog niet is geland op het Binnenhof. Als oud-voorzitter van het wetenschappelijk bureau van de PvdA schuwt hij het gesprek over onderliggende politieke uitgangspunten niet. Maar de tijd is er nog niet rijp voor, zegt hij. „We zitten nu midden in een enorme financiële crisis die roept om directe maatregelen. Dan begin je niets met ideologisch wapengekletter.” De coalitiepartijen hebben de oppositie een parlementair onderzoek naar de oorzaken van de crisis toegezegd. Dat is het moment, verwacht Kalma, dat een stevig debat zal worden gevoerd „op uitgangspunten”. Ronald van Raak, die behalve Kamerlid ook directeur is van het wetenschappelijk bureau van de SP, hoopt het. „Maar ik vertrouw er niet op. De neoliberale consensus had jarenlang alle middenpartijen in de greep, ook de PvdA. Daar bestaat nu misschien schaamte over, maar ik zie bij die partijen nog niet de behoefte om in een Kamerdebat, of in een parlementair onderzoek, openlijk op de eigen schreden terug te keren.” Het is moeilijk voor de SP, zegt Van Raak, om de andere partijen te dwingen tot „een zelfonderzoek”. Hij kijkt daar naar uit, omdat hij in de crisis het „ideologisch gelijk” van de SP bevestigd ziet. Dat de SP in de debatten over de nationalisering van ABN Amro desondanks niet op dat gelijk heeft gehamerd, komt doordat „trionfalisme” volgens hem „niet werkt”. Ook bij kiezers slaat dat niet aan, zegt Van Raak. „Zo leuk is het niet dat ons beginselprogramma hout blijkt te snijden. Kiezers geven daar ook weinig om, die willen gewoon hun baan behouden.” En dat kan alleen met concreet beleid. Lock, de politiek filosoof, meent dat het ideologisch debat buiten de Tweede Kamer wordt gevoerd, omdat politici nog geen uitgedacht alternatief zien voor het neoliberalisme. Bijna alle huidige politici, zegt Lock, zijn opgegroeid met het neoliberale denkmodel, ook de sociaal-democraten van Labour, SPD of PvdA. „Jarenlang was de enige vraag die zij zich op sociaal-economisch terrein stelden: veel liberaliseren of weinig? Sociaal-democraten zeiden dan: weinig. Dat betekende bijvoorbeeld dat de bibliotheek in nationale handen bleef. Radicaler werd het niet.” De nationalisaties van banken moeten volgens Lock ook niet worden gezien als een terugkeer „naar het oude publieke nutsdenken”, uit de jaren zeventig en daarvoor. „Het politieke midden heeft in de crisis nog geen andere kijk gekregen op de maatschappelijke functie van financiële instellingen. Luister maar naar de minister van Financiën. Als de banken weer winst zullen genereren, moeten ze terug naar de bureau’s.” Dat was anders toen in de jaren zeventig het naoorlogse sociale marktmodel in diskrediet raakte. „Politici als Reagan en Thatcher konden direct overschakelen. Ze beloofden een radicale koerswijziging, en wat dat betekende voor de praktische politiek was al uitgedacht in universiteitsfaculteiten en denktanks, door Nobelprijswinnaars als Milton Friedman en Friedrich Hayek.” Sindsdien, zegt René Cuperus van het wetenschappelijk bureau van de PvdA, zijn de denkers bij wie politici als Thatcher houvast vonden, de universiteiten gaan overheersen. „Zeker de economiefaculteiten.” Ook onder PvdA-leden kon hij de afgelopen jaren nauwelijks een econoom van enige naam en faam vinden die niet het Angelsaksische vrije-marktmodel propageerde. „Het gevolg was dat politici over economische kwesties jarenlang hetzelfde te horen kregen.” Onder druk van de economische crisis zit daar nu beweging in, meent Cuperus. Al is dat voorlopig nog buiten de Tweede Kamer en bij voorkeur in eigen gelederen. Zoals in de wetenschappelijke bureaus van de politieke partijen die volksvertegenwoordigers van ideeën proberen te voorzien. Zelfs politici in functie doen er aan mee, en lang niet altijd in voorzichtige termen.

Neem de christen-democraten. In het laatste nummer van het tijdschrift *Christen Democratische Verkenningen* schrijft minister Piet Hein Donner dat de crisis hem sterkt in de opvatting dat „de markt de moraal uitholt”. Op een van de vier crisisavonden die het CDA organiseerde, sprak premier Balkenende over de noodzaak van „een morele herbronning van het bank- en verzekeringswezen”. Op een andere CDA-crisisavond zei hoogleraar godsdienstwijsbegeerte Henk Vroom zelfs te hopen dat „een inzicht in de zonde weer wordt verheven tot een politiek principe”. De wereld heeft volgens hem ernstig behoefte aan een „relativering van verdienste”. Zonder die relativering bouwen mensen „torens tot in de hemel, die zo hard omvallen als banken of bedrijven die op drijfzand zijn gebouwd”.

Gevraagd om een toelichting, voegt de godsdienstfilosoof daar aan toe dat het neoliberalisme „één grote farce” is. Het idee dat naar eigenbelang handelende mensen tezamen het publiek welbevinden vergroten, is „puur bijgeloof”. Niet anders „dan het geloof in elfjes of kabouters”. De oplossingen die de christen-democraten achter de schermen van de praktische politiek uitdokteren, liggen voornamelijk in het verleden. Henk Vroom praat over de waarde van rentmeesterschap. Oud-premier Lubbers vraagt om een terugkeer naar het Rijnlandse model. In dit ondernemingsmodel is de continuïteit van de onderneming belangrijker dan het behalen van een snelle winst. Bovendien ligt de nadruk op meer belangen dan louter die van de a n d e e l h o u d e r s. „We hadden nooit afscheid van dat model mogen nemen”, zei Lubbers ten overstaan van een groot aantal CDA-prominenten op een conferentie over globalisering in Den Haag. Als het Rijnlandse model nog dominant was geweest, zei hij ook, dan „was de crisis er nooit gekomen”. De conclusie van Lubbers: „Deze tijd lokt krachtig en stevig overheidsbeleid uit, waarmee we politiek, bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld beter met elkaar in lijn kunnen brengen.” Paul Kalma waarschuwt. „Ja, je ziet nu een wonderlijke vermenigvuldiging van Rijnland e r s. ” Maar de woorden van christen-democraten zijn volgens de PvdA-er vaak groter dan hun daden. „De retoriek tegen het kortetermijndenken en het aandeelhouderskapitalisme is nooit verdwenen, ook niet tijdens de hoogtijdagen van het neoliberalisme. Maar er werd nooit iets mee gedaan. Het ging om bezweringsformules: alsof je op zondag iets anders preekt dan je door de week doet. Kijk naar Balkenende zelf. Die promoveerde op maatschappelijk ondernemen. Vervolgens ging hij neoliberaal beleid voeren.” De PvdA heeft weer een ander probleem. De partij is in de jaren negentig ver van haar ankers gedreven, erkent Paul Kalma. In 1995, het jaar waarin Bolkestein vanuit Hotel Des Indes in de Haag de financiële markten preeks, riep toenmalig partijleider Wim Kok vanuit het Amsterdamse Paradiso de PvdA op de ideologische veren af te schudden. Kalma: „Deze crisis legt die afgeschudde veren gewoon weer voor ons op de stoep. En we moeten niet aarzelen ze op te pakken.” Niet zozeer met woorden, maakt Kalma duidelijk, maar met concreet beleid. „Dat is wat kiezers nu verwachten.” Binnen de Wiardi Beckmanstichting worden voorstellen daartoe sinds kort uitgedroefd door een clubje met, onder anderen, bankiers die de PvdA goedgezind zijn, als Hans Verkoren van ING en Wim Boonstra van de Rabobank. Kalma neemt een voorschot op hun bevindingen. Het taboe op nationalisatie van banken moet definitief „worden gekraakt”. Net als de zogenaamde universele geldigheid van vrijhandel. Volgens Kalma is protectie lang niet altijd verkeerd. Verder zal de gewenste scheiding tussen zakenbanken en consumentenbanken snel haar beslag moeten krijgen, net als de herinvoering van beschermingsconstructies voor bedrijven. „Opdat ze ophouden pure handelswaar te zijn.”

Bij de VVD is sinds het uitbreken van de crisis geen lijn te herkennen in de reacties onder de intellectuele achterban. De kikkers springen daar alle kanten op. Aan één uiterste staat politiek

econoom Auke Leen, verbonden aan de universiteit van Leiden. Met onverholen woede constateert hij hoe, met goedkeuring van de VVD, de politiek „zowel de schulden als het eigendom socialiseert”. De politiek had „niet slechter met de crisis kunnen omgaan dan ze nu doet”. Wat had er moeten gebeuren? Niets. Leen: „De beste oplossing wordt nu als simplistisch en zelfs lachwekkend afgedaan: individuen confronteren met de gevolgen van hun daden. Het aloude principe van winst en verlies. Want je bent voor de vrije markt of niet. Zonder verlies geen vooruitgang.” Het verhaal over ‘systeembanken’ is volgens hem een smoesje, „een mooiwoord omdemannen met de grote bonussen te redden”. Had de overheid de markt gewoon haar werk laten doen, dan waren enkele banken verdwenen. „Bankiers waren dan hun bonussen kwijtgeraakt, maar niet de prikkel om iets beters te bedenken dan de financiële producten die ze in moeilijkheden hebben gebracht. Wat we nu hebben is de denkkraft van Bos en enkele ambtenaren, terwijl we de denkkraft hadden kunnen hebben van duizenden getergde bankiers en ex-bankiers zonder bonussen. Een diametraal tegenovergestelde analyse komt uit Groningen, waar hoogleraar intellectuele geschiedenis Frank Ankersmit opgelucht ademhaalt. Eindelijk is de politiek weer aan het woord. De crisis geeft het liberalisme de mogelijkheid, meent Ankersmit, om zich te ontdoen van het neoliberalisme, dat volgens de auteur van *het Liberaal Manifest* uit 2004 niet meer is dan een reclamepraatje waar de reclamemakers zelf in zijn gaan geloven. Met verstrekkende gevolgen. Volgens Ankersmit heeft de val van de Muur een omwenteling ingeleid die in omvang vergelijkbaar is met de Franse Revolutie, „maar dan een omwenteling zonder idealen”. Ankersmit hoopt op een terugkeer naar „scheppend liberalisme”, zoals dat aan het begin van de negentiende eeuw gestalte kreeg. Met daarin aandacht voor „realistische scenario’s” van omgaan met staatsmacht en een liberale beteugeling van het kapitalisme. Maar tot zijn ergernis ziet hij daar nog niets van in zijn partij, de VVD. Teleurgesteld zegde hij deze week zijn lidmaatschap op. „De economie mag nooit de plaats van de politiek innemen en dat willen ze in de VVD maar niet zien.” Bij CDA-ers en PvdA-ers is dat anders, waar juist het beteugelen van het kapitalisme opnieuw belangrijk onderdeel is van het ideologisch gesprek. Maar niet het enige onderdeel. Naast het zoeken van manieren waarop de overheid de financiële markten beter kan reguleren, ligt met de crisis steeds meer nadruk op een notie van persoonlijke deugdzaamheid als voorwaarde voor het goed functioneren van markt en openbaar bestuur. Sociaal-democraten verwijzen daarbij vaak naar de nieuwe Amerikaanse president Barack Obama. Juist onder zijn leiderschap en in zijn land, in het hart van het wereldwijde kapitalisme, zien talloze Nederlandse sociaal-democraten het idee aan populariteit winnen dat vrije markten niet gedijen met louter naar eigenbelang strevende individuen. In de neoliberale periode werden klassieke deugden als matigheid, moed, en mededogen verdrongen door burgerlijke berekening. Althans, dat is de redenering van denkers als de Amerikaanse Susan Neiman, die een poging wagen de „verandering” waar Obama van spreekt, ideologische grond te geven. Het is tegelijk een redenering waar Nederlandse christen- en sociaal-democraten elkaar, in deze crisisdagen, in toenemende mate vinden. Afgelopen week nog zei Balkenende op de G20-top in Berlijn dat het in een markteconomie vooral gaat „om de morele kaders”. En „om goed handelen”. Niet individuele vrijheid van burgers staat voorop, noch hun ‘p l i c h t e n’, maar een notie van persoonlijke deugdzaamheid. Persoonlijke deugdzaamheid; is dat dan het nieuwe in het antwoord op de crisis uit het politieke midden? Als dat zo is, meent de SP-ideoloog Van Raak, is het veel te mager. De aandacht voor het belang van deugden is prachtig, zegt hij, maar ook een afleidingsmanoeuvre; ze verhult hoe de politici met regeringsverantwoordelijkheid oude ideologische vragen over de rol van de overheid uit de weg gaan. Van Raak: „De crisis is niet alleen een morele kwestie, maar ook een systeemkwestie. Het systeem brengt bepaalde waarden voort. Het

bevordert die. Zonder fundamentele verandering van het beleid, heeft het ook geen zin om te ageren tegen hebzucht en asociaal gedrag.”

Het parlementair onderzoek dat komt, moet niet een plek worden voor al te vrijblijvende verhalen over de crisis, meent Van Raak. Afrekenen moet er ook onderdeel van zijn. „Een meerderheid van de Kamer zegt nu: wacht nog even met dat onderzoek. Je stoort een brandweerman toch ook niet tijdens het blussen? Ik zeg: wat heeft brandblussen voor zin als de pyromaan nog rondloopt?”

Grahame Lock, de politiek filosoof, tempert de verwachtingen van een parlementair onderzoek: afrekenen noch een fundamentele verandering van beleid liggen volgens hem in het verschiet.

Want hoe beroerd de economische prognoses ook zijn, het gaat volgens Lock nog niet slecht genoeg voor wat hij een „p a r a d i g m a i s s e l i n g” noemt, een radicale verandering van uitgangspunten. „Het moet nog slechter gaan, omdat mensen dan uit pure wanhoop bereid zijn eens iets totaal anders te proberen. Neem het Rusland van 1917. Miljoenen Russische mannen stierven toen aan het front, iedereen leed honger en het regime was door en door verrot. De ellendige omstandigheden dwongen de overlevenden hun behoudzucht te laten varen. Daardoor kon een minuscuul groepje radicale activisten, de bolsjewieken, de macht grijpen. De gevolgen voor de mensheid zijn bekend.”

Werknemer betaalt meer belasting dan hij denkt

Staatscourant On Line

4 februari 2009

Werknemer betaalt meer belasting dan hij denkt

Bij het huidige belastingniveau gaan meer handen de lucht in voor een verlaging dan voor een verhoging. De overheid is er daarom veel aan gelegen de burgers het zicht op wie nu eigenlijk betaalt te ontnemen. Dat gebeurt dan ook voortdurend, betoogt Auke Leen.

GroenLinks wil de initiatiefwet Vaderverlof aanpassen. De aanpassing beoogt alle werkgevers te laten betalen voor de uitbreiding van het vaderverlof. Het is een voorbeeld van succesvolle belastingcamouflage door de overheid. Want hoewel de naam anders doet vermoeden, dragen werkgevers de werkgeverspremies op de lonen zelden zelf. Ze dragen ze slechts af.

Dat de werkgever de loonbelasting niet daadwerkelijk betaalt maar slechts afdraagt, daarvan is bijna iedereen overtuigd. Maar dat geldt ook voor de werkgeverspremies. Neem aan dat een werkgever denkt dat de bijdrage aan de productie van een werknemer 2000 euro bedraagt. Hij is dan bereid maximaal dat bedrag te betalen. Het is dus niet zo dat hij denkt: goed, ik betaal 2000 euro en doe er dan uit eigen zak nog eens 200 euro bij voor de werkgeverspremies. Hij weet van tevoren dat hij nog werkgeverspremies moet afdragen en daarom is hij slechts bereid de werknemer 1800 euro te betalen. Met de 200 euro voor zijn premies komt hij dan op het totale bedrag van 2000 euro dat hij maximaal wil betalen. De werknemer betaalt de werkgeverslasten dus zelf.

De onduidelijkheid wie nu eigenlijk betaalt, is een kenmerk van de meeste belastingen. Van de BTW denken we allemaal dat hoewel de winkelier ze afdraagt, de consument in feite betaalt. Maar ook dat hoeft niet zo te zijn. Want stel de overheid verhoogt de BTW met 5 procent. Verhoogt een winkelier dan zijn verkoopprijs ook met dat percentage? Dat hangt af van de situatie op de betreffende markt. Als hij denkt dat vervolgens 10 procent van zijn klanten wegloopt, laat hij de verhoging achterwege, wil hij niet per saldo minder geld in kas krijgen.

De vennootschapsbelasting verhult weer op een andere manier: geen vennootschap heeft deze ooit betaald. Dat zijn namelijk dode dingen; het zijn altijd levende mensen die betalen. De vennootschapsbelasting wordt betaald door de kapitaalverschaffer in de vorm van een lager dividend, de werknemer in de vorm van een lager loon, en de consument in de vorm van een hogere prijs. Uiteindelijk is het de zwakste partij, de partij die de minste uitwijkmogelijkheden heeft die betaalt. Kan de kapitaalverschaffer naar het buitenland uitwijken en de consument kan ook elders terecht, dan betaalt de werknemer.

De onduidelijkheid doet zich ook voor bij al het stimuleringsgeld dat in het kader van de financiële crisis wordt uitgegeven. Het wordt geleend of de geldhoeveelheid wordt vergroot. Wie betaalt dat? Bij lenen lijkt het alsof de burger van nu daar geen last van heeft. De belasting wordt immers niet verhoogd. Het klinkt dan al snel dat 'de toekomstige burger' betaalt. Maar ook dat is camouflage. De toekomstige generatie kan niet nu al voor ons werken: we hebben de producten nu nodig. Wat in werkelijkheid gebeurt, is dat de rente omhoog gaat als de overheid leent. Burgers kunnen daardoor minder lenen en consumeren. Werknemers van nu betalen dus met hun arbeid en verminderde consumptie de grotere overheidsconsumptie.

Maar dé manier waarop de overheid haar schulden eigenlijk altijd al heeft betaald, is de waarde van de munt te verlagen door de geldhoeveelheid te vergroten. Dé belasting van de toekomst heet inflatie. We kunnen minder met ons inkomen doen. Dat is de manier van belasting betalen voor, met

name, de gewone man. Zij die immers als eerste het geld ontvangen, hebben er voordeel bij, zij kopen nog tegen de oude lage prijzen. De gewone werkers zien eerst de prijzen stijgen en moeten daarna maar zien hun lonen te verhogen.

Kortom, er valt nog een lange weg te gaan naar een voor de burgers heldere fiscale wetgeving van de toekomst. De tijd waar een minister gewoon kan zeggen wie betaalt en dat niet hoeft te camoufleren.

De auteur is universitair docent bij het Departement Fiscale en Economische Vakken aan de Universiteit Leiden

Zie de beperking van Brussel
Het Financieele Dagblad
23 januari 2009

Krachtig leiderschap, zoals Sarkozy als EU-voorzitter toonde, werkt in Europa niet

Economische problemen van nu vragen om een krachtig leiderschap, zoals de Franse president Nicolas Sarkozy als voorzitter van de Europese Unie (EU) die tentoon spreidde. Toch vormde zijn voorzitterschap een afwijking. Want hoe eerder we erkennen dat krachtig Europees beleid helemaal niet kan, hoe beter dat voor de Unie is.

De misvatting is wijdverbreid dat de EU, na het overdragen van soevereiniteit, nu kan doen wat landen voorheen afzonderlijk deden. De waarheid is anders. ‘Dat nooit meer’ was het parool na de Tweede Wereldoorlog. Laat geen legers, maar — in een zone van vrijhandel — goederen, kapitaal en mensen de grenzen overtrekken. Vrijhandel perkt binnen afzonderlijke lidstaten de beleidsmogelijkheden in, zoals protectionistische tarieven en financiële steun aan sectoren. Dat de EU deze mogelijkheden maar deels kan overnemen is minder bekend.

Voor de oorlog was het zinvol een bepaalde sector in een land te beschermen. Maar het bevoordelen van een hele sector in de EU heeft minder zin. De concurrent binnen de EU waartegen de bescherming voorheen gold, wordt nu immers ook beschermd. Bovendien zullen veel EU-landen die niet over de betreffende sector beschikken er niet warm voor lopen. Zij worden slechts geconfronteerd met hogere prijzen.

Het gaat erom dat overeenstemming over specifiek beleid meestal onmogelijk is, zolang de EU slechts een greintje aan democratie blijft houden. De EU is daarvoor te divers. Het blijft een eindeloze afweging van groepen die er op voor-of achteruitgaan. Het maakt veel verschil of het gaat om de mogelijkheden tot het vaststellen van algemene vrijhandelsregels of beleid voor een bepaalde sector.

Natuurlijk zijn er situaties, zoals bij een oorlog, waarbij alle neuzen dezelfde kant op moeten wijzen. Leaders die macht willen uitoefenen doen dan ook graag in vreedstijd alsof er zo’n oorlogssituatie is. Maar dat is in de EU helemaal niet aan de orde — ook niet in deze financiële crisis. Wie kan in redelijkheid verwachten dat een markteconomie ieder jaar met 4 % groeit, wat zij in de regel gemiddeld doet. Een uitzondering zoals nu bevestigt die regel, zij vestigt geen nieuwe regel.

illustratie: Rik Kamps

De kredietcrisis is voor de EU de lakmoestest die toont of we weten waar we in Brussel mee bezig zijn. Erkennen we dat specifiek beleid onmogelijk is. Willen we dat niet en vragen we meer van Brussel, dan rest eindeloos gepraat en gesteggel. Althans zolang de democratie ons lief is en we geen ondemocratische superstaat willen, die vraagt om een sterke man, zoals Sarkozy, die de verschillen aan z'n laars lapt.

Voor de lidstaten is het nu weer ieder voor zich. Landen steunen hun eigen financiële sector en stellen Brussel voor een voldongen feit. We zijn terug bij af: de situatie van voor de Tweede Wereldoorlog. Afzonderlijk beleid van landen, immers, scheidt lotsverbondenheid binnen een land en scheidt zo grenzen tussen landen en dus de potentie tot strijd. Een zone van vrijhandel, daarentegen, laat niet landen maar individuen, met steeds wisselende groepsbelangen over de grenzen heen, met elkaar handelen.

De levensvatbare weg voor een democratische EU is vrijhandel waarbij Brussel toeziet op de naleving daarvan. Het EU-beleid zal altijd meer een nee tegen inbreuken op vrijhandel zijn dan een ja voor specifiek beleid. We moeten leren de beperkingen en mogelijkheden van de EU te zien.

**Short selling is een recht,
Het Financieele Dagblad
25 september 2008**

Auke Leen

Hoezo verboden verschijnsel? Er is niets mis met een wederzijds voordelige ruil

Aandelen verkopen zonder ze in (geleend) bezit te hebben - naked short selling - is nu in Nederland verboden. Zal het werken om de markt te stabiliseren en is het moreel om het te verbieden?

De beurzencrisis wordt opgelost zoals een crisis altijd wordt opgelost als de overheid als de oplossing wordt gezien, met ge- en verboden. Wil je geen handel in drugs, verbiedt het. Op dezelfde wijze wordt het verschijnsel dat koersen gevestigd zijn op reputatie bestreden door de brenger van het slechte nieuws over een fonds van het veld te sturen.

Het zal niet werken omdat we te maken hebben met ruil met wederzijds voordeel die in vrijwilligheid wordt aangegaan. Dat laat zich niet verbieden. Als er winst valt te behalen, zal zich dat nu op een andere manier openbaren. Later zal blijken dat een verbod niet werkt en dat het 'ondergronds' gewoon verder gaat.

Wat is eigenlijk de moraliteit om het te verbieden? De wetgever wijst op de immoraliteit van het verboden verschijnsel. In principe is er natuurlijk niets mis met wederzijds voordelige ruil, waarmee we hier van doen hebben. Het is een heel efficiënt middel om informatie te verspreiden.

Eerst moest je om te zeggen ik-zie-het-niet-meer-zitten-met-dit-fonds, het fonds zelf bezitten en het vervolgens verkopen, toen kon je met geleende aandelen hetzelfde effect bereiken, en nu hoef je het zelfs niet eens meer te bezitten. Je zou natuurlijk ook gewoon kunnen zeggen dat je een fonds niet zit zitten, maar 'put your money where your mouth is', overtuigt gewoon veel meer.

Reden tot overheidsingrijpen is dat vervolgens kwade geruchten in de markt worden verspreid die tot een selffulfilling prophecy leiden. Het is natuurlijk de vraag of het valse geruchten zijn. Het is in ieder geval wel zo dat geen fonds recht heeft op een positieve reputatie. Reputaties worden altijd door anderen verleend, en op hun positieve mening heeft Fortis of wie dan ook geen recht.

Het recht dat je wel hebt is het mogen afsluiten van contracten tot wederzijds voordeel. Het hierop inbreuk maken door de overheid is een beperking van de menselijke vrijheid en daarmee immoreel. In de oude Sovjet-Unie werd dit soort overeenkomsten, ruil met wederzijds voordeel buiten de staat om, gezien als een economische misdaad tegen de staat. Je ging ervoor naar het gevang.

Nodig zijn instituties die de vrijheid bevorderen, niet om haar en daarmee de economische groei te vertragen. De economie groeit door ruil met wederzijds voordeel. Een steeds wisselend raamwerk wat wel en niet mag, hoort daar niet bij. Een permanent raamwerk waarbinnen een ondernemer kan plannen, hoort daar wel bij. We mogen blij zijn met dit soort goedkope signalen die ons informatie over een fonds verstrekken.

Het beleid zal de oplossing eerder uitstellen. Kijk wat er gebeurt als de olieprijs stijgt en de overheid beslist tot een verlaging van de accijns op benzine. Het kost de overheid geld en mensen worden minder geprikkeld om zuiniger te zijn en naar alternatieven te zoeken.

Zo ook hier. Informatie zal op een kostbaardere manier en later tot ons komen. We blijven langer doormodderen. Het verbod op short selling is een voorbeeld van paniekvoetbal. Het is te hopen dat

de Kamer Bos tot de orde roept. De Tweede Kamer zal het waarschijnlijk niet zijn. Misschien dat de Eerste Kamer als chambre de respect voor particulier eigendom en inventiviteit zal fungeren.

We mogen blij zijn met goedkope signalen die ons informatie over een fonds verstrekken

Illustratie: Hein de Kort

Regels topinkomens zinloos
Het Financieele Dagblad
8 mei 2008

Als de massa moet matigen valt het niet mee om topinkomens en bonussen te verdedigen. Maar ze zijn het levenselixer zonder welke onze samenleving verwordt tot de laatste rustplaats van vernieuwing. Dus waarom zitten Bos en de Kamer fout met hoge belastingen op topinkomens?

In de publieke opinie lijken de kaarten al geschud. Zo zei Bush bij het vertrek van de topman van de New Yorkse effectenbeurs wegens een excessief salaris: 'Een aardige man maar ik weet zeker dat we iemand kunnen vinden die het voor de helft ook doet.' Of, zoals destijds de opvatting van de beurshandelaren was (en nu die op vele aandeelhoudersvergaderingen), 'alles wat hij meer krijgt, krijgen wij minder'.

Maar allereerst, beschermen we niet mensen tegen zichzelf? Bos sprak onlangs nog over 'besmettelijke hebzucht'. Nee, want dan hebben we een dubbele moraal. Over de hebzucht van Oprah hoor je weinig. Over Paulson, hij kreeg vorig jaar de grootste bonus op Wallstreet ooit, des te meer. Maar beiden staan op de 165ste plaats van rijkste mensen. Bovendien, het zijn de gulle gevers, de raden van bestuur, wier gedrag we moeten verklaren.

Waarop zijn topinkomens gebaseerd? De fundamentele waarheid in onze markteconomie is dat partijen in vrijwilligheid alleen maar ruilen als beide erop vooruitgaan. Stel een topmanager maakt 5 procent minder fouten en dat scheelt het bedrijf 50 miljoen; daar wil je wel 5 miljoen aan 'excessief' salaris voor betalen. Ieder heeft voordeel want de koek wordt groter. Managers en andere werkers krijgen meer. Vrijwillige ruil is creatief en productief en heeft vrijheid nodig om te floreren. Hoge belastingen gooien het kind met het badwater weg. Maar er zit gewoon te veel kind in: gewone werkers blijven onnodig arm.

De aanbeveling van de commissie-Frijns (die de naleving van de code-Tabaksblat controleert) tot grotere transparantie over beloningen is wel degelijk een oplossing. Hoewel door Bos gewogen en te licht bevonden. Nu is onduidelijkheid, zoals bij de topman van de New Yorkse effectenbeurs en onlangs rond de vorig jaar afgetreden topman van Albert Heijn, over de financiële (afvloeiings)regeling, vaak verborgen in de kleine lettertjes, de oorzaak van het gesteggel op aandeelhoudersvergaderingen. Duidelijkheid maakt de afweging tussen kosten en baten voor alle participanten beter; de door de commissie bepleite verbetering van zelfdiscipline komt als het ware vanzelf.

Is het beleid dan niet ten minste rechtvaardig? Het woord rechtvaardig heeft twee betekenissen. Rechtvaardigheid zoekt Bos in de einduitkomst maar niet in voor een ieder gelijke spelregels van de markt. Bij de laatste vorm van rechtvaardigheid kan de overheid zonder aanzien des persoons het marktproces bewaken en, bijvoorbeeld, frauderende managers bestraffen.

Bij de eerste vorm van rechtvaardigheid echter, is veel kennis vereist. Hoe kan de overheid beoordelen of een topmanager het geld waard is? De overheid weet gewoon niet wat in de beloning verdienste, geluk, vriendjespolitiek of macht is. De hoogte op zich zegt in ieder geval niets. Beloning is het resultaat van een onpersoonlijk marktproces. Wil het gesteggel niet oeverloos worden, moeten we dat ook wijselijk zo laten.

Maar Bos heeft, zoals hij zei, ‘even genoeg van het zelfreinigende vermogen van de financiële sector’. Samen met de Kamer komt hij, afgeraden door de commissie Frijns, met hoge belastingen waarmee hij 60 miljoen denkt op te halen. Veel geld voor de schatkist zullen de heffingen op vertrekvergoedingen en pensioenbijdrages en belastingen op inkomsten uit beleggingsfondsen niet opleveren. Een verlaging levert meer op.

In Amerika is vanaf Reagan tot Bush jr. het topbelastingtarief gehalveerd van 70 procent naar 35 procent. De hoogste 10 procent inkomens betaalden in 1979 65 procent en in 2004 85 procent van het totaal aan belastinginkomsten. Hoge tarieven leiden tot ontduiking. En wie wordt door het beleid van Bos tot werken gemotiveerd? Het beleid creëert geen nieuwe mens. We hebben met levende individuen te maken, niet met dode schaakstukken, en met een groep die toegang heeft tot kennis en advies van hoogopgeleide en slimme vrienden.

Bos schijnt dit alles niet te deren. Hij zal zich niet van het tegendeel laten overtuigen en ook de partijen in de Kamer denken met dit beleid meer kiezers te winnen dan te verliezen. Het doel heiligt de middelen. Maar in een markteconomie staat de contractvrijheid tussen partijen centraal. Socialisatie van individuele beslissingen, voor zowel hoge als lage inkomens, is ongewenst.

Dr. A.R. Leen is econoom en filosoof en verbonden aan de rechtenfaculteit van de Universiteit Leiden.

Illustratie: Meinbert Gozewijn van Soest

Het Financieele Dagblad

14 april 2008

Maak simpele regels voor EU-Budget

Het loopt bepaald niet storm bij de EU-consultatie over de herziening van inkomsten en uitgaven

Morgen sluit de consultatie van de Europese Unie over de herziening van inkomsten en uitgaven van de EU. De reacties waren zoals verwacht: het moet efficiënter en eerlijker. Een paar simpele regels die in de tijd hun waarde hebben bewezen, zouden het echte verschil kunnen maken.

Het heeft bepaald geen storm gelopen. De consultatie is letterlijk maar beslist niet figuurlijk door de burgers met beide handen aangegrepen. De EU-benadering 'alles kan en geen taboe op welk onderwerp dan ook' leverde voor een onderverdeling naar burgers, instellingen en overheden reacties op die te tellen zijn op de vingers van twee handen; en dat voor de hele Europese Unie.

De vraag is hoe de voorstellen en straks het eindvoorstel van de Europese Commissie te beoordelen. Als mensen en landen samenwerken zijn er drie basisregels die hun waarde hebben bewezen. De eerste is regels opstellen die voor lange tijd gelden en moeilijk te wijzigen zijn. Dus niet - zoals gebeurde bij het Stabiliteitspact - de regels aanpassen als het moeilijk wordt.

Die regel werkt omdat iedereen dan niet weet in welke positie hij in de verre toekomst verkeert. Misschien worden we ooit nog eens netto-ontvanger. Wie had ooit gedacht dat van alle EU-landen Duitsland de regels van het pact zou overtreden? Als het om dit soort regels gaat, worden burgers en lidstaten redelijk. We kunnen er in unanimitéit over beslissen.

De tweede regel is een strikte omschrijving van de taken van de EU. In naam mag de Unie alleen beleid voeren als het echt iets toevoegt. De praktijk is anders. Er zijn taken die de EU moet doen, taken die zij samen met de lidstaten moet doen en taken die zij kan doen als de lidstaten ze achterwege laten. Het gevolg is dat alles kan.

Beleid zal daardoor steeds meer moeten worden afgekocht bij de netto-betalende landen. Deze gaan projecten ondernemen die ze anders achterwege hadden gelaten. Zo wordt op een wel heel kromme manier voldaan aan de EU-norm voor beleid.

De budgethervorming is, ten slotte, ook opgezet om het draagvlak voor de EU te vergroten bij de burgers. Waarom staan wij achter een wet? Omdat die zonder aanzien des persoons - dus blind - wordt toegepast. Pas deze derde regel nu niet alleen toe op het recht maar ook op het EU-beleid. Discrimineer in beleid niet langer tussen landen, regio's, industrieën en personen. Dat geldt al voor de inkomens- en belastingkant van de Unie. Ieder land draagt een gelijk percentage af. Ook de uitgavenkant zou hieraan moeten voldoen. Als dat gebeurt, is er geen reden meer tot afgunst tussen burgers en landen. Eenieder weet zich gelijk behandeld.

Kortom, als het enthousiasme van de burgers bepalend is, zal de budgetevaluatie een doodgeboren kindje zijn. De toepassing van een paar simpele regels zou echter het verschil kunnen maken. Zonder deze regels wordt het meer van hetzelfde: gesteggel over inkomsten en uitgaven tot in lengte van jaren. Het zijn simpele regels die om begrijpelijke redenen in Brussels 'echt niet kunnen en taboe zijn'. Waarom? Ze werken. En ze houden de EU klein. Maar dat is het laatste dat ze in Brussel zelf willen.

Dr. A.R. **Leen** is econoom, verbonden aan de rechtenfaculteit van de Universiteit Leiden.

Illustratie: Hein de Kort

NRC-Handelsblad

Verdonk wakkert slachtoffergedrag aan

12 april 2008

Verdonk zegt: de burger is aan zet. Burgerinitiatieven zijn inderdaad een goed idee, maar laat de overheid er vanaf blijven.

Luisteren naar de burgers zoals Rita Verdonk wil, lekker snel via het internet, en daar je beleid op afstemmen, wat kan er tegen zijn. Voor de populist niets, voor de liberaal alles.

Een verwijt aan liberale politici is vaak dat er weinig inhoudelijke antwoorden worden gegeven op de problemen van vandaag. De nieuwe voorzitter van de VVD, Ivo Opstelten, zou zich daar ook schuldig aan maken. Een socialistisch politicus zal dat verwijt minder vaak horen. Voor hem is er immers geen probleem, of de overheid kan er iets aan doen. Voor de liberaal klopt dit verwijt wel, maar toch staat hij niet met zijn mond vol tanden. Een liberaal zegt immers niet alleen: ik weet het niet, maar ook: probeer het zelf op te lossen. Voor hem is het niet wat kan de overheid voor jou doen of jij voor de overheid. Een liberaal vertrouwt op de inventiviteit en verantwoordelijkheid van de burger zelf.

Wat valt er dan voor de massa in een democratie te beslissen? Alleen de grootste gemeenschappen waar we het bijna allemaal over eens zijn. Bemoeit de overheid zich met meer zaken, zaken waar geen overeenstemming over bestaat, dan wordt het gesteggel oeverloos en wisselt het beleid per regeringscoalitie. Middelmatig beleid is de uitkomst op terreinen waar juist creativiteit nodig is.

Voor de liberaal geldt: we kunnen in het parlement over zaken beslissen juist omdat er een markteconomie is, die gaat over de zaken waar we het in het parlement nooit over eens zouden worden. Voor het gros van onze problemen kan de oplossing zijn, zoals ze in Oost-Europa en China door schade en schande hebben ontdekt: laat duizend bloemen bloeien. In de markt wordt overigens niet over de minder belangrijke zaken beslist. Het is maar goed dat de overheid niet voorschrijft hoe vaak ik per jaar naar de bioscoop moet om welke film te zien om gelukkig te zijn.

Voor het overblijvende bonafide overheidsbeleid betekent dit dat het algemeen beleid moet zijn. Dat wil zeggen niet discriminerend naar burger, naar regio, naar industrie et cetera. Beleid gericht op bepaalde groepen moet de uitzondering op de regel blijven en niet onze eerste reflex. Dan krijgt beleid ook draagkracht onder de bevolking. Want waarom is discriminatie in het recht verboden maar voor overheidsbeleid toegestaan? De overtuigende kracht van niet-discriminerend beleid ter rechtvaardiging van overheidsbeleid, is een kracht die we nodig hebben in onze heterogene samenleving. Een voor een ieder gelijke vorm van overheidsbeleid hebben we al aan de inkomstenkant (de belasting), maar zou ook voor de uitgavenkant moeten gelden. Een ieder betaalt ongeacht geloof, beroep, of regio dezelfde belasting maar krijgt niet dezelfde ondersteuning van de overheid. Hoewel het schoolboekengeld op zich een slechte maatregel is (was het probleem zo dringend en kunnen de gelden niet beter worden besteed?), is de uitwerking, een maatregel die voor iedereen geldt, een voorbeeld van beleid zoals dat zou moeten zijn. De invoering van rekeningrijden, daarentegen, is dat niet. Het treft mensen verschillend naar regio en tijdstip van verplaatsen. Een algemene verhoging van de accijns zou te verkiezen zijn. (Naast dat dit veel en veel goedkoper en eenvoudiger is uit te voeren.) En al die vracht- en personenauto's die dan nog in de file staan? Burgers lossen het zelf op door goederen met het spoor of op het water te vervoeren of met de trein te reizen of wat dan ook.

Bovendien lokt algemeen beleid ook minder discriminatie uit bij de burgers en minder slachtoffergedrag bij de begunstigden. Iedereen weet zich gelijk behandeld. Mensen denken niet meer dat ze moeten worden geholpen, omdat de overheid dat ook denkt. Er komt weer ruimte voor het idee dat primair zelfredzaamheid tot lotsverbetering leidt.

Kortom, als Rita Verdonk echt iets anders wil dan de andere partijen is het in ieder geval geen taak van de overheid. En voor beleid waar we het allemaal over eens zijn, hebben we geen nieuwe partij nodig.

NRC Handelsblad

Februari 25, 2008

Crisis op de Amerikaanse markt valt mee; Geen sprake van een nep-economie;

Op de hypotheekmarkt in de VS is de handel in derivaten ingestort. Geen paniek hierover, zegt Auke Leen. Derivaten zijn juist de oplossing voor de crisis.

Het is duidelijk: de problemen komen uit de Verenigde Staten. Eerst het overheidstekort, toen het tekort op de betalingsbalans en nu dreigt ook de financiële recessie aldaar zich te verspreiden. Maar wat zijn nu eigenlijk de echte problemen?

Wij Europeanen doen raar over het Amerikaanse begrotingstekort, terwijl het gewoon binnen de grenzen valt van het stabiliteitspact; de VS zouden zo tot de EU kunnen toetreden. Verder financieren de VS hun uitgaven meestal niet, zoals wij, met gedwongen belastingafdrachten, maar met overheidsleningen. Leningen waar individuen en landen vrijwillig op kunnen intekenen. Daar is niets mis mee. Het Europese beleid van een grote overheid en een klein tekort door gedwongen financiering is niet minder een beleidsexperiment dan een kleine overheid, een groter tekort en een grote vrijwillige financiering.

Ook met het tekort op de betalingsbalans en de daaraan gekoppelde dollarhandel is niets aan de hand. Niemand wordt tot het kopen van dollars gedwongen. Men koopt zolang er voordeel te behalen is. Zo niet, dan daalt de dollarkoers, worden Amerikaanse producten goedkoper en raakt de betalingsbalans weer in evenwicht. Dat is geen probleem, maar een oplossing.

Dan het nieuwste probleem. Meer dan ooit verandert de economische wereld. Verandering betekent risico. Ondernemers weten: zonder risico geen winst. Maar zij weten ook dat een te hoog risico te veel van het goede is. Tegen risico buiten hun directe ondernemerschap dekken ze zich in.

Dat moet ook. Want, tot het midden van de jaren 70, ten tijde van het keynesiaanse beleid, werden risico's gesocialiseerd. Fluctuaties in de conjunctuur en wisselkoersen werden bestreden door de centrale overheden. Dat beleid leidde uiteindelijk tot stagflatie: een samengaan van stagnatie in de groei en inflatie.

In het tegenwoordige neoliberalistische beleid moeten ondernemers zelf hun risico's beperken. De markt levert een oplossing in de vorm van derivaten. Derivaten zijn instrumenten waarvan de waarde is afgeleid van de waarde van een onroerend goed. Ondernemers kunnen zich daarmee, zonder het goed zelf te kopen, tegen prijsveranderingen indekken. Te denken valt aan koop- of verkooprechten op aandelen, grondstoffen of valuta's en ruilcontracten, waarbij bijvoorbeeld de ene rentebetaling wordt geruild voor een ander. In de VS is men creatief in het bedenken van dit soort financiële producten. Het is een bron van productiviteitsstijging. Ondernemers kunnen zich concentreren op datgene waar ze goed in zijn en voor de rest kopen ze voor een gering bedrag zekerheid.

Het ontwikkelen van nieuwe (kennis)producten gaat met vallen en opstaan. Het ineensstorten van de handel in derivaten op de hypotheekmarkt is zo'n val. Derivaten zelf vormen ook een risico. Dat is nu eenmaal zo.

Maar is dat een probleem? Nee, helemaal niet. Het is een markt die zich weer zal herstellen. Het is een oplossing waar overheden blind voor zijn. Dat men beweert dat dit een 'financieel probleem' is dat niet naar de 'echte' economie moet overslaan, zit er eveneens naast. Er is maar één economie, de echte. Wat is er niet echt aan de handel in derivaten?

Op de valutamarkt gaat per dag ruim twee biljoen dollar om. Dat heeft nog maar weinig met de omwisseling van valuta's in verband met tastbare handel te maken. Daarvoor zouden per jaar drie handelsdagen volstaan. De handel in derivaten die zonder tussenkomst van de valutamarkt tussen marktpartijen plaatsvindt - is ook goed voor twee biljoen dollar per jaar. Derivaten zijn verworpen van een obscuur product in de jaren 70 tot een van de grootste economische activiteiten. De handel in derivaten is niet minder echt dan Jan Smit die met zijn stem de lucht in trilling brengt.

Derivaten maken verwachtingen tastbaar en zijn ook een nieuwe vorm van kapitaal. Je beschikt over kapitaal zonder dat je de eigenaar van het onderliggende goed bent. Toch hebben derivaten een directe link met de goederenwereld. Ze lijken nog het meest op het geld van vroeger waarvan de waarde op het goud was gebaseerd.

Kortom, een vrijwillig gefinancierd begrotingstekort, een dalende dollarkoers en derivaten zijn geen problemen, maar oplossingen in een wereld waarin overheden weinig meer hoeven te doen. Een terugkeer naar activistisch overheidsbeleid is dan ook niet nodig.

Auke Leen is filosoof en econoom, verbonden aan de rechtenfaculteit van de Universiteit Leiden.; Derivaten hebben een directe link met de goederenwereld; Kredietcrisis in de VS; De kredietcrisis die de financiële markten wereldwijd in zijn greep houdt, begon op de Amerikaanse hypotheekmarkt en is in het najaar overgewaaid naar de kredietmarkt. De rente die de banken elkaar in rekening brachten, steeg omdat zij van elkaar niet meer wisten of ze kredietwaardig waren.; Het gevolg was dat het Amerikaanse stelsel van centrale banken het belangrijkste rentetarief van 5,25 procent naar 3,0 procent verlaagde. Ter vergelijking: na 11 september 2001 werd de rente verlaagd met 0,5 procent.; Derivaten zijn instrumenten waarvan de waarde is afgeleid van de waarde van een onderliggend goed. Er zijn bijvoorbeeld derivaten waarmee beleggers zich kunnen beschermen tegen de daling van de dollarkoers. Zij kunnen bijvoorbeeld dollars kopen of verkopen tegen een vooraf afgesproken prijs. De waarde van dit derivaat neemt toe als de marktwaarde van de dollar daalt ten opzichte van de afgesproken verkoopprijs.; In hoeverre de kredietcrisis Nederland raakt is nog niet bekend. Wel hebben bankverzekeraar ING en zakenbank NIBC vanwege hun beleggingen in Amerikaanse hypotheeklen een afboeking moeten doen, wat hun balanspositie verslechtert..

NRC. NEXT

Februari 20, 2008

Crisis? Zo werkt de economie!;

'Problemen' op de Amerikaanse markt zijn juist oplossingen

Het ineensstorten van de handel in derivaten op de hypotheekmarkt in de VS houdt de gemoederen bezig.

Het is duidelijk: de problemen komen uit de Verenigde Staten. Drie keer is scheepsrecht. Eerst het overheidstekort, toen het tekort op de betalingsbalans en nu dreigt ook de financiële recessie aldaar zich te verspreiden. Maar zijn dit eigenlijk wel écht problemen?

Over het Amerikaanse begrotingstekort doen wij als Europeanen raar. Het tekort valt gewoon binnen de grenzen van het stabiliteitspact. Ofte wel, de VS zouden zo tot de EU kunnen toetreden. Bovendien financieren de VS hun uitgaven meestal niet, zoals wij, met gedwongen belastingafdrachten, maar met overheidsleningen. Leningen waar individuen en landen vrijwillig op kunnen intekenen. Is daar iets mis mee? Het Europese beleid van een grote overheid en een klein tekort door gedwongen financiering is niet minder een beleidsexperiment dan een kleine overheid, een groter tekort en een grote vrijwillige financiering.

Ook met het tekort op de betalingsbalans en de daaraan gekoppelde dollarhandel is niets mis. Niemand wordt tot het kopen van dollars gedwongen. Men koopt zolang er voordeel te behalen is. Zo niet, dan daalt de dollarkoers, worden Amerikaanse producten goedkoper en raakt de betalingsbalans weer in evenwicht. Dat is geen probleem, maar een oplossing.

Dan het nieuwste probleem. Meer dan ooit verandert de economische wereld. Verandering betekent risico. Ondernemers weten: zonder risico geen winst'. Maar zij weten ook dat een te hoog risico te veel van het goede is. Tegen risico buiten hun directe ondernemerschap dekken ze zich in.

Dat moet ook. Want, tot het midden van de jaren '70, ten tijde van het Keynesiaanse beleid, werden risico's gesocialiseerd. Fluctuaties in de conjunctuur en wisselkoersen werden bestreden door de centrale overheden. Dat beleid leidde uiteindelijk tot stagflatie: een samengaan van stagnatie in de groei en inflatie.

In het tegenwoordige neoliberalistische beleid moeten ondernemers zelf hun risico's beperken. De markt levert een oplossing in de vorm van derivaten. Ondernemers kunnen zich daarmee, zonder het goed zelf te kopen, tegen prijsveranderingen indekken. In de VS zijn ze creatief in het bedenken van dit soort financiële producten. De veel geprezen kenniseconomie in actie dus. Het is een bron van productiviteitsstijging. Ondernemers kunnen zich concentreren op datgene waar ze goed in zijn en voor de rest kopen ze met een gering bedrag zekerheid.

Het ontwikkelen van nieuwe (kennis)producten gaat met vallen en opstaan. Het ineensstorten van de handel in derivaten op de hypotheekmarkt is zo'n val. Derivaten zelf vormen ook een risico. Dat is nu eenmaal zo.

Maar is dat een probleem? Nee, het is weer een oplossing waar overheden ziende blind voor zijn. Dat men beweert dat dit een 'financieel probleem' is dat niet naar de 'echte' economie moet

overslaan, zit er eveneens naast. Er is maar één economie; de echte. Wat is er niet echt aan de handel in derivaten?

Op de valutamarkt gaat per dag ruim twee biljoen dollar om. Dat heeft nog maar weinig met de omwisseling van valuta's in verband met tastbare handel te maken. Daarvoor zouden per jaar drie handelsdagen volstaan. Dan is er nog de handel in derivaten die zonder tussenkomst van de valutamarkt tussen marktpartijen plaatsvindt - ook goed voor twee biljoen dollar per jaar. Derivaten zijn verworpen van een obscuur product in de jaren '70 tot een van de grootste economische activiteiten. De handel in derivaten is niet minder echt dan Jan Smit die met zijn stem de lucht in trilling brengt. Ook handelaren in derivaten verdienen gewoon hun brood.

Derivaten maken verwachtingen tastbaar en zijn ook een nieuwe vorm van kapitaal. Je beschikt over kapitaal zonder dat je eigenaar van het onderliggende goed bent. Toch hebben derivaten een directe link met de goederenwereld. Ze lijken nog het meest op het geld van vroeger waarvan de waarde op het goud was gebaseerd. Wat soms ook klatergoud bleek te zijn.

Kortom, een vrijwillig gefinancierd begrotingstekort, een dalende dollarkoers en derivaten zijn geen problemen, maar oplossingen in een wereld waarin overheden weinig meer hoeven te doen. Een terugkeer naar activistisch overheidsbeleid is dan ook niet nodig.

9/11 is er niets bij

De kredietcrisis die de financiële markten wereldwijd in zijn greep houdt, begon op de Amerikaanse hypotheekmarkt, en is in het najaar overgewaaid naar de kredietmarkt.

De rente die de banken elkaar in rekening brachten, steeg omdat zij van elkaar niet meer wisten of ze kredietwaardig waren.

Gevolg: het Amerikaans stelsel van centrale banken verlaagde het belangrijkste rentetarief van 5,25 procent naar 3,0 procent. Ter vergelijking: na 11 september 2001 werd de rente verlaagd met 0,5 procent.

Meer over de financiële crisis op nrc.nl/kredietcrisis

Derivaten dekken risico's af - of vergroten ze juist

Financiële derivaten zijn instrumenten waarvan de waarde is afgeleid van de waarde van een onderliggend goed. Zo zijn er koop- of verkooprechten (opties en termijncontracten) op aandelen, grondstoffen, of valuta's. En ruilcontracten, waarbij bijvoorbeeld de ene rentebetaling wordt geruild voor een andere.

Wie zich wil beschermen tegen de daling van de dollarkoers, kan dat doen met een optie die het recht geeft dollars te verkopen tegen een afgesproken prijs. De waarde van de optie neemt toe als de marktwaarde van de dollar daalt ten opzichte van de afgesproken verkoopprijs. Derivaten zijn kortom een middel om risico's af te dekken, of juist expres aan te gaan.

Het Financieele Dagblad
16 augustus 2007
Laat handel in kaartjes vrij

Woekerhandel is niet leuk, maar uitgesloten worden op een markt is nog veel erger.

CDA en SP proberen met een wetsvoorstel, waar de VVD sympathiek tegenover staat, de woekerhandel in sport- en concertkaartjes te bestrijden. Het wordt handelaren verboden kaartjes met winst door te verkopen. Dat is geen oplossing maar slechts een oplossing minder voor het bestrijden van de schaarste. De fans zijn het slachtoffer.

Echte oplossingen moeten gebruikmaken van de wetten van de menselijke natuur: de wetten van vraag en aanbod en de creativiteit die daarachter schuilgaat. Ook een boer vergroot zijn productie niet door tegen de wetten van de natuur in te gaan, maar door er in harmonie mee samen te werken.

De menselijke natuur in vrijwilligheid tot koop en verkoop over te gaan als de opbrengsten groter zijn dan de kosten, vormt de grondslag van onze economie. Wat als bij een door de verkoper vastgestelde prijs meer mensen een kaartje willen dan er kaartjes zijn? De prijs zal stijgen en kopers zullen afvallen.

Als dat niet mag, moet er een loterij komen om de kaartjes te verdelen of wordt het wie het eerst komt het eerst maakt. Verder kan een fan- of sportclub, die de kaartjesverkoop beheert, leden eens in de zoveel tijd in de gelegenheid stellen een activiteit te bezoeken.

Het resultaat zal zijn dat bepaalde fans de mogelijkheid wordt ontnomen een evenement bij te wonen. Ze hebben het zelf immers niet meer in de hand. Natuurlijk, de een kon in het oude systeem een kaartje makkelijk betalen en een ander moest het geld met veel pijn en moeite bij elkaar schrapen, maar ze hadden de mogelijkheid. Nu is het de gelukkige van bijvoorbeeld een loterij met vele nieten, die een concert bezoekt.

Het werkelijke probleem met het wetsvoorstel van CDA en SP ligt dieper. Het hoort thuis in Mussolini's omschrijving van totalitarisme: 'Alles door de staat, alles voor de staat, niets tegen de staat, en niets buiten de staat.' Heeft de overheid geen dringender en betere dingen te doen? Hier worden problemen

die het beste kunnen worden opgelost door fans, artiest en organisator, een zaak van parlement, regering en — natuurlijk — politie.

De onvermijdelijke zwarthandel moet worden bestreden. In New York is juist voor de zomer het verbod op het doorverkopen van kaartjes met winst opgeheven. Zo gold er een maximum aan de winst van 45 procent voor grote evenementen en 20 procent voor kleinere evenementen, maar niemand hield zich eraan en het viel toch niet te controleren. De kosten van de bestrijding, de verminderde vrijheid van het individu en het demoraliserende effect op de samenleving van de corruptie die optrad, waren simpelweg te groot.

De betrokkenen zijn oud en wijs genoeg om het zelf op te lossen. Want waarom verhoogt de artiest of de organisator zelf de prijs niet? Dat lost het probleem ook op. Een artiest weet dat dit fans tegen hem in het harnas zal jagen. Met onze sympathie voor Frans Bauer is het gauw gedaan als hij slechts één keer per jaar tegen woekerprijzen één voorstelling geeft in de Ahoy.

Ook een organisator weet dat een niet te hoge prijs niet alleen garant staat voor een uitverkochte zaal. De bijbehorende slaapzakken voor de deur bij de voorverkoop vertellen ook 'deze groep is populair' en zijn een gratis reclame. Bekend te moeten maken: 'dj Tiësto schrapt twee van de drie concerten in het Gelredome wegens te geringe belangstelling', wens je alleen je vijand toe.

Kortom, juist artiest en organisator zullen er alle baat bij hebben en er hun creativiteit op richten om de schaarste, de woekerhandel inclusief, die er altijd zal zijn, fanvriendelijk op te lossen.

Is het voorstel niet eerlijker dan het huidige systeem? De eerlijkheid is niet anders dan op een zinkend schip met een tekort aan reddingsvesten te stellen dat de enige juiste oplossing is eenieder te laten verdrinken. Maar het is toch de slechtste mogelijkheid die je wegneemt? Nee, juist niet. Dat is helemaal niet naar het concert te kunnen. Het is de fan zelf, zijn menselijke natuur om kosten en opbrengsten af te wegen die zich uit in het willen betalen van een woekerprijs.

Linksom of rechtsom, echte fans zullen altijd dubbel en dwars betalen. Nu betalen ze een hoge prijs en zijn ze erbij. Met het wetsvoorstel betalen ze een hoge prijs door er niet bij te zijn. De goedkope cd bij het Kruidvat die rest van het gemiste optreden, wordt duur betaald.

Auke Leen is econoom en filosoof, verbonden aan het fiscaal-economisch departement van de rechtenfaculteit van Universiteit Leiden.

De Volkskrant

March 19, 2007

Kabinet is pas echt sociaal als het meer privatiseert

SAMENVATTING:

De markt biedt meer vrijheid dan de overheid, stellen Frans de Graaf en **Auke Leen**. Meer menselijke maat, wat de PvdA wenst, betekent dus: meer privatiseren.

Bij het aantreden van het nieuwe kabinet leek een zucht van verlichting door Nederland te gaan. Eindelijk zouden de tijden van ongebreidelde marktwerking voorbij zijn. Aan de vorige kabinetten-Balkenende werden door tegenstanders termen verbonden als 'guur neoliberalisme' en 'hard economisch beleid'. Maar gelukkig was dat nu afgelopen. Voortaan zouden de 'menselijke maat' en 'het maatschappelijk middenveld' weer de ruimte krijgen.

De tegenstanders van privatisering ruiken hun kans. Vorige week bepleitte PvdA-Kamerlid Crone nog de omvorming van overheidsbedrijven tot 'sociale vennootschappen' (Forum, 14 maart), waarmee hij impliciet een moreel oordeel velde over particuliere vennootschappen, als zijnde niet-sociaal. De PvdA wil blijkbaar de invloed van de overheid op de samenleving uitbreiden. De overheid moet haar aandelen niet van de hand doen, maar zich als aandeelhouder actiever gaan opstellen. De minister van Financiën, PvdA-leider Wouter Bos, was vorige week in een Kamerdebat over privatisering duidelijk: 'Als er geen dwingende redenen zijn, privatiseren we niet'. Wie in 'minder markt' een terugkeer naar de menselijke maat ziet, vergeet dat de markt is gebaseerd op vrije mensen en dat de overheidsbureaucratie dat veel minder is. De markt is gebaseerd op de uniciteit van ieder mens en biedt hem ruimte zijn eigen, vrije keuzen te maken. Maar de overheid regeert over mensen en legt besluiten op. Legitimatie van die besluiten door democratische besluitvorming of, zoals bij dit kabinet, overleg met het maatschappelijk middenveld, doet daaraan niets af.

Het is merkwaardig dat negatieve eigenschappen als egoïsme, materialisme en individualisme aan de markt worden toegeschreven en hun tegenpolen worden gerelateerd aan de publieke sector. Terwijl op de markt moreel gedrag wordt gestimuleerd. Een ondernemer maakt bijvoorbeeld slechts winst als hij zijn middelen dusdanig inzet dat anderen die waarderen. Vertrouwen en eerlijkheid worden door anderen gewaardeerd, egoïsme en bedrog niet.

De markt heeft als voordeel dat hij mensen vrij laat zich moreel te gedragen en te ontwikkelen. De publieke sector heeft als nadeel dat burgers immoreel gedrag van politici en ambtenaren nauwelijks kunnen afstraffen.

De nieuwe coalitie wil het overheidseigendom nadrukkelijker gebruiken om het 'publieke belang' te behartigen. Publieke belangen komen aan de maatschappij als geheel ten goede en kunnen zonder de bemoeienis van de overheid niet goed tot hun recht komen. Meer nadruk op het publieke belang klinkt sympathieker dan het is. Het is zorgelijk als economische sectoren in toenemende mate worden ingericht met het collectief als uitgangspunt in plaats van het individu centraal te stellen. Wie de menselijke maat de ruimte wil geven, moet een beslissing om overheidseigendom al dan niet te verkopen, laten afhangen van de belangen van individuele burgers en niet van het collectief.

Er is een brede consensus over het feit dat de klassieke overheidsbureaucratie niet de geschiktste vorm is voor het uitvoeren van allerlei economische activiteiten. Als alternatief voor die bureaucratie én voor de vermeend immorele markt kiest het kabinet voor een tussenlaag. Het CDA gebruikt hiervoor de term maatschappelijk middenveld, Crone heeft het over sociale vennootschappen. Deze ondernemingen moeten het publieke belang dienen en worden daarvoor afgeschermd van de tucht van de markt. Hieronder vallen volgens Crone onder meer woningcorporaties en de NS (waarvan de staat volledig eigenaar is).

Het nadeel van zulke constructies is bekend. Er ontstaat een situatie waarin de consument noch het parlement het voor het zeggen heeft. Gelukkig biedt de vrije markt een oplossing voor dit probleem. Bij de meeste 'maatschappelijke ondernemingen' zijn geen publieke in het geding maar private belangen. De reizen van de NS, zijn allereerst in het belang van diegenen die er gebruik van maken. Men kan het sociaal wenselijk vinden dat die reizen worden aangeboden, maar dat is iets anders dan stellen dat die reizen de hele maatschappij ten goede komen.

Het gaat om de concrete belangen van individuele burgers. Het is allerminst zeker dat de zogenoemde maatschappelijke ondernemingen beter in de wensen van burgers kunnen voorzien dan normale ondernemingen. Door sectoren te beschermen tegen concurrentie worden burgers de voordelen van de markt onthouden. De wegen slibben dicht, de markt kan daar niet op inspelen door goed openbaar vervoer aan te bieden. De NS zit vast aan een politiek gekleurd publiek belang, anderen kunnen niet tot het spoor toetreden. Privatisering is daarom een kwestie van durven, bijvoorbeeld: stop het reguleren van de telecomsector, privatiseer Schiphol en de NS, stel het spoor open voor derde partijen en liberaliseer de postmarkt.

Het kabinet zegt vertrouwen te willen geven aan mensen. Als die woorden betekenis hebben, kunnen we een ambitieus privatiseringsprogramma verwachten. Vertrouwen in mensen impliceert immers een vertrouwen in de markt.

Nederlands Dagblad

November 30, 2006

Partij voor de Dieren en SP intomen svp

De grote winnaar en noviteit van de verkiezingen zijn de Socialistische Partij en de Partij voor de Dieren. Dat zij direct of indirect invloed gaan uitoefenen, is het probleem niet. Maar met de SP en PvdD is meer aan de hand. Zij willen niet alleen binnen de bestaande regels van de Grondwet beleid voeren maar die regels ook veranderen of oprekken. Een extra waarborg tegen de waan van de dag in de vorm van een constitutionele toetsing is gewenst.

In ons parlement is er bijna nooit een meerderheid van één partij; coalities zijn nodig. Zo krijgen minderheden zoals de SP en PvdD ook een kans. Dat is het probleem niet. Misschien hebben ze goede ideeën die het proberen waard zijn. Ook in hun principes zijn ze duidelijk en voeren daarbinnen beleid. Zo hoort het ook. Dat is een reden van hun succes. Doe je dat niet dan blijft slechts de opportunistische hang naar de macht en zijn cynische kiezers het gevolg. Maar er is meer aan de hand. Volgens beide partijen moet Nederland socialer en dat vraagt zowel om meer solidariteit intermenselijk als met dieren. Aan de integriteit van deze intenties hoeven we niet te twijfelen. Wel of ze te verenigen zijn met onze Grondwet.

We hebben een Grondwet om de macht van de overheid te beperken. Vroeger moesten mensen worden beschermd tegen de macht van de koning en tegenwoordig, hoewel wel gedacht is dat met de komst van de democratie dat niet meer nodig zou zijn, tegen de dictatuur van de meerderheid. De bescherming is erop gericht keuzes, waaronder morele, primair bij het individu te laten. Gewoon omdat in vrijheid keuzes maken het eigene is van de mens. De overheid, hoe goed ook, is dienaar, geen meester. "Een," zoals is gezegd, "staat die mensen klein maakt, zal ontdekken dat met kleine mensen geen grote dingen kunnen worden volbracht." Wat beide partijen verenigt, is de lage waardering voor de unieke individuele verantwoordelijkheid en moraliteit van de mens. Burgers moeten via verplichte solidariteit gedwongen worden goed te doen voor medemens en dier.

Voedselbanken en kerkelijke liefdadigheid zijn geen schande. Zij bewijzen dat mensen tot moreel gedrag uit eigen vrije wil in staat zijn. De overheid heeft geen monopolie op zorg en zou dat ook niet moeten willen. Nu al beheert de overheid de helft van ons nationaal inkomen. Er wordt dan ook een grens overschreden als zoals bij het voorgestelde beleid van de socialisten er nog meer door de overheid wordt verdeeld en besteed. De ruimte voor individueel moreel gedrag, in enige zinvolle grootte (op het geld voor de orgelman na) wordt ons in belangrijke mate ontnomen. Het opnemen van dierenrechten in de Grondwet, zoals de PvdD wil, ligt in dezelfde lijn. Mensen kunnen morele keuzes maken, dieren niet. Beide opnemen in de Grondwet stelt de mens op een gelijk amoreel niveau als het dier. Het omgekeerde, ook dieren vertonen moreel gedrag en kunnen daarop worden aangesproken, lijkt me een onmogelijkheid.

Wat nu, op de *morning after* als we beseffen waarop we hebben gestemd? De oude Grieken hadden daar al hun voorzorgsmaatregelen voor. Charismatische persoonlijkheden konden worden uitgesloten van de volksvergadering. En zo emotioneel tot iets werd besloten waarover men later spijt kreeg, kon dit besluit niet alleen worden teruggedraaid (zoals tegenwoordig de afkoelingsperiode bij de aankoop van een huis) maar werd degene die hiertoe had aangezet ook bestraft. Hebben we in Nederland ook

zoiets? Ja, daar hebben we de Eerste Kamer voor. Regering en Tweede Kamer kunnen wetten maken, maar de Eerste Kamer, de *chambre de réflexion*, moet ze ook nog goedkeuren. Zo dat gebeurt, zijn we er bij een Grondwetswijziging nog niet. De Tweede Kamer moet worden ontbonden en een nieuw gekozen Kamer moet de wijziging ook goedkeuren.

Gelukkig, we kunnen er dus nog met de schrik vanaf komen. Maar wat als volgend voorjaar ook een welgevallige Eerste Kamer wordt gekozen? De oplossing is een toets op de Grondwettelijkheid van wetgeving. Wat in Nederland expliciet is verboden, maar in Amerika door de *Supreme Court*, een benoemd niet gekozen orgaan, wel een mogelijkheid is. Ook de Fortuynhype van een aantal jaren geleden gaf daar al aanleiding toe. Toen moest alles allemaal sneller. Maandag een plan hebben, woensdag er per internet over stemmen en vrijdag in het Staatsblad.

Kortom, het is te verwachten dat in de komende tijd de wetgeving zal verschuiven naar het vaststellen en oprekken van de Grondwettelijke regels. Regeren is vooruitzien. Een extra veiligheid, in de vorm van constitutionele toetsing, tegen de waan van de dag, is nodig. Het moet in een samenleving van mensen mogelijk blijven---in vrijheid---moreel gedrag van enige omvang te vertonen, zoals hulp aan je medemens of duurdere diervriendelijk geproduceerde producten kopen. Dat is een lange en moeilijke weg naar echte solidariteit maar wel een die moreel en menselijk is. De snelle weg van gedwongen solidariteit is dat niet.

Het Financieele Dagblad

21 september 2006

Overschot maakt meer kapot dan ons lief is

Na jaren van rode cijfers laat de overheidsbegroting zwarte cijfers zien. Laten we hopen dat het een eendagsvlieg is en er weer een tekort ontstaat door een belastingverlaging die er echt toe doet. Politici willen meer uitgeven dan er binnenkomt. Het verschil kan op twee manieren worden goedge maakt: lenen of extra belastingen; de geldpers gebruiken ze alleen nog in Zimbabwe. Waarom zou lenen - de begroting vertoont dan rode cijfers - slechter zijn dan belastingheffing, met zwarte cijfers? Beide onttrekken geld aan de private sector; het directe economische effect is gelijk. Overschot of tekort zegt niets over hoe we ervoor staan. De verklaring voor het overschot is dat de reële belastingdruk vier jaar op rij is gestegen en we met z'n allen meer werken en daardoor meer belasting betalen. In de hele eurozone gaat het goed en zo bouwen we hier meer schepen omdat de rest van de wereld de capaciteit al ten volle benut.

Maar hoe zit het dan met het zuur van de loonmatiging en het zoet van een overschot op de begroting? Een overschot op de begroting is even simplistisch beleid als een door loonmatiging verkregen overschot op de handelsbalans: veel goederen geven aan het buitenland en er weinig goederen voor terug willen hebben. Welk buitenland protesteert, maar ook, 'welk perspectief geven eeuwig lage lonen de werkers?'

Een goed loon betalen is beter beleid. We trekken werkers aan die ons door hun inzet een concurrerend voordeel geven op de wereldmarkt. Opgeleide en tevreden werkers zijn essentieel. Een ondernemersklimaat waarin we beter en sneller innoveren dan andere economieën is even essentieel. Lage belastingen zijn de sleutel. Innovatie moet lonen. Het risico dat verandering met zich brengt, moet worden goedge maakt. Dat beleid voerde de overheid en durven de verkiezingsprogramma's van de grote partijen niet: praktisch iedere belastingverlaging moet met het schrappen van aftrekposten of het vinden van compensatie elders worden terugverdiend. Het voordeel gaat naar degene met de beste Haagse lobby. Van een echte belastingverlaging is geen sprake. Die verdient

zich door de gecreëerde economische groei in ieder geval al voor de helft op korte termijn terug. Kennedy en Reagan konden en Bush jr kan dit bevestigen. Economische groei doet tekorten uit het verleden klein lijken.

Waarom vertrouwt het kabinet niet op deze prikkel? Dit terwijl de verkiezingsprogramma's op andere terreinen wel uitgaan van economische prikkels. Alleen de VVD doet met een magere 3 procent een poging. Waar we het verdwijnen van de overdraagbare heffingskorting en de dito lagere teruggave van de hypotheekrenteaf trek van af moeten trekken.

Toekomstige verplichtingen en de veranderingen daarin geven een zinvoller cijfer dan een begrotingsoverschot. Het kabinet en de verkiezingsprogramma's hebben het niet voor niets over de komende vergrijzing. Hoewel. Chinezen zouden zich pas echt zorgen moeten maken. Daar moet straks een echtpaar beider niet meer werkende ouders alsook de nog in leven zijnde grootouders onderhouden. Het beleid in China is dan ook om zo snel mogelijk tot de productieve en hogelonenlanden te gaan behoren.

Ook voor ons zijn productieve werkers de oplossing. Gereedschap, kapitaal, is nodig - hoe meer hoe beter. Met genoeg geld in de pensioenpot redden we het niet. Je hebt later ook productieve werkers nodig om het geld aan te besteden, anders heb je nog niets. Laten we dus blij zijn met buitenlandse investeerders, die hier natuurlijk iets willen verdienen.

Zij vreten, als sprinkhanen, het land niet kaal, zoals Wijn denkt. Zij laten het bloeien. Natuurlijk, er zijn uitzonderingen. Zo heb je ook politieke partijen wier egoïstische gedrag daarvoor niet onderdoet. Door die reputatie houden ze het echter niet lang vol. Regelgeving werkt averechts. Een afschrikwekkende controle op noble motieven van investeerders maakt dat we voordat we het weten voor onze ouderenzorg aangewezen zijn op de liefdadigheid van de Bill & Melinda Gates Foundation.

Kortom, een overschot maakt meer kapot dan ons lief is. Vlak voor de verkiezingen viert het goededoelenbeleid hoogtij. Een grotere overheid is het gevolg. Beter is het om een tekort te laten bestaan en politici in de waan te laten dat dat slecht is. Het houdt ze in toom als Zalm er niet meer is. Het doel moet niet zijn een nog grotere overheid met een overschot op de begroting maar een kleinere overheid met een tekort. Dat tekort komt er overigens geheel, politici kennende. Of het tekort perspectief biedt, blijft een tweede zolang de prikkel van een echte belastingverlaging onbenut blijft.

Het Financieele Dagblad

7 september 2006

Illegale immigratie met vrijhandel bestrijden

Voor een werkzame oplossing van het probleem van de illegale immigranten zijn aanpassingen nodig in de wereldhandelsstromen. De Europese Unie weet geen beter beleid dan meer van hetzelfde: haar macht meer te doen gelden. Vrijhandel verlangt juist haar macht niet te gebruiken. Wat is de wijsheid van de EU? Bij voorkeur na een generaal pardon een beleid voeren van meer van hetzelfde: meer controle aan de grens, opvang in de emigratielanden zelf, en het aanscherpen van de immigratieregels. De vermeende nieuwe start is zowat het domste wat je kunt bedenken.

Er is in het verleden, zie Spanje, geen pardon geweest waarbij niet na korte tijd een veelvoud van illegalen er weer om vroeg. Als ergens in beleid de regel werkt 'een beetje een beetje helpt, een boel een

boel helpt niet' is het hier wel. Beter beveiliging aan de grens? Die grens loopt van de Canarische eilanden tot Cyprus.

Wat stellen wij ons voor als het Amerika al niet lukt met een zero tolerance- beleid de relatief makkelijke grens met Mexico op slot te houden? Bovendien, de grens zal altijd een gatenkaas blijven. Het doorlaten van vluchtelingen levert corrupte grensbewakers geld op. Mensenhandelaren zijn de grote winnaars.

Naar goed westers ontwikkelingsmodel wordt ook voorgesteld geld te steken in opvang aldaar. Het is naïef daarvan resultaat te verwachten. Kijk naar de Antillen: bijna de helft van de Antillianen woont in Nederland en een kwart van de overblijvers denkt erover om te komen. Bovendien: welke perverse prikkel geeft dat beleid? Landen zullen proberen aan de hulpcriteria te voldoen. Er niet of niet meer aan voldoen genereert geen geld voor de regerende elite, die er goede sier mee maakt. Regels zonder aanzien des persoons strenger toepassen, is de derde pijler. Helaas. In Nederland is dat al misgegaan met Máxima en vervolgens met Ayaan.

Een werkend antwoord is verrassend eenvoudig.

Het is in de geschiedenis nooit anders geweest dat in landen die vrijhandel verkozen de welvaart groeide. Zolang we hier in de ogen van de immigrant de hemel op aarde hebben, is ieder beleid gedoemd te mislukken.

Handel geeft mensen de ruimte voor zichzelf te zorgen. De inventiviteit en creativiteit van de gewone man hier en daar is enorm. We kunnen de mensen vertrouwen. Het is niet zo dat we ze als soldaten op het slagveld schouder aan schouder moeten laten marcheren, zoals de militaire leiding in de Eerste Wereldoorlog dacht. Soldaten zouden te dom zijn zich zelfstandig over het veld te bewegen.

Handel is geen alomvattend overheidsplan, maar ieders plan, iets dat veel krachtiger is en van ieders kennis gebruikmaakt. Dat is bijvoorbeeld al bewezen met Noord- versus Zuid-Amerika en met Australië versus Argentinië. Ook wat nu in China - in korte tijd - is gebeurd, moet hoop bieden. Hoe groot zou de druk van illegalen uit dat land anders nu wel niet zijn?

De EU heeft een gouden kans haar bestaansrecht in het heden te bewijzen. Vrijhandel verlangt van de Europese Unie haar macht om handel te sturen niet langer te gebruiken. Geld voor het aanpassingsproces hebben we. We zijn immers geen geld meer kwijt aan ineffectief beleid en handel is financieel geen bodemloze put: je ruilt alleen maar als je erop vooruitgaat.

NRC Handelsblad

8 augustus 2006

Economisch populisme viert hoogtij bij de EU

Na het echec van de stemming over het Grondwettelijk Verdrag probeert de Europese Unie de bevolking voor zich te winnen. Deden de Romeinen het destijds met brood en spelen, de EU doet het met zaken van deze tijd waar ieders sentimenten mee kunnen worden bespeeld: computers en mobiel bellen. Het kopt mooi, 'Europa maakt na mobiel bellen nu ook sms'en in het buitenland goedkoper'.

Welke consument protesteert Maar hoe weet je dat het goedkoper kan en moet Gewoon de kostprijs bepalen Dat betekent terug naar af, terug naar de fout van de planeconomieën en de westerse industriepolitiek. Vanuit die optiek bepalen de (arbeids)kosten de prijs. Zoals de EU nu ook doet om te hoge prijzen aan te tonen en met maximumprijzen te komen. Volgens de EU meten prijzen iets: de kosten die nodig zijn om een product te maken.

Kosten zijn helemaal niet zo eenvoudig te bepalen. Wat zijn bijvoorbeeld de afschrijvingskosten op investeringen in mobiele netwerken Wat is hun technische en economische levensduur Maar afgezien daarvan, een ondernemer in een markteconomie bepaalt zo helemaal de prijs niet. Hij schat in wat de gek ervoor geven wil en weet dat met massaproductie meer te verdienen valt dan met produceren voor de jetset. Vervolgens zoekt hij een manier om goedkoper te produceren dan de door de consument 'bepaalde' prijs.

Willen we een mobiele airco in onze woonkamer voor 3.000 euro Waarschijnlijk kopen dan slechts enkelen zo'n apparaat. Voor 1.000 dan Misschien. Maar voor 300 zullen velen er eentje aanschaffen. Vervolgens probeert hij er eentje voor minder dan 300 te maken. Het begin van de prijsbepaling is de subjectieve waardering van de consument. Een bekend autoproducent riep zijn ontwerpers altijd op waarde toe te voegen en geen kosten. Geef de auto een voorname uitstraling, die bij voorkeur niets kost, maar waar kopers wel voor willen betalen.

Winst is een restcategorie en niet iets wat een ondernemer 'kwaadaardig' bij de kosten optelt. Winst demonstreert dat materialen worden gebruikt op een manier die mensen dient en die zij waarderen. Uiteindelijk zal de winst verdwijnen. Concurrenten nemen het idee over, de prijzen dalen, en de kosten worden - inderdaad - gelijk aan de prijs. Maar tegen die tijd is er allang weer een ander en beter product op de markt. Het bepalen van de prijs behoort tot de kerntaken van de ondernemer; het vereist creativiteit en ondernemerschap waarbij risico wordt gelopen. Iets wat het Brusselse apparaat nooit kan en zou willen moeten doen.

Bovendien hebben we te maken met communicatiemarkten die ondernemers zelf in korte tijd hebben geschapen. Als het aan de EU had gelegen waren ze er waarschijnlijk nooit gekomen. Als overheden afwegen wat nodig en nuttig is, hebben waarschijnlijk alleen eerste-hulpdiensten en onmisbare politici de beschikking over een mobieltje.

Hoe zit het met Bill Gates Hij levert het schrijfgereedschap voor deze tijd. Twee eeuwen geleden had je alleen al in Birmingham 13 fabrieken die verschillende kroontjespennen produceerden. Nu schrijven we met één systeem: Word. De concurrentie is ook anders geworden. Destijds concurrentie via kleine veranderingen in kwaliteit en prijs.

Nu is een grote verbetering nodig om Gates van zijn troon te stoten in een reeks van elkaar opvolgende monopolies. Zijn Wang, Wordstar en Word Perfect niet vervangen door Word Bovendien, wat doet Gates verkeerd Bij zijn schrijfgereedschap levert hij - gratis - de verkeerde zaken, zoals een mediaplayer. Van de EU moet hij gratis het geheim van de smid, zijn broncode,

aan andere fabrikanten ter beschikking stellen. Zoiets als dat Coca Cola zijn geheime formule moet delen opdat er meer enige echte cola's komen om mee te concurreren.

Bovenal, waar begint de EU aan Stel de kosten veranderen. Moeten de bedrijven dan voortaan bij de EU aankloppen alvorens de prijzen aan te passen Zo krijgen ze het in Brussel inderdaad behoorlijk druk. En dat was nu net één van de bezwaren tegen het Grondwettelijk Verdrag. Geen beperkt aantal duidelijk omschreven taken zoals in de grondwet van de VS maar een oeverloze lijst van daadwerkelijke en mogelijke taken.

Beter is het de taken van de EU te beperken tot daar waar zij goed in is of zou moeten zijn. Taken die de macht van de overheid vereisen zoals vrede, veiligheid en illegale immigratie. Zolang in de westerse wereld alleen Amerika en Israël zich op eigen militaire kracht kunnen beroepen, ligt daar nog een lange weg te gaan.

Tot die taken behoren ook de bescherming van eigendom (zoals een uitvinding) - niet het verplichten dat gratis uit te delen - en het bevorderen van het vrije ondernemerschap - niet het voeren van een industriepolitiek door ondernemende politici.

Die laatsten zijn ook maar gewone mensen die zich hebben vermomd als politici en zich voordoen als halve goden. Het is te hopen dat de EU na de zomer zich daar op gaat richten: een kleine Brusselse overheid, opgewassen tegen haar beperkte taken, zich verre houdend van populistisch beleid om haar bestaan te rechtvaardigen.

NRC Handelsblad

11 mei 2006

Rita Verdonk biedt meer dan Mark Rutten

Rita Verdonk heeft het in zich, net als Ronald Reagan en Margaret Thatcher, de politieke agenda te bepalen en daarmee kiezers te trekken. Daarom verdient zij de voorkeur boven Mark Rutte, meent Auke Leen.

Sinds gisteren kunnen de leden van de VVD hun lijsttrekker kiezen. Een keuze voor Mark Rutte geeft de zekerheid van een redelijk resultaat bij de komende verkiezingen voor de Tweede Kamer. Een stem voor Rita Verdonk daarentegen geeft meer.

Ronald Reagan en Margaret Thatcher deden het en Verdonk heeft het in zich: de politieke agenda bepalen en daarmee kiezers trekken. Niet denken in termen van clientèle, is de eerste stap.

Een beroep op individuele vrijheid en de morele aanvaardbaarheid van de markt vormt de basis. Het lijkt erop dat Verdonk deze kaart, zoals Reagan en Thatcher dat ook deden, uitspeelt en daarin groeit.

Voor de politicus is het de kunst niet in termen van belangengroeperingen te denken.

Uitkeringstrekkingen stemmen links, ouderen zullen nooit instemmen met het meer gaan betalen voor hun oude dag, en zittende huurders zijn altijd tegen het liberaliseren van de huren. Iemand die de agenda bepaalt, zal zijn of haar politieke lijn daardoor niet laten beïnvloeden.

Zo'n politicus vat problemen in morele termen en doet zo een beroep op het meest eigene van de westerse cultuur - de individuele vrijheid en de daaruit volgende eigen verantwoordelijkheid. Het leven dat je leidt - en lijdt - buiten de overheid om is het belangrijkste.

Mensen staan open voor een politiek die als doel heeft dat het beste, het echte, leven nog moet komen. Dat staat haaks op een zorgenvrije verzorging door de overheid van doelgroepen van de wieg tot het graf.

Als een ieder hulp behoeft en als de overheid voor normaal gezonde individuen een taak van de wieg tot het graf ziet, is er iets mis. Schipperen met kinderopvang kan een deel van het echte leven zijn!

Aan deze vrijheden en verantwoordelijkheden kan zelfs een meerderheid, hoe groot ook, niet komen. Op dit punt wezen Reagan en Thatcher de weg en op dit terrein is Verdonk als minister van Vreemdelingenbeleid gepokt en gemazeld.

Zij heeft de immigrant duidelijk gemaakt dat de ware toets tot inburgering is, ervan doordrongen te zijn dat westerse vrijheid niet gelijk is aan democratie. Kom daar in Gaza-stad of Teheran maar eens om. Vluchtelingen komen vooral omdat zij hier de vrede en rechtszekerheid vinden die zij in eigen land missen.

We maken ons zorgen over de verkeerde zaken. Niet de economie maar ons menszijn dat eronder ligt, is het probleem. Economisch beleid is niet zo moeilijk. De voorwaarden voor welvaart - Adam Smith de grondlegger van de economie stelde het al, en Reagan en Thatcher handelden er naar - zijn: vrede, goede rechtspraak en lage belastingen.

Met de eerste twee factoren zijn we het grootste deel van de wereld lichtjaren vooruit: een concurrentievoordeel waar we niet aan moeten tornen. Daarom heeft Verdonk gelijk als ze de hand niet wil lichten aan de immigratieregels. Dit zou betekenen dat het paard achter de wagen wordt gespannen.

Lage belastingen zijn ook niet zo moeilijk. We zijn al een heel eind als alle speciale tarieven worden afgeschaft ten gunste van één laag tarief voor allen.

Hoe groot de druk ook mag zijn om bijvoorbeeld kennisinnovatieve bedrijven een lager en dus anderen een hoger belastingtarief op te leggen. Zoals ook Reagan en Thatcher niet met een veelheid van tarieven een beleid van goede doelen voerden, maar met lage tarieven ruimte gaven aan individuen om het zelf te doen.

Dit zijn de contouren voor de politicus die de agenda bepaalt. Hoe pas je deze principes toe in de huidige tijd van vluchtelingen en arbeidsmigranten Rita Verdonk heeft getoond dat ze op dit lastige terrein de juiste keuzes maakt.

Onze samenleving vergrijst; werkers van buiten zijn nodig. Inderdaad, tegen het huidige loon zijn Nederlanders moeilijk te vinden voor eenvoudig werk. Verhoog het loon en dan ... ja, dan komen ze wel de laagopgeleide werkloze, vaak hier al wonende allochtone werkers en fitte ouderen.

Maar worden we dan niet te duur en stroomt het werk niet naar het buitenland Dat klopt op korte termijn. Maar arbeid door kunstmatige overvloed goedkoop houden, is een heilloze weg.

Moeten we goedkope Chinese straatvegers gaan halen En wat te denken van Oost-Europeanen die hier komen en het werk daar door nog goedkopere werkers uit Noord-Korea laten doen.

Hoge lonen doen werkgevers inventief zijn. Uiteindelijk zal de productie hier plaatsvinden met arbeidsbesparende machines.

Daarom is het goed dat de migratiestromen worden beperkt, zoals Verdonk de afgelopen jaren heeft doorgevoerd, omdat het ruimhartig toelaten van 'economische migranten' voorbij gaat aan onze hoogste waarde: het unieke onafhankelijke individu.

Te spreken over, 'het importeren van arbeid', klopt niet. Je importeert geen arbeid, maar mensen.

Henry Ford zei het al, 'Waarom krijg ik als ik om handen vraag altijd mensen erbij.' Voor werk dat wij bij de huidige lonen niet willen, is een meester-knechtverhouding geen oplossing en onmenselijk. Het model van Saoedi-Arabië met zijn tweederangs Filippijnen of Pakistani moet niet ons model zijn.

Moreel en praktisch is het beter een onderscheid te maken tussen het invoeren van producten en arbeidskrachten. Een economisch experiment van hoge lonen en prikkels tot innovatie veroorzaakt minder kwaad dan het binnen laten van mensen die hier niet echt mens kunnen zijn en de basiswaarden van onze samenleving - individuele vrijheid en eigen verantwoordelijkheid (nog) niet met ons delen.

Politici die de politieke - dat is morele - agenda bepalen, hebben hun principes om te weten wat zij moeten doen en hebben geen opiniepeilingen nodig.

Vertel de kiezer de waarheid die je ziet en niet de pseudo-waarheid die hij/zij wil horen vanuit zijn/haar materieel belang. Reagan, Thatcher en Verdonk zitten op één lijn.

Vertel jouw waarheid, niet de waarheid die de kiezer wil horen

De Gelderlander

4 april 2006

Kleinere overheid moet marktwerking stimuleren

De sociaal-economische raad zal stuurmanschap moeten tonen bij het tempo waarin de verzorgingsstaat wordt losgelaten - Kleinere overheid moet marktwerking stimuleren

Nederland moet zich volgens scheidend SER-voorzitter Wijffels gaan richten op kennisontwikkeling. Volgens Auke Leen is dat niet het belangrijkste. Een kleinere overheid moet zich gaan richten op het aanvaardbaar maken van meer markt.

Afgelopen donderdag, bij zijn afscheid als voorzitter van de sociaal-economische raad, sprak Herman Wijffels over de komende onvermijdelijke scheidslijn in het sociaal-economische beleid. Beleid dient zich niet langer te richten op het sociale vangnet maar op kennisontwikkeling. Maar ligt de scheidslijn daar?

Het afscheid van de verzorgingsstaat betekent niet dat steun wordt beperkt voor groepen als gehandicapten, chronisch zieken en zwakbegaafden. Nee, het is een reactie op de vergrijzing, de stijgende overheidsuitgaven en de daaruit volgende noodzaak te bezuinigen.

Als Wijffels de oplossing ziet in het inwisselen van de klassieke taken van de verzorgingsstaat voor de nog klassiekere taken van een kleine overheid is dat een goede zaak. De nadruk heeft te lang gelegen op de secundaire impulsen voor beleid, zoals kinderopvang, en niet op de primaire, zoals defensie. Bovendien kan het parlement zich bij een kleinere overheid concentreren op essentiële taken en daardoor meer controle op de regering uitoefenen. Regering en parlement leveren betere kwaliteit.

Voor Wijffels heeft kennisontwikkeling de voorrang. Maar of de uitgaven voor kennisontwikkeling en onderwijs nog verder omhoog moeten, is de vraag. Ook hier zou de overheid zich moeten beperken. Er is geen duidelijk verband tussen uitgaven voor onderwijs en het beoogde resultaat. Inderdaad, alleen in Turkije zijn de uitgaven voor onderwijs lager dan in Nederland en alleen in Italië studeren nog minder studenten af in de exacte wetenschappen. In de VS zijn het er nog minder en toch is dat het innovatieland bij uitstek. En hoewel Zweden en Japan veel meer geld in onderzoek en ontwikkeling steken dan Nederland, is de economische groei er minder dan wel fors lager dan het gemiddelde in de westerse wereld.

Als het om het ontwikkelen en gebruiken van kennis gaat, zijn er twee meer voor de hand liggende middelen. Allereerst: vrije internationale handel. Handel is altijd al het middel geweest om te profiteren van dat wat elders beter kan. Of het nu om goederen of nieuwe ideeën gaat. Door onze melk voor Spaanse sinaasappelen te ruilen, profiteren we ook in Nederland van de Spaanse zon. Net zo profiteren we met handel ook van hetgeen al die creativelingen in China en India uitvinden. En dan is er nog de markt zelf: de enige echte kennismotor. Marktprijzen geven schaarste weer en stimuleren tot het doen van ontdekkingen. Er valt immers geld te verdienen: de markt buit kennis het beste uit!

Als een kleinere overheid de echte scheidslijn is, zal het beleid van de overheid zich moeten richten op het aanvaardbaar maken van meer markt: psychologisch en ethisch. Anders blijft het hangen en wurgen. Hoe doe je dat? Ondernemers gewoon in het diepe gooien. Dat is al eerder en met succes vertoont. In 1850 schafte de Nederlandse overheid in een klap bijna alle beschermende wetten voor de scheepvaart af. Men geloofde niet langer dat verboden en geboden welvaart konden scheppen. De bescherming had de scheepvaart alleen maar lui gemaakt. Het is toch van de gekke dat wij als

zeevarende natie niet op eigen benen kunnen staan, was de opvatting in het parlement. Dit is recentelijk ook in Nieuw-Zeeland aangetoond bij het loslaten van allerlei beschermende landbouwwetten.

Maar bovenal is van belang het besef te kweken dat de keuze voor de markt niet een moreel mindere keuze is dan de keuze voor de overheid. Markt en overheid zijn beide mechanismen om iets gedaan te krijgen. Beide zijn zo moreel of immoreel als de mensen die er deel van uit maken. Er zitten geen grotere boeven bij het bedrijfsleven dan bij de overheid. Alleen kunnen ze door het machtsmonopolie van de overheid daar vaak meer kwaad.

De grote morele winst van de markt is dat minder mensen afhankelijk van de overheid worden. Mensen kunnen weer echt mens zijn: met alle lusten en lasten van dien. Een zorgenvrije verzorging van de wieg tot het graf heeft daar nooit toe bijgedragen.

Waar de sociaal-economische raad stuurmanschap zal moeten tonen, is bij het tempo waarin de verzorgingsstaat wordt losgelaten.

Ter illustratie: stel dat het water achter een stuwdam in een vallei moet worden geledigd. Gebeurt dat langzaam, dan staat het water uiteindelijk overal twintig centimeter hoog. Doe je het ineens, dan komt er een vloedgolf die alles vernietigt, hoewel ook dan uiteindelijk het water overal twintig centimeter hoog staat. Maar dat is dan niet meer van belang voor zover het de huizen en het leven van de bewoners betreft.

NRC Handelsblad

8 maart 2006

Overwinning van links is kiezersbedrog

Ook na deze ongunstige verkiezingsuitslag moeten liberalen niet wanhopen. Zij hebben het gelijk aan hun kant, betoogt Auke Leen.

Ook deze keer is links, en zelfs heel goed, met grootschalig kiezersbedrog weggekomen. De liberale strategie zal niet moeten zijn dit kiezersbedrog op de traditionele manier te bestrijden, namelijk door naar het politieke midden op te schuiven. Het liberale morele gelijk is het enige antwoord dat werkt. Het oudste kiezersbedrog is het geloof dat links de partij is voor de armen en verdrukten. Ruim 50 procent van de kiezers is misleid en draait op voor de gevolgen: een blijvende afhankelijkheid van de overheid. Want de werkelijkheid is anders. Iedere maand ontstijgen een miljoen Chinezen de armoede. Hoe doen ze dat? Op de manier van Mao, toen China nog populair bij links was, met een herverdelende en sturende overheid. Ze doen het op de ouderwetse manier: door zelf welvaart te creëren. Behalve de mensen de vrijheid geven doet de Chinese overheid niet zoveel.

De grenzen van de herverdeling zijn bereikt. Overheidssteun - specifieke groepen zoals zwakbegaafden, chronisch zieken, gehandicapten en ouderen daargelaten - die het minimum te boven gaat, legt de prikkels voor de werker en ontvanger gewoon verkeerd. Bovendien is het water verplaatsen met een lekkende emmer. Om een euro bij een arme te krijgen, moet niet een euro bij een rijke worden weggehaald. Was het maar zo. Een euro aan uitkering brengt een euro extra aan uitvoeringskosten met zich mee. Het is net als ontwikkelingshulp: hoofdzakelijk steun van de ene overheid aan een andere. Wat de ontvangers zelf betreft, hulp betekent altijd en overal afhankelijkheid. Er is geen volk dat zoveel en zolang hulp heeft ontvangen als het Palestijnse volk; zijn afhankelijkheid is alleen maar gegroeid.

Overheidsuitgaven gaan ook altijd ten koste van private uitgaven die als gevolg van belastingafdrachten niet kunnen plaatsvinden. Maar het kwaad is groter. Denk aan de vrouw die door de hoge belastingen wordt afgeschrikt om naast haar kantoorbaan nog een eigen bedrijfje te beginnen. De samenleving verliest ook deze opbrengsten. Een algemene regel is dit indirecte effect op vijftig eurocent per euro betaalde belasting te schatten.

Hoe reageren de liberalen, met een karige 20 procent van de kiezers, op de verkiezingsuitslag? Schuiven ze op naar het politieke midden. Een beproefde strategie. Daar zijn immers de kiezers. Niets is minder waar. Het is een zouteloos compromis tussen politieke standpunten en beleidsdoelen, dat geen verband houdt met de waarden en aspiraties van de kiezers. Het politieke dividend is klein en vluchtig.

De oplossing is het individu, diens creativiteit, unieke kennis en eigen verantwoordelijkheid op de markt de ruimte geven. Individuen doen er toe! Dat de economische en politieke toekomst anders is dan wij nu kunnen voorzien, is daarop gebaseerd. Hoe zou het politieke landschap eruit hebben gezien als Fortuyn nog had geleefd en ziet het eruit nu? Van Aartsen is afgetreden en Wiegel zich niet kandidaat stelt. Over individuen gesproken.

Maar hoe overtuig je de kiezers ervan dat het om individuele vrijheid gaat? Er zijn ideeën die al negen keer op een rij hun waarheid hebben bewezen en toch een tiende keer niet worden gebruikt. Andersom zijn er ideeën die al negen keer zijn mislukt en toch een tiende keer weer worden beproefd. Dat de markt werkt is een voorbeeld van het eerste, overheidsbeleid van het tweede. Een ervaren spreker heeft eens opgemerkt dat hij bij al zijn lezingen nog nooit had meegemaakt dat een toehoorder op grond van materiële motieven zijn standpunt over de vermeende heilzame

werking van de overheid had gewijzigd. Ieder materieel offer werd op de koop toegenomen. De enige manier waarop hij dit had zien gebeuren, was door een morele heroriëntatie.

Moeten we dan gaan spreken van een sociale markteconomie Zoals Bush een compassionate conservative zegt te zijn. Maar het liberalisme is helemaal geen economische theorie. Slechts in zijn toepassing geeft het een grote materiële groei. De zaak ligt precies omgekeerd. Juist links onderwerpt alle overwegingen aan een materiële toets. De materiële zijde is dominant en dient - met grote spoed - planmatig te worden afgedwongen. Voor de liberaal, daarentegen, is de mens naast een materieel ook, en primair, een geestelijk wezen. Vast staat dat wij verschillen en uniek zijn; het verhaal van je leven moet je eigen verhaal zijn. Aan die morele kant geeft de liberaal de voorkeur. Echte morele keuzes kunnen ook alleen maar in vrijheid worden gemaakt. Deze vorm van abstracte vrijheid is niet wat links wil. Linkswil concrete vrijheden die daarvoor door de overheid zijn gecreëerd.

Kortom, de liberale weg na deze uitslag moet niet een keuze zijn voor een vermeende grootste gemene deler. Ook een verkiezingsstrategie die wijst op een werkloosheid die lager is dan het gemiddelde over de afgelopen dertig jaar, een inflatie die praktisch niet lager kan en een economie die zich verrassend goed houdt in een periode van globalisering, wint geen kiezers. De liberaal kan beter. Hij heeft niet alle antwoorden maar wel het morele gelijk dat er het meeste toedoet. Dat moet worden duidelijk gemaakt aan de kiezers en zal de gemeenschappelijke grond blijken waarop zij elkaar vinden.

NRC Handelsblad

13 februari 2006

Toekomst energiebedrijven staat op het spel

Waarom gaat het zo moeizaam met privatisering en deregulering, zoals bij de energiebedrijven Het onderwerp is bespreekbaar, het woord 'markteconomie' schuwen we niet, maar psychologisch ontbreekt het ons aan het geloof dat we het kunnen: concurreren met het buitenland. Destijds bij het afschaffen van de protectionistische scheepvaartwetten overheerste in de Kamer dat gevoel wel: wij zijn altijd een zeevarende natie geweest. Als wij het niet kunnen kan niemand het.

Ook ethisch verkiezen we, zo lijkt het, een warme overheid boven een kille markt. Misschien kan een doctrinaire marxist die situatie nog het beste duiden. De materiële onderbouw ontwikkelt zich, de geestelijke bovenbouw volgt traag. Zoals voor de marxist destijds de productie zich ontwikkelde van kleine bedrijven naar industriële conglomeraten. Geen individueel eigendom en planning zijn dan vereist maar gemeenschappelijk eigendom en staatsplanning.

Zo zou de situatie nu vastzitten op een collectieve (verplichte) solidaire ethiek, waar energieprijzen er zijn om ondernemers een redelijk inkomen en consumenten een betaalbaar product te garanderen. Energieprijzen zijn er dus (nog) niet om de schaarste te verdelen en tot innovatie aan te zetten. Want bij dat laatste past een andere moraal. Individuele vrijheid op de markt is historisch altijd een voorwaarde geweest tot de ontwikkeling van een moraal van eerlijkheid, vrijgevigheid en eigen verantwoordelijkheid.

Democratie is veel minder voorwaarde daartoe. Immers, een meerderheid kan besluiten tot het meest immorele en totalitaire beleid. Omgekeerd kan een autoritair bewind ruimte laten voor de markt en haar individuele vrijheid en bijpassende morele ontwikkeling.

Psychologisch dienen we op de markt en dus onszelf te vertrouwen, zoals we ook deden bij het loslaten van de beschermende scheepvaartwetten. De markt is een ontdekkingsproces dat oplossingen genereert waar tot nu toe niemand aan heeft gedacht.

Vooraf, zo werd destijds gesteld, zijn de voordelen vaak niet in te schatten, noch door parlementsleden noch door de meest ervaren handelaar. En toch, nieuwe handelswegen zijn geopend, nieuwe voordelen zijn behaald. Ethisch dienen we te geloven dat individuen zich in een markteconomie moreel ontwikkelen, waarbij we de geschiedenis aan onze kant hebben.

Het Financieele Dagblad
19 januari 2006
Fiscale grondwet voor EU

Nu de begrotingscommissie van het Europees Parlement het akkoord heeft afgekeurd dat de regeringsleiders hadden bereikt, begint het gesteggel weer. Een fiscale grondwet zou er een einde aan maken.

Het eeuwenoude probleem is hoe een minderheid tegen een meerderheid te beschermen. Als het om fiscaal beleid gaat, betekent dat - het is nooit anders geweest - dat een minderheid een te hoge bijdrage betaalt. Met een fiscaal gerichte grondwet kunnen landen het begrotingsproces zonder zorg tegemoet treden. Een grondwet bevat immers rechten die landen nooit kunnen worden afgenomen of slechts met de grootste moeite kunnen worden gewijzigd.

Friedrich von Hayek, winnaar Nobelprijs economie 1974, heeft ideeën ontwikkeld hoe zo'n fiscale grondwet eruit moet zien. Zo bepleitte hij een scheiding der machten tussen organen die de begrotingsspelregels vaststellen en zij die daarbinnen beleid voeren. In de huidige situatie doen Raad, Europese Commissie en Parlement beide. Organen die de uitgaven kunnen bepalen en daarvoor zelf extra fiscale ruimte kunnen creëren, dat kan niet goed gaan.

Een belastingkamer die de begrotingsregels vaststelt, is een oplossing. Ieder land mag een lid voordragen. Om de leden niet direct voor hun herverkiezing te laten vrezen en minder van de waan van de dag afhankelijk te laten zijn, zouden de leden een langere en andere zittingsduur moeten hebben dan Europese Commissie en Parlement.

De belastingkamer trekt dan mensen met een lange tijdshorizon. In Parlement en Commissie daarentegen zitten mensen die een directe nood in de EU willen lenigen. Beide types van mensen zijn nodig om een samenleving te sturen.

Een belastingkamer biedt bovendien tegenwicht aan de voortdurende verzoeken om meer uit te geven voor concrete noden waarbij het nadeel van hogere belastingen zelden aan bod komt.

Kortom, een aparte belastingkamer bepaalt de fiscale spelregels. Commissie en Parlement voeren beleid binnen deze regels. Meespelende scheidsrechters heb je eigenlijk alleen in het straatvoetbal. Geen wonder dat Raad, Commissie en Parlement vechtend over straat rollen.

Het Financieele Dagblad

22 December 2005

CO2-rechten niet gratis verkregen

Geen consument gelooft meer in de slagzin 'het tweede pak is gratis'. Alleen kamerleden en minister Brinkhorst van Economische Zaken doen dat nog. Al gaat het hier om het omgekeerde. Zo blijkt uit de discussie over het doorberekenen van gratis verkregen CO2-emissierechten. De eerste - gratis - toegekende rechten, zo wordt gesteld, mogen niet maar de later bijgekochte rechten mogen wel worden doorberekend in de elektriciteitsprijs. Maar wat als elektriciteitsproducenten voor wie de gratis rechten geen prijs hebben de beoogde werking van verhandelbare rechten te niet doen?

De overheid wil de CO2-uitstoot met 10 procent beperken. Niets is simpeler dan tegen producenten te zeggen: dit jaar mogen jullie ten opzichte van vorig jaar 90 procent uitstoten. Het doel wordt bereikt. Maar bereik je het ook zo goedkoop mogelijk? Bij de simpele regel gaan zowel bedrijven zuiveren voor welke het veel als die voor welke het weinig kost. Beter is als de laatste de hele zuiveringslast voor hun rekening nemen. De overheid zou die bedrijven kunnen aanwijzen. Maar heeft de overheid die kennis? Beter is het gebruik te maken van de kennis van de bedrijven zelf en ze een prikkel te geven die te benutten. Daarvoor zijn verhandelbare emissierechten in het leven geroepen ter grootte van de toegelaten CO2-uitstoot.

Wat zijn die gratis vervuulingsrechten waard? Stel, een bedrijf moet bij zuivering 25 euro per eenheid uitgeven. Een gratis verkregen recht om te mogen vervuilen is dan minimaal 25 euro waard. Immers, beschikt het niet over het recht dan moet het voor 25 euro zuiveren. Dat bedrag wil het er bij verkoop, wil het er op vooruitgaan, ook minimaal voor hebben. Een bedrijf, daarentegen, waar zuiveren 50 euro kost, wil voor een recht maximaal 50 euro betalen. Anders kan het net zo goed zelf zuiveren. Er is dus een prijs, zeg 30 euro, waar bij ruil beide er op vooruit gaan. Zuivering vindt daar plaats waar het zo goedkoop mogelijk kan gebeuren. Hieruit blijkt dat de zogenaamde woekerwinsten - verkregen door verkoop van gratis verkregen rechten - minder groot zijn dan ze lijken.

Maar waarom zijn producenten die gratis verkregen rechten niet in de prijs doorberekenen verkeerd bezig? Sjaak Swart, de stervoetballer van Ajax van weleer, begon na zijn voetbalcarriere een sigarenzaakje. Het leverde een goed belegde boterham op. Maar stel dat David Beckham, de sterspeler van Real Madrid van tegenwoordig, in dat sigarenzaakje gaat staan. Zegt iedereen dat hij verlies lijdt; kijk wat hij voetballend niet kan verdienen! Of beter, en daaruit ontstaat ook de maatschappelijke winst, de vreugde die hij alle voetbalfans geeft door te voetballen en geen sigaren te verkopen, is vele malen groter. Maar dan moet je de prikkel wel hebben om je door de natuur gratis gegeven gave te gelde te maken. Die winst moet wel een echte zijn: geen winst die door de maatschappij als zijnde een woekerwinst wordt wegbelast. Anders blijft Beckham sigaren verkopen. Zo leidt ook het niet doorberekenen van de gratis rechten door elektriciteitsmaatschappijen tot een minder groot maatschappelijk voordeel (meer vervuiling) dan nodig is.

Maar het blijft moeilijk. De econoom, en Nobelprijs winnaar Ronald Coase, die dit allemaal bedacht, had veel moeite om het idee geaccepteerd te krijgen. Toen Coase maar bleef beweren dat verhandelbare rechten de beste oplossing waren, vroeg een twintigtal collega's, waaronder enkele Nobelprijswinnaars, hem op een avond naar de universiteit van Chicago te komen om het uit te leggen. Voor Coase's uitleg was de verhouding twintig tegen en slechts Coase voor. Na zijn uitleg was iedereen om. Nu de kamerleden en Brinkhorst nog.

De Gelderlander

1 december 2005

ECB-president Trichet kan van Alan Greenspan leren

Uiteindelijk zijn het vragers en aanbieders van geld die de hoogte van de rente bepalen - ECB-president Trichet kan van Alan Greenspan leren

ECB-president Trichet moet een voorbeeld nemen aan Alan Greenspan. Het zijn uiteindelijk vragers en aanbieders van geld die de rente bepalen, stelt Auke Leen

Jean-Claude Trichet moet nog veel leren.

Dacht hij als president van de Europese Centrale Bank (ECB) eens duidelijk te zijn. De ECB, zo kondigde hij aan, verhoogt per 1 december de rente en dat is het begin van een aantal renteverhogingen. Moet hij een paar dagen later al meedelen dat dat laatste waarschijnlijk niet zo is, en betreurt hij een week later, op grond van cijfers waaruit blijkt dat het met de inflatie meevalt, waarschijnlijk zijn hele aankondiging.

Alan Greenspan, de scheidende voorzitter van de Amerikaanse centrale bank (Fed), daarentegen, kent de situatie van de beleidsmaker: hij weet niet waar hij is en waar hij precies heen wil. Hoe hoog is de inflatie en wat is het gewenste niveau van de werkgelegenheid? Cijfers veranderen voortdurend en worden later vaak herzien.

Ook het voorspellen van de economische ontwikkeling is moeilijk. Duitse ondernemers zijn pessimistisch terwijl Franse de toekomst juist optimistisch tegemoet zien. In oktober verwachtte iedereen in Duitsland een daling van de prijzen. Maar die kwam er niet. In november daarentegen daalden de prijzen onverwacht sterk. Een slag om de arm moet je dus altijd houden.

Stellige uitspraken maken meer kapot dan je denkt. Trichets woorden staan voor de financiële wereld gelijk aan zijn daden. Als hij een week later op zijn woorden terugkomt, vermindert dat niet alleen zijn gezag, het zorgt ook voor onrust.

De meest rentegevoelige sector is de huizenmarkt. Op die prijzen, stelt Greenspan, zit veel 'schuim'. Door de prijsstijging zijn huizenbezitters rijker geworden. Ze geven daarom iedere euro die ze verdienen gemakkelijk uit. Bovendien creëren stijgende prijzen de mogelijkheid van een extra hypotheek. Stijgende rentes daarentegen betekenen aarzeling bij kopers om bij het kruisje te tekenen met alle gevolgen van dien.

Daarnaast is de ene renteverandering de andere niet. Een 'eerste verandering', benadrukt Greenspan, moet extra voorzichtig gebeuren. Zoals nu na een periode van ruim twee jaar met een rente van 2 procent heeft zij een disproportioneel effect op de financiële markten.

Grote veranderingen in het prijspeil moeten worden vermeden. De wereld is al genoeg in beweging. Door de rente, de prijs van geld, te veranderen, geeft de ECB aan dat de geldhoeveelheid omhoog of omlaag moet. Trichet ziet de prijzen stijgen. Of beter, hij denkt pro-actief die stijging te moeten indammen. Want is de geest eenmaal uit de fles, dan is Leiden in last.

Daar heeft Trichet een punt. Een reputatie van de ECB als bestrijder van inflatie is goud waard. Een edelmetaal waarmee de waarde van het geld allang geen verband meer heeft. Deze wordt bepaald door wat de gek er voor geeft: ons vertrouwen dat we voor anderhalve euro vandaag, morgen en overmorgen een brood kunnen kopen.

Geld wordt minder waard omdat de mensen dat vinden en niet andersom. Een heel fragiele situatie. Actief hoeft de ECB dus helemaal niet te zijn. Als dat zo is, is het al te laat. Van een oud-directeur van de Nederlandsche Bank is bekend dat er dagen waren dat hij een goed boek mee moest nemen om de dag door te komen.

Dit gebrek aan activiteit is ook een reden voor Trichets pro-actieve uitspraken. Trichets mededirecteuren uit de Eurolanden schijnen grote ego's te hebben. Ze houden, bij gebrek aan zinvoller werk, alles wat Trichet zegt of niet zegt onder een vergrootglas. Hij doet het niet gauw goed. Een aantal directeuren begon zelf al signalen af te geven over een komende renteverhoging. Trichet dreigde de leiding te verliezen; zijn vlucht naar voren met die duidelijke aankondiging was het gevolg.

Met de prijsstijging kan het nog wel eens meevallen. Eind vorige eeuw 'zagen' mededirecteuren van de Fed de prijzen ook al stijgen; ze vroegen om ingrijpen. Greenspan's intuïtie van destijds is een van zijn grootste verdiensten geweest: een productiviteitsstijging (al toonden de cijfers dat nog niet aan) door het gebruik van computers hield de kosten laag.

Zo is van een brede doorwerking van de hoge energieprijzen in andere prijzen vandaag de dag geen sprake. Waarom? In de huidige markt is het moeilijk de prijzen te verhogen. Dat geeft een druk om kosten te besparen, te innoveren en vooral elders in de wereld goedkoop in te kopen.

Waar ligt de winst van Trichets renteverhoging? Hoe vreemd het ook klinkt de rente kan nu weer lager.

Ook in de Verenigde Staten was aan het eind van de vorige eeuw de rente erg laag. Veel ruimte om de rente te verlagen en daarmee de economie te stimuleren, was er niet. Toen erop werd aangedrongen de rente verder te verlagen, was Greenspan tegen. Anders had hij helemaal geen mogelijkheid meer om zelfs maar de illusie te wekken de economie met een lagere rente te kunnen stimuleren. Japan diende als afschrikwekkend voorbeeld. Met een rente van bijna nul was de economie nog niet in beweging.

Kortom, Trichet zal de wijsheid moeten krijgen dat er voor een ECB-directeur veel te leren valt maar weinig te doen. En dat is maar goed ook. Onze economie draait op de kennis van alle deelnemers en is niet afhankelijk van de wijsheid van een president van een centrale bank. Of die nu Trichet of Greenspan heet.

Greenspan was zich daarvan bewust. Als de aandelenmarkten sterk omhoog gingen, voelde hij een grote aarzeling om tegen de wijsheid van al die beleggers in te gaan. Uiteindelijk zijn het vragers en aanbieders van geld, u en ik, die de hoogte van de rente bepalen.

Het Financieele Dagblad

October 15, 2005

Tekort VS geen reden tot zorg

We maken ons druk om het groeiende Amerikaanse begrotingstekort. Het economische experiment van een kleine overheid en grote vrijwillige financiering van de overheids uitgaven kan het probleem niet zijn. De grote overheidssector en gedwongen financiering in Nederland zijn niet minder een experiment in een sterk veranderende wereld.

Naast alle uitgaven voor de oorlog in Irak heeft het Congres ook nog extra geld toegezegd voor de bestrijding van de gevolgen van orkaan Katrina. Bezuinigingen stuiten op verzet.

Bovendien, politici blijven politici. Geen lid van het Congres heeft de afgelopen vier jaar per saldo voor een vermindering van de overheidsuitgaven gestemd.

Maar wat baart ons zorgen?

Niet de Amerikaanse overheidsuitgaven, die zijn als percentage van het nationaal inkomen veel kleiner dan de onze. Blijft over de financiering van het tekort.

Waar zou - wat betreft de financiering de voorkeur aan geven?

Stel, - heeft 1000 euro uitgegeven en de te betalen of ontvangen rente is 10 procent. Direct van uw rekening laten afschrijven? Betalen met de creditcard en na een jaar plus rente betalen, of nooit afbetalen en elk jaar rente betalen? Wat is voordeliger?

Op de eerste manier heeft - direct minder geld op uw rekening en dus over een jaar ook minder rente-inkomsten. Bij de tweede manier betaalt - na een jaar het geleende bedrag plus rente terug. Maar die rente heeft - gedurende het jaar met uw geld op de bank verdiend. In beide gevallen heeft - na een jaar 1100 euro minder op de bank.

Of, het derde geval, uw creditcard wordt jaar op jaar voor 100 euro belast. Aan de 1000 euro die elk jaar de rente moet generen, kunt - niet komen. Ook in dit geval bent - na een jaar 1100 euro kwijt.

Voor de overheid ligt het niet anders. Het tekort doet er dus niet toe! Financieel is het allemaal lood om oud ijzer. Door ons niet direct te belasten, de overheid leent het geld, kunnen we sparen en dat is precies gelijk aan de te betalen

rente. Rentebetalingen op schulden uit het verleden zouden we dus eigenlijk moeten aftrekken van het tekort - de overheidsuitgaven. Een extra last voor de burger, als het om de financiering gaat, zijn ze in ieder geval niet.

Misschien is lenen door de overheid zelfs wel beter dan burgers direct te belasten. Lenen aan de overheid is een vrijwillige activiteit die partijen alleen maar doen als ze erop vooruitgaan. Zoals een ondernemer die zijn overtollige gelden vrijwillig in staatsobligaties belegt. Bij - gedwongen - belasting betalen, daarentegen, had een bedrijf het geld misschien zelf beter kunnen besteden.

Kortom, onze zorg - jullie financieren een groot tekort van een kleine overheid tijdelijk, misschien wel permanent, op basis van vrijwilligheid door middel van leningen - en borstklopperij - kijk ons, wij zorgen door gedwongen belastingbetalingen voor een klein tekort van een grote overheid - slaan nergens op. Waar we ons zorgen om zouden moet-en maken, is of onze gelden goed besteed zijn en of minder niet beter was geweest.

De Gelderlander

October 4, 2005

Invoering vlaktax praktisch onhaalbaar

Het voorstel tot invoering van een vlaktax ziet er mooi uit op papier. Maar in de praktijk zullen politici liever geld blijven uitdelen, denkt Auke Leen.

De Raad van Economische Adviseurs adviseert tot het invoeren van een vlak- tax. De theoretische argumenten daartoe overtuigen, maar wat betreft de invoering en de politieke praktijk schiet het advies van de Raad ernstig tekort.

Het idee voor een belastingtarief voor ons allen is eind vorige eeuw in Amerika ontstaan en daadwerkelijk ingevoerd in veel Oost-Europese landen, recentelijk ook in Irak.

Dat ene lage tarief moet ons stimuleren om meer te werken. Een belangrijke factor voor economische groei is immers het niveau van arbeidsparticipatie een Amerikaan werkt 50 procent meer dan een Europeaan. Arbeidsintensieve klusjes in en rondom huis dienen ook weer door de vakman te geschieden. De extra werkgelegenheid van al die klusjes schat de Raad op zo'n dertien procent. U zult zeggen: 'Die vlaktax zal aan mij voorbijgaan, ik vind klussen leuk en mag graag een middagje luiëren.' Maar nee, we lijken allemaal op de Amerikanen (al willen we het misschien niet weten): uit onderzoek blijkt onomstotelijk dat we bij een laag belastingtarief allemaal uit onze luie stoel komen en ook eerder klusjes uitbesteden.

Om het lage tarief te verkrijgen, moet heel wat gebeuren. Voor de meesten onder ons zal de invoering niet ongemerkt voorbijgaan. Niet alleen de klusprogramma's op tv zullen tot de verliezers behoren: het lage tarief moet worden gekocht met het afschaffen van de hypotheekrenteaf trek en een verdubbeling van het ouderenttarief. Met het invoeren van de vlaktax moeten we bovendien snel zijn. De groep ouderen en huizenbezitters groeit snel. Alleen al het electorale gewicht van beide groepen maakt, zo moeten we tussen de regels door lezen, invoering in de toekomst moeilijk. Maar daar ligt wat betreft de invoering helemaal niet de kneep. Politici zelf zijn het probleem. Iedere partij heeft een achterban die tevreden moet worden gesteld; steun moet worden gekocht met het brood en spelen van het belastingsysteem. Met een vlaktax verliezen politici hun belangrijkste speeltje. Redenen die politici hier van af zouden kunnen brengen werken niet.

Een reden tot invoering zou het besef kunnen zijn dat de economie volkomen is vastgelopen. Dat was de situatie in Oost-Europa en Irak na de val van het communisme en Saddam Hussein. Ook de CDU/CSU probeerde door op de economische noodzaak te wijzen met de vlaktax bij de verkiezing van vorige maand stemmen te winnen. Het tegendeel was het geval. Ook hier zal deze reden dus niet opgaan.

Een andere reden: politici willen ook wel weer eens met een schone lei beginnen. Het huidige systeem is vol toeters en bellen: de grenzen van de complexiteit zijn bereikt. Met een vlaktax kunnen politici weer opnieuw beginnen met het spelen van Sinterklaas. Zo is het ook in de VS gegaan. Na de laatste grote versimpeling in 1986, waarbij aftrekmogelijkheden massaal werden geschrapt voor een laag tarief, was de inkt van de wet nog niet droog, of de eerste 'rechtvaardige' reparaties lagen er al. Het systeem is nu weer even complex als destijds. Blijft over de weg van een geleidelijke invoering. Ook de Raad spreekt hierover. Het ouderenttarief moet in dat geval de komende jaren ieder jaar met een procent worden verhoogd. Mensen met een bestaande hypotheek mogen dan hun aftrek behouden, maar zij zullen met een waardedaling van hun woning, tot vijftien procent, worden geconfronteerd de financiële polsstok van de nieuwe kopers reikt immers minder ver. Maar ook op die manier zal het niet lukken de vlak-

tax in te voeren. De oorzaak ligt wederom bij de politici, die per saldo altijd geld willen uitgeven. Dat ligt nu eenmaal in de aard van het beestje. Het kortetermijnbelang van het winnen van stemmen voor de volgende verkiezing zal altijd de overhand hebben. In de VS is er de afgelopen vier jaar geen Congreslid geweest, Republikein of Democraat, zo blijkt uit het stemgedrag, dat niet per saldo meer wilde uitgeven dan besparen. Het procentje dat de ouderen ieder jaar inleveren zal zonder scrupules voor 'goede' doelen worden uitgegeven. Voor ouderen of huiseigenaren die door de vlaktax in de problemen zijn gekomen, bijvoorbeeld.

Als de overheid echt lagere tarieven wil, zal ze naar een kleinere collectieve sector moeten streven. Maar de Raad signaleert de laatste jaren juist een groei in de collectieve sector, die volgend jaar tot liefst vijftig procent van onze totale verdiensten zal beslaan. Zolang dat streven er niet is, blijft het dweilen met de kraan open.

Voor een kleinere overheid is een sterke stok achter de deur nodig. In de VS hebben ze dat begrepen. Zij kennen de waard. Er wordt daar bijvoorbeeld gedacht over het invoeren van een landelijke consumptiebelasting (zeg onze BTW) ter vervanging van de huidige inkomstenbelasting. Maar dan moet eerst de grondwet worden aangepast. De mogelijkheid van het belasten van inkomen moet er worden uitgehaald voor je het weet, betaal je ze alletwee. We zijn weer terug bij de hoge belastingen in Nederland, die de Raad met een vlaktax probeert te bestrijden.

De vlaktax blijft voorlopig een systeem van een academische studiegroep: elegant en schoon, waarvan de invoering in de weg wordt gestaan door een web van sociale, economische en politieke doeleinden en aspiraties. Maar niet getreurd: zonder een expliciet streven naar een kleinere overheid maakt invoering waarschijnlijk meer kapot dan we denken.

NRC Handelsblad
September 22, 2005

Fiscale hervorming die we niet mogen missen

Deze tijd vergt een verschuiving van de belastingdruk: minder gericht op werken en op investeren en meer gericht op consumptie. In Amerika hebben ze dat begrepen, maar Nederland blijft achteruitkijken, met alle nadelige gevolgen van dien, signaleert Auke Leen.

Op fiscaal gebied biedt de deze week bekendgemaakte miljoenennota weinig nieuws. De principes zijn bekend. Lagere tarieven moeten worden gekocht met bezuinigingen en ook hogere inkomens moeten er fiscaal op vooruitgaan. Een moeizame en kostbare weg. Keer op keer komen benadeelde groepen in het geweer zoals onlangs nog bij het afschaffen van het grijze kenteken voor een lagere vennootschapsbelasting. Dat ook een miljonair zijn kinderen naar de gesubsidieerde kinderopvang brengt, is in dit verband absurd te noemen.

In Amerika willen ze het anders aanpakken. Daar komt een door president Bush ingestelde commissie met haar voorstel het fiscale stelsel te hervormen. De laatste grote belastinghervorming was in 1986: aftrekposten werden ingewisseld voor een lager tarief. Dat gebeurde heel tactisch door in een keer de te schrappen aftrekposten en een veel lager tarief op tafel te leggen. Het accent kwam daardoor zelfs voor belangengroepen te liggen op dat aantrekkelijke tarief. Maar de tijden veranderen. Wat toen een nationale, industriële op looninkomens georiënteerde maatschappij was, is nu een mondiale, op diensten en op inkomsten uit bezit gebaseerde maatschappij.

Hoe moet een belastingstelsel voor de toekomst eruitzien? Het dient te activeren tot werken en tot investeren, zoals Alan Greenspan, de voorzitter van de het stelsel van Amerikaanse centrale banken, voor de commissie beklemtoonde. De maatschappij vergrijst. Er is behoefte aan productieve werkers met moderne gereedschappen. De oplossing is een verschuiving van de belastingdruk: minder gericht op werken en op investeren en meer gericht op consumptie. De loonbelasting immers is niet alleen een opbrengst voor de overheid maar ook een (afschrikwekkende) prijs die je moet betalen om te mogen werken. Zoals een paar eeuwen geleden de belasting op kranten al werd omschreven als een tol op het schrijven en denken.

Is die verschuiving niet een vorm van omgekeerd progressief belastingen? Een arme consumeert zijn hele inkomen en betaalt daardoor naar verhouding veel belasting. Inderdaad, maar ook van de huidige progressie in ons belastingstelsel moeten we ons niet te veel voorstellen. In het beste geval betalen we allemaal proportioneel hetzelfde. Hoge tarieven werken niet. Destijds zongen de Beatles al een liedje met als titel 'De Belastingman'. Het hoogste tarief in de inkomstenbelasting in Groot-Brittannië was 90 procent. Toen het hun plotseling goed ging, hadden ze dat tarief moeten betalen. Maar dat gebeurt je een keer. Wat wel uit onderzoek blijkt, is dat na iedere forse tariefsverlaging de rijken een groter deel betalen van de totale belastinginkomsten. Bovendien, om toch enige progressie in de belastingen aan te brengen, krijgen in de VS de echt lage inkomens ter compensatie een belastingteruggave.

Hoe kan men zich aan die progressieve tarieven onttrekken? Voor mensen in loondienst is het wel of niet betalen van belasting en hoeveel, geen optie. Al voordat ze hun loon in handen krijgen, hebben ze een vastgesteld bedrag betaald. Voor andere bronnen van inkomen en voor zelfstandigen is betalen en hoeveel veel meer een optie. Zo liet Bush zich destijds als mede-eigenaar van de Texas Rangers voor zijn werk voor deze honkbalclub niet in loon uitbetalen, maar in de vorm van winst op een investering, met een veel lager belastingtarief.

De manier bij uitstek om minder belasting te betalen, is het betalen van belasting uit te stellen. Het bedrag groeit belastingvrij en vervolgens wordt op een veel later tijdstip met door inflatie aangetaste

euro's slechts een schijntje van het oorspronkelijke bedrag betaald. Een beetje voetballer richt zijn eigen investeringsmaatschappij op waar zijn inkomen naar toe gaat en hij betaalt slechts belasting over het zakgeld dat hij zichzelf toekent.

Een ander voordeel van die verschuiving is dat het belastinggedrag van de overheid voorspelbaarder wordt, ook een gedachte van Greenspan. Er is al onzekerheid genoeg in de wereld. Van de regelingen in de inkomsten- en vennootschapsbelasting moet je maar afwachten hoe ze er in de toekomst uitzien. Als een dief in de nacht regels wijzigen, zoals in Nederland wel gebeurt, is dan niet meer nodig.

In die verschuiving naar het meer belasten van de consumptie staan de VS niet alleen. Ook de CDU/CSU in Duitsland heeft plannen in die richting.

Als die plannen werkelijkheid worden, zijn voor Nederland de rapen pas echt gaar. Want een ander voordeel van het belasten van consumptie is dat alle export door de lagere belastingen op lonen en investeringen - en dus lagere productiekosten - goedkoper wordt. Op de wereldmarkt concurreren we vooral met die landen!

Kortom, een verschuiving die lood om oud ijzer lijkt, je gaat er immers niet op vooruit (je loon gaat omhoog maar de prijzen dito), geeft naast een prikkel om te werken ook grote voordelen voor de export.

Terwijl Nederland de belastinghervorming van een voorbije maatschappij uitvoert, worden elders - met groot gevaar voor Nederland - de activerende fiscale bakens voor de toekomst op tijd verzet.

Nederlandsdagblad

8 juli 2005

Economische prikkels beter dan bescherming

Het overheidsbeleid in ons land is gericht op ontslagbescherming en het verschaffen van een redelijk inkomen aan werklozen. Dit vermindert echter de economische prikkels en leidt tot stagnatie van de economie.

De economie stagneert en de overheid doet niets. Daarover hoeven we niet te treuren.

Overheidsbeleid is veelal gericht op het realiseren van lovenswaardige doelen. Zoals werkers een goede ontslagbescherming en werklozen een redelijk inkomen geven. Veronachtzaamd worden vaak de economische prikkels die ze creëren op het gedrag. Ondernemers nemen maar moeilijk nieuwe werkers in dienst en we krijgen meer en langduriger werklozen dan met een kariger beleid. Maar wie heeft ons wijsgemaakt dat als het goededoelenbeleid plat ligt, er niets gebeurt?

Als één ding doorgaat, is het wel de prikkel tot concurrentie. We moeten buiten- en binnenlandse concurrentie dan wel zien voor wat ze is. In de ogen van Brussel en Den Haag vormen goedkope import en afspraken tussen bedrijven een bedreiging. Terwijl goedkope import juist een doel van en het samenspannen van bedrijven een daad van concurrentie is.

Want wat is concurrentie? Een prikkel voor ondernemingen om onderling afspraakjes te maken?

Voor het huidige mededingingsbeleid is dat vlees eten door een vegetariër. Maar misschien moeten we terug naar de tijd dat kartels op hun merites werden beoordeeld.

Voor de overheid was er in het recente bouwfraudeproces sprake van afspraken met als doel de prijs op te drijven. Maar wie weet waren bouwers op een efficiënte manier bezig productiecapaciteit te verdelen en een laagste prijs te stellen. In de bouw fluctueert de vraag sterk. Wat is dan de concurrerende (lage) prijs? In slappe tijden moeten werkers ontslagen worden die bij het aantrekken van de markt niet meer terugkomen. Nieuwe werkers moeten worden getraind. Of werkers willen een hoog loon ter compensatie van het risico om ontslagen te worden.

Vergelijkbare kartelpraktijken in de VS tonen aan dat het daar ook bedrijven betrof die een daad van efficiëntie stelden: een strategie om onzekerheid op te vangen. Of de kartelprijs de juiste is, leert de markt. Als andere bedrijven ook naar de order kunnen meedingen (en dat kan in Nederland), dan blijkt of de kartelprijs te hoog was (een buitenstaander gaat er met de opdracht vandoor) of juist de laagst mogelijke (geen buitenstaander kan het goedkoper doen).

Goedkope import is een andere vorm van concurrentie. Waarom zouden wij niet profiteren van dat wat in andere landen goedkoper kan? We moeten ophouden ons als gijzelaars van de goede wil tot exportbeperking van India en China van producten als textiel en schoenen te zien. Welvaart hier is niet gebaseerd op armoede daar. Productiepatronen veranderen, dat is alles. Dat kost banen in de desbetreffende sector hier. Consumenten, daarentegen, profiteren en andere bedrijven kunnen met die goedkope import als grondstof nieuwe concurrerende producten maken.

Bovendien, iedere groei daar opent mogelijkheden hier. Werkers in India zitten via de telefoon wanbetalers in de VS achter de broek om achterstallige bedragen die vroeger te laag waren om dat kostendekkend te doen. Omgekeerd schijnt tankers in India te laten stranden en met een leger van laagbetaalden te slopen ook niet de manier te zijn. Binnenkort gebeurt dat even goedkoop, maar hightech door goedbetaalde werkers in Groningen.

Economisch beleid heeft te lang gesteund op overheden die goede doelen, met vaak desastreuze economische prikkels, najaagden. In deze periode van beleidsslapte blijft concurrentie, mits goed begrepen, als werkzame kracht over.

Het Financieele Dagblad

July 7, 2005

Bouwfraude was geen fraude maar vorm van mededinging

De verdachten in het bouwproces dat zojuist een voorlopig einde vond, zijn ongetwijfeld veroordeeld volgens geldend recht. Het is echter twijfelachtig of de overheid hier daadwerkelijk schade heeft geleden. Maar het is met zekerheid zo dat de overheid over enige tijd zal bevorderen wat nu door geldend recht is veroordeeld: het samenspannen van ondernemingen.

Medewerkers van bouwbedrijven hebben samengespannen om de prijs op te drijven. Zo lijkt het, althans in de economische theorie die de overheid hanteert. Concurrentie betekent: vele ondernemingen die onafhankelijk van elkaar concurreren om een order. Dat is wat anders dan ondernemingen die vooroverleg plegen en prijsafspraken maken. Maar die prijs waar de overheid van uitgaat, valt die wel te bepalen? Misschien zijn afspraken wel nodig om tot een redelijk efficiënte productie te komen. De bouwmarkt is cyclisch en onstabiel. De besluitvorming in het parlement noopt tot hollen of stilstaan; het verdelen van de capaciteit door de bouwondernemers is een middel om de onzekerheid op te vangen.

Concurrentie kan dus ook een ontdekkingsproces zijn waarin ondernemingen uitvinden wat de optimale bedrijfsgrootte en prijsstelling zijn. De overheid beschikt niet over deze kennis, eenvoudigweg omdat deze kennis er nog helemaal niet is en pas in het marktproces ontdekt kan worden. Doet zij alsof zij deze kennis toch heeft, dan wordt mededingingsbeleid een vorm van industriële planning. Wat op korte termijn lijkt op een monopolie, een prijsafpraak, moet zich in de tijd bewijzen.

Samenspannen is een daad van concurrentie. Als toetreding tot de markt vrij is, kan deze daad alleen worden gedaan tegen de achtergrond van de dreiging van potentiële toetreders. Toetreders kunnen profiteren door een lagere prijs te stellen. Zolang toetreding vrij is, zullen samenspannende bedrijven die een hogere prijs proberen te houden ongewild nieuwe toetreding uitlokken en daarmee aantonen dat lagere prijzen mogelijk zijn. Of bedrijven tonen aan dat, als er geen toetreding plaatsvindt, de kostenstructuur een hogere prijs dicteert - de laagste prijs die houdbaar is. Concurrentie is er zolang de toetreding van, in het bouwjargon, buitenommers mogelijk is. En dat is ook precies wat er gebeurde.

Buitenommers zullen door het beleid van de Nederlandse overheid in toenemende mate uit het buitenland komen. Maar wat doet dezelfde overheid als bijvoorbeeld bij verplichte Europese aanbesteding een aantal Nederlandse kennisingenieurs de handen ineenslaat en met een Oost-Europees bouwbedrijf hier de markt op komt? Het antwoord laat zich raden: zij bevordert en beschermt wat zij eerst verbodt. Nederlandse bouwers maken immers geen kans.

De zojuist geschetste beelden van marktwerking kunnen goed met het volgende worden vergeleken. Tot voor kort was het dogma in de VS om iedere bosbrand te voorkomen. Hoe dat te doen was de vraag. Met het in gang gezette beleid lukte dat aardig. Maar wat gebeurde er? Inderdaad, de kleine bosbrandjes die de ondergroei in het bos wegnamen verdwenen, maar daarvoor in de plaats kwamen veel grotere en schadelijker branden. De overheid had de verkeerde vraag gesteld. Niet hoe een bosbrand te voorkomen was de vraag, maar wat het doel is van een brand.

Kortom, het huidige mededingingsbeleid plaatst iedere bouwondernemer per definitie in het beklagenbankje. Is de gestelde prijs gelijk aan die van de concurrent, dan duidt dat op afspraken, is de prijs te hoog, dan duidt dat op een monopolie, en is de prijs te laag, dan duidt dat op dumping. Het is onmogelijk onder de radar van het mededingingsbeleid door te vliegen. De branche wordt

geregeerd door angst, een slechte raadgever. Constructief ondernemerschap en dynamische marktwerking worden in de kiem gesmoord.

Er rest slechts een conclusie, die de politici moeten trekken in een even eerlijk moment als bij de Franse Revolutie, toen ook de angst regeerde. Het ging er destijds om in het parlement de vraag te beantwoorden of de koning gedood moest worden. Robespierre zei: 'Wij voeren geen proces.

Lodewijk is geen beschuldigde en - zijt evenmin rechters. U hebt hier ook geen uitspraak te doen, noch voor, noch tegen een persoon. U moet echter een maatregel nemen tot heil van de staat.'

Het ware beter geweest als de rechter zich niet voor het karretje van de politicus had laten spannen.

Met rechtspraak heeft het weinig van doen, het gaat om de keuze van een bepaalde vorm van mededingingsbeleid. Eenieder heeft het recht met zijn eigendom te doen wat hij wil. Zelfs om het met een ander op een akkoordje te gooien. Concurrentie in de zin van vrije toetreding is garantie genoeg dat hij in het belang van de afnemer zal optreden. Daar is geen bouwproces voor nodig.

De Gelderlander

June 11, 2005

Europese burger wil grondwet met maximale vrijheid

Een nieuwe Europese grondwet zal maximale vrijheid voor burgers en nationale overheden moeten garanderen. Dat is wat burgers willen, meent .

Nu Nederland, in navolging van Frankrijk 'nee' heeft gestemd, ziet het er naar uit dat het proces van goedkeuring van Europese Grondwet zal worden stopgezet. We moeten nu een weg zoeken waarbij de EU aan nationale overheden en burgers maximale vrijheid garandeert.

Het Franse en Nederlandse 'nee' komt voort uit een normaal verschijnsel, waar we niet dramatisch over behoeven te doen. We doen iets zolang het meer oplevert dan het kost. Zo niet dat stoppen we. Voor uw eerste kopje koffie op een dag heeft u grif 1,50 euro over, voor uw tweede ook nog, maar uiteindelijk komt voor ieder van ons het punt dat we liever wat anders nemen. U kunt uw geld beter besteden. Dat verschijnsel gold ook toen u zich informeerde over het EU-referendum. U las een folder, zag een tv-programma en kreeg een idee wat u wilde stemmen. Maar waarom heeft u zich niet ook met het daadwerkelijk lezen van de Grondwet voorbereid op uw stemkeuze? U beseftte dat uw vluchtig geïnformeerde stem er al bijna niet toe deed (wie zal uw ene stem hebben gemist), laat staan uw goed geïnformeerde. Iedere verdere verdieping kostte u tijd en moeite (zoals zojuist uw geld wat betreft de aanschaf van nog een kop koffie) die u beter aan iets anders kon besteden.

Dat verschijnsel geldt ook voor de EU in haar totaliteit. Hoewel de EU veel goed doet, geldt dat bij verdere groei de kosten de baten overstijgen. Maar wat we hebben, kunnen we natuurlijk gewoon behouden, daar is niets mis mee. Zo overtroffen voor de EU na de Tweede Wereldoorlog de baten de kosten. Maar voor een verdere uitbreiding nu geldt dat niet meer. De burger komt hier, eerder dan de politicus, openlijk voor uit. Al handelt de politicus met zijn politieke instinct er al jaren naar. Zo lopen Frankrijk en Nederland het meeste achter met het invoeren van bestaande EU-regelgeving. Ieder jaar publiceert de EU een geschrift waarin zij aangeeft of en hoe landen EU-regelgeving invoeren. Ondanks een zero-tolerance beleid is Frankrijk daarin veruit de slechtste en behoort Nederland tot de op een na slechtsten. En als we de regels al invoeren, voeren we ze vaak nog verkeerd uit.

Het openlijk (Duitsland en Frankrijk) of via boekhoudkundige trucs (Italië en Griekenland) niet naleven van het stabiliteitspact is een ander voorbeeld. Overheden zien de voordelen niet meer van EU-beleid boven eigen beleid.

Welke grondwet moeten we dan kiezen? De voorgestelde grondwet omschrijft taken die de EU sowieso heeft, taken die zij zich kan toe-eigenen als zij dat wil en taken waarin ze ondersteunend kan optreden. De ervaring leert dat macht meer macht wil. Die in toom te houden is de taak van een echte grondwet: een expliciete beperking van overheidstaken. De kunst van iedere grondwet is, gegeven een gewenste orde, het maximum aan vrijheid te bereiken voor nationale overheden en burgers. Kijk bijvoorbeeld naar de overheidsbijdrage aan de EU en wat de zeggenschap van de EU bij grensoverschrijdende belangen voor burgers betekent.

De Nederlandse bijdrage aan de EU zou te hoog zijn. Maar waar het op aankomt, is dat we eerst geld afdragen en vervolgens weer terugkrijgen. Met dit verschil dat we niet meer de vrijheid hebben om te beslissen waaraan we het willen besteden. Dat dient te geschieden volgens richtlijnen uit Brussel. Tel uit je winst. Beter zou het zijn alleen aan Brussel te betalen (uitgaande van het idee dat rijke landen in de EU per saldo altijd moeten betalen) en niets terug te ontvangen. We houden het geld hier en kunnen zelf beslissen wat we er mee doen. In de huidige Grondwet staat dat de EU zeggenschap heeft bij grensoverschrijdende belangen. Dat is een vrijbrief voor ongeveer alles.

Wat moet er gebeuren? Terugtrekken om beter te kunnen springen? Op veel beleidsterreinen valt weinig meer te vinden dat meer oplevert dan het kost. We zijn, zoals gezegd, aan het eind van de dag en hebben genoeg koffie gedronken. Voor Europarlementariërs voor wie de koffie door een ander wordt betaald, geldt dit wellicht nog niet, maar voor de kiezer die zelf moet betalen geldt dit beslist.

Burgers hebben hardop gezegd waar politici al geruime tijd naar handelden. Er zal moed voor nodig zijn dat te erkennen. Maar de tekenen zijn gunstig. Aan een van de opstellers van de Amerikaanse grondwet vroeg men wat hij hun had gegeven. 'Een beperkte overheid', antwoordde hij, 'als jullie hem kunnen behouden!' Ieder grondwet vereist bereidwilligheid om er naar te handelen. Uit de daden van overheden en nu ook uit de woorden van de burgers blijkt niet alleen dat we een andere grondwet willen maar ook daadwerkelijk willen dragen. De richting is duidelijk. Als het om een grondwet gaat, heeft een ware gemeenschap geen referendum nodig om te weten wat ze wil. Ze heeft haar principes: de vrijheid, welke dient te worden gemaximaliseerd. De vrijheid en daarmee de creativiteit van de burgers en afzonderlijke landsoverheden is de alfa en de omega van de Europese gemeenschap.

NRC Handelsblad

April 16, 2005

Zoektocht naar de kat die blaft

Omdat Europa geen homogeen geheel vormt, valt geen democratisch beleid binnen de Europese Unie te voeren. Andermans geld uitgeven kan nooit goed blijven gaan.

De Raad van Europa heeft zich in het koor van Europese instellingen gevoegd die ons oproepen om 'ja' te stemmen bij het referendum over de Europese Grondwet. De Grondwet zou goed zijn voor de democratie. Ook het eerste van de tien argumenten die de Nederlandse overheid ons aanreikt om 'ja' te stemmen, luidt: "Meer democratie in Europa."

Grondwet en democratie? Het is dezelfde combinatie als die in een advertentie waarin een kat wordt gevraagd die blaft. Het gaat gewoon niet samen.

Midden vorige eeuw schreef de van afkomst Oostenrijkse econoom Hayek al dat democratie maar in beperkte mate overdraagbaar is naar een supernationaal orgaan. Wat later werkte zijn Amerikaanse geestverwant Friedman dat uit op financieel gebied. Als je deze gedachten toepast op Europa, moet je constateren dat het de EU ontbreekt zowel aan de noodzakelijke eenheid om democratisch beleid te bepalen, alsook aan prikkels om EU-gelden niet te verspillen.

Waarom valt van het Europees Parlement, het meest democratische van de Europese instellingen, geen beleid te verwachten? Natuurlijk, over algemene doelstellingen, zoals welvaart voor eenieder, valt overeenstemming te bereiken. Maar dan wordt het stil. Concrete doelen kunnen moeilijk worden geformuleerd als landen daar verschillend over denken. De EU-landen verschillen immers veel in cultuur, geschiedenis en economische ontwikkeling.

Iedere keuze veronderstelt een afweging. Neem de afgezwakte dienstenrichtlijn. Geen Poolse werker is blij daarmee kennelijk tegen zichzelf te worden beschermd. Binnen een relatief homogeen Nederland is vrij verkeer van werknemers geen probleem. Iedere Groningse glazenwasser is welkom in Zuid-Holland. Nog een voorbeeld: Nederland kan een nationale trots zoals de glastuinbouw in het Westland steunen met een lage gasprijs; iedere Nederlander betaalt mee. Maar diezelfde solidariteit opbrengen voor een Spaanse nationale trots, is een andere zaak. En omgekeerd!

De ware gemeenschap die voor beleid noodzakelijk is, is binnen de EU flinterdun. Zelfs binnen een land doen verschillen in taal (Belgie), godsdienst (Noord-Ierland) of economische ontwikkeling (Noord- en Zuid-Italië) de solidariteit teniet; situaties die in het Europees Parlement versterkt aanwezig zijn.

Van een democratisch gekozen Chinees volkscongres met zijn ongeveer 3.000 leden vallen eerder prioriteiten in beleid te verwachten dan van de ruim 700 Europarlementariërs. China met zijn vijftig minderheden maar overweldigende meerderheid van bijna 95 procent Han-Chinezen, is meer een eenheid dan de 25 EU-landen dat zijn.

Als een parlement geen doelstellingen voor beleid kan geven en dus ook niet zinnig om advies kan worden gevraagd, blijft de Europese Commissie het beleid bepalen, vaak onder het mom dat het slechts een technische zaak betreft. Maar dat is onzin. Over nieuw beleid of een koersverandering, hoe technisch ook, behoort het parlement te beslissen. Bovendien heeft ook de Commissie te maken met de uiteenlopende wensen van landen.

Hoe dan ook, grote landen zullen nooit hun economische macht aan Brussel overdragen. De gang van zaken met de aanpassing van het Stabiliteitspact is tekenend. Het is naïef dezelfde aanpassing te verwachten als een paar kleine landen de regels overtreden. Daarom kan je ook verwachten dat de in de Grondwet voorgestelde regel dat bij stemming ten minste tien landen met 65 procent van de

EU-bevolking voor moeten zijn, met voeten wordt getreden als grote landen daar nadelig door worden getroffen.

De EU heeft ook nauwelijks prikkels om geen geld te verkwisten. De beste garantie daarvoor is dat het je eigen geld betreft. U let op de kleintjes en zorgt ervoor dat u waar voor uw geld krijgt. Maar parlaments- of commissieleden geven andermans geld uit, voor andere mensen. Dat kan niet goed gaan.

Van een parlementarier in Nederland die het geld van eigen belastingbetalers uitgeeft, valt nog enige terughoudendheid te verwachten. Maar van een Oost-Europese Europarlementarier die gelden van West-Europese belastingbetalers aan Oost-Europeanen uitgeeft? Om Nederlandse Europarlementariers enigszins tevreden te stellen, zullen we steeds meer borden langs de Nederlandse wegen vinden waarop staat dat het betreffende project is gerealiseerd met steun van de EU. Een project waar we zelf het geld niet voor over hadden gehad.

Het referendum over de Grondwet heeft niets te maken met een keuze voor of tegen een liberaal dan wel socialistisch Europa. Punt is dat beleid, hoe goed bedoeld ook, dat voor een land afzonderlijk wel kan, in de EU in zijn geheel niet haalbaar is.

De noodzakelijke homogeniteit ontbreekt; prioriteiten kunnen niet worden gesteld. Beleid overdragen aan Brussel heeft zijn grenzen. De pauze die ontstaat na het afwijzen van de EU-Grondwet kan de meest vruchtbare worden uit de geschiedenis van de EU. Een 'nee' tegen de grondwet dwingt overheden om beslissingen weer terug te halen naar de plaats waar wel effectief beleid kan worden opgesteld.

Ondanks het positieve stemadvies van de betreffende overheden moet de Europese kiezer niet worden gedwongen te zoeken naar een kat die blaft.

De Gelderlander

March 25, 2005

Niet dollar, maar euro is het echte probleem

Niet de dalende dollar is het probleem, en evenmin de goedkoop gehouden yuan, maar de euro. Het loslaten van de Europese eenheidsmunt is volgens dan ook niet denkbeeldig.

Met de euro lijkt, voor wie het rijtje munten langsloopt, niets aan de hand. Met de Chinese munt en de dollar daarentegen ligt het anders. De yuan wordt kunstmatig goedkoop gehouden en de dalende dollar hangt als een zwaard van Damocles boven de wereldeconomie. Maar als we even doordenken, moeten we concluderen dat de dalende dollar een stap in de goede richting is, de ramp te overzien als de yuan in waarde stijgt en juist de euro het probleem vormt.

Het is bekend. Amerikanen sparen nauwelijks. De overheid doet met zijn begrotingstekort vrolijk mee en de handelsbalans vertoont ook een record tekort. Tot nu toe heeft de rest van de wereld Amerika het geld willen lenen, maar dat houdt een keer op. Ze wil de dollar niet meer. Voor zijn waarde is er maar een weg: naar beneden.

Niet bepaald bevorderlijk voor de wereldhandel. Je moet als Europeaan er toch zeker van kunnen zijn dat als je in dollars verkoopt of belegt je er over een poosje een redelijk bedrag in euro's voor terugkrijgt.

Waarom hebben we niet gewoon een vaste wisselkoers van de dollar met de euro? De Chinese yuan heeft dat ten opzichte van de dollar al tien jaar. Het lijkt mooi, maar het is ook niet alles. De waarde van de dollar is een prijs in euro's of yuans die wordt bepaald door vraag en aanbod. Als dat niet gebeurt, zoals bij een vaste wisselkoers, hebben we een probleem en geen oplossing. Kijk maar eens naar China.

De yuan zou in waarde moeten stijgen. Waarom? Als we de prijs van Chinese goederen omrekenen in dollars tegen de huidige wisselkoers kosten ze in dollars maar een schijntje. Vele dollars gaan naar China om er de goedkope producten te kopen. Wat doen de Chinezen met die dollars? Verzamelen? Nee, uiteindelijk willen ze er goederen voor terugkopen in de Verenigde Staten. Maar niet tegen een wisselkoers die Chinese producten goedkoop en Amerikaanse duur maakt.

Het gevolg is veel aanbod van dollars van Amerikanen die Chinese producten willen kopen en maar weinig vraag naar dollars van Chinezen die Amerikaanse producten willen kopen. De koers van de dollar gaat dalen: voor Chinezen worden Amerikaanse producten goedkoper. In- en uitvoer komen in evenwicht. Bij een vaste koers van de yuan voor een dollar ontbreekt dit aanpassingsproces echter. De onderliggende spanning tussen vraag en aanbod uit zich dan bijvoorbeeld in Amerikaans protectionisme.

De koers van de dollar tegenover de euro, daarentegen, wordt wel bepaald door vraag en aanbod. In de huidige situatie wordt de euro meer waard. Amerikaanse producten worden goedkoper. En dat is wat we willen: geen geld meer uitlenen aan Amerika, maar producten voor onze dollars.

De gevolgen van de op termijn onvermijdelijke stijging van de yuan moeten we in perspectief zien. De Chinese economie en uitvoer zijn ongeveer even groot als die van Italië. Stel dat Italië uit de euro zou stappen. De lire wordt weer ingevoerd en op een 15 procent lagere waarde vastgezet. Een percentage, gelijk aan de huidige onderwaardering van de yuan. Wat zou daarvan het effect op de wereldeconomie zijn? Het zou weinig effect hebben. Het gele gevaar wordt te groot voorgesteld.

We zijn nu bij het echte probleem: de euro. Handelaren vinden onzekerheid over de waarde van een munt vervelend. Ze willen stabiliteit. Daarom hebben we in Europa een munt. Weet je altijd wat je hebt en dat bevordert de handel. Maar kan dat wel, vooral met al die nieuwe Oost-Europese lagelonenlanden erbij? Als Nederlandse producten te duur zijn ten opzichte van de nieuwe

toetreders kunnen we de wisselkoers niet meer aanpassen. Aanpassing moet dan via een veel moeizamer weg. Nederlandse producenten moeten bijvoorbeeld stuk voor stuk hun prijzen verlagen. Terwijl anders slechts een prijs, de wisselkoers, moet veranderen, en dat bij vrije werking van vraag en aanbod ook doet. Dit is te vergelijken met de omschakeling van zomer op wintertijd. Je wilt dat ieder een uur eerder op het werk verschijnt. De moeizame weg is ieder te vragen een uur eerder te komen. De makkelijke is de klok gewoon een uur vooruit te zetten.

Natuurlijk, Amerika heeft in zijn vele staten ook een dollar die prima functioneert. Maar die staten vormen meer een eenheid (qua taal, cultuur en economische ontwikkeling) dan de uitbreidende Europese Unie dat is.

Kortom, het probleem is niet de waardedaling van de dollar. Dat is een oplossing voor Amerika's hoge prijsniveau. Over wat de dollar morgen doet, valt niets zinnigs te zeggen. Dobbelen voorspelt even goed. Gewoon omdat al onze positieve en negatieve verwachtingen al zitten verwerkt in de huidige dollarkoers. Morgen is voor de dollar echt een nieuwe dag; hij kan stijgen of dalen. Al geeft het, toegegeven, voor de handelaar ongerief.

Groter is het probleem dat de Chinese munt niet in waarde stijgt; protectionisme en handelsoorlogen liggen op de loer.

Het grootste probleem is echter de geforceerde eenheid binnen Europa met die ene euro. De wisselkoers kan zich niet meer aanpassen; spanningen hopen zich op. Het zwartepietenspel met het niet vrijelijk laten stromen van goederen en diensten is het gevolg.

Tekenend is dat Engeland dat niet mee doet aan de euro de meest dynamische economie heeft van Europa en zich het soepelst aanpast aan een veranderende wereld. Het loslaten op termijn van die ene euro is dan ook minder denkbeeldig dan we denken.

Nederlands Dagblad

7 Maart 2005

Financiële keuzes in zorg onontkoombaar

Economie kan ons de waarde van iets, en zeker van het leven, niet vertellen. Wel dat we keuzes moeten maken waar we niet omheen kunnen, ook in de zorg.

Steeds meer peperdure medicijnen komen op de markt. De groei van het budget van de ziekenhuizen houdt daar geen gelijke tred mee. De keuze moet gemaakt worden tussen wie wel en wie niet behandeld kan worden. Daar begint het zwartepietenspel tussen de spelers. Doctoren willen niet kiezen. Dat is hun taak niet. Zij dienen de beste behandeling te geven die wetenschappelijk mogelijk is. Politici verschuilen zich achter de slogan 'als het ook maar één leven redt, is het het waard wat het ook kost'.

Volgens de grondwet heeft iedereen recht op de juiste zorg. Ziekenhuizen mogen ook geen inhoudelijke keuzes maken. Maar ze moeten wel financiële keuzes maken die daarin resulteren. Zij blijven met de zwarte piet zitten. Daarmee dreigt de discussie de verkeerde kant op te gaan. Het lijkt erop dat de geldelijke waarde van een mensenleven ter discussie staat. Zo konden we vorige maand in het Nederlands Dagblad lezen dat een chemokuur van gemiddeld 20.000 euro het leven van een patiënt vijf maanden kan verlengen. Moeten we daaruit de conclusie trekken dat een maand leven 4000 euro kost? De discussie gaat al gauw over de moraal van de markt.

Opofferen

Wat zegt de econoom over de waarde van een mensenleven? De economie houdt zich bezig met op de markt verhandelbare zaken. Economisch valt er over de waarde van een mensenleven niets te zeggen; in onze maatschappij wordt een mensenleven niet verhandeld. Ook prijzen in de economie meten niets en zeker niet de waarde van iets. Een prijs toont ons wat we opofferen in de ruil. Niet meer en niet minder.

Kennelijk hebben we, als we tot koop overgaan, liever de tweede handsauto dan de 4000 euro die we er voor betalen. Maar heeft die auto dan evenveel waarde als een maand langer leven? Dat is niet veel anders dan we lezen in Handelingen 20: 24: 'Maar ik [Paulus] tel mijn leven niet en acht het niet kostbaar voor mijzelf als ik slechts mijn loopbaan mag teneinde brengen ...' Het leven, zegt een commentator bij dit bijbelvers, hoe kostbaar ook en van God gegeven, dient niet absoluut, maar vergelijkenderwijs opgevat te worden in relatie tot Christus.

Er moeten keuzes gemaakt worden die kosten meebrengen. Over de waarde valt niet veel te zeggen. Meer dan vele mussen, lezen we in Matteüs 10:31, als we even daarvoor hebben gelezen dat een paar mussen een duit moeten opbrengen.

Ietsje meer

Wat kan de economie ons dan leren? Laten we eens kijken wat de economie zegt over het leven als het wel om een verhandelbaar goed gaat. De vraag is dan altijd: 'Mag het ietsje meer zijn?'. Als dat het keuzeprobleem is, kunnen en doen we het allemaal. Probleemloos maken we de afweging. We staan bijvoorbeeld voor de keuze van de aanschaf van een duur of goedkope kinderzitje voor in de auto. Aan de ene kant staat de betere bescherming die het dure ruimte inemende zitje biedt. Aan de andere kant staat het uitgespaarde geld van het goedkope zitje en het extra verlies aan ruimte op de achterbank. Er moeten immers nog meer kinderen in de auto. We kiezen en dat terwijl het leven van ons kind ons alles waard is.

Daar kan de politiek iets van leren. Ook in de politiek kan het geld maar een keer worden uitgegeven. Een chemokuur kan bijvoorbeeld ten koste gaan van het inenten elders in de wereld van

een groot aantal kinderen tegen mazelen. Een activiteit die vele kinderlevens spaart, zoals recent is gebleken.

Levensredder

Maar de wellicht nog belangrijker kosten zijn die van een verminderde economische groei. Moet die groei van onze welvaart nu echt? Ja. Welvaart is de beste levensredder. Een aardbeving die krachtig genoeg is om in Californië een paar dozijn mensen te doden, doodt een paar honderd mensen in een minder welvarend land en enkele duizenden in een ontwikkelingsland. Door de grotere welvaart zijn gebouwen in Californië stevig gebouwd, is hulp snel ter plekke en staan er uitstekend uitgeruste ziekenhuizen ter beschikking.

Concluderend: de economie kan ons de waarde van iets, en zeker van het leven, niet vertellen. Wel dat we keuzes moeten maken waar we niet omheen kunnen. Bij een keuze offeren we altijd iets op. Niet iets abstracts als geld, dat is slechts een tussenschakel, maar iets dat we ook waardevol vinden. Wie deze afweging niet wil maken, stelt zijn eigen politieke voorkeur absoluut. Religie en economie leren dat er slechts niet-economische waardes zijn die tegen elkaar moeten worden afgewogen. Principes kunnen een rol spelen. Absolute principes van het soort 'als het ook maar één leven redt, is het het waard wat het ook kost', bieden echter geen hulp.

Het Financieele Dagblad
February 24, 2005
EU-regel in luchtvaart overbodig

De Europese consument staat er weer sterker voor: niet te kunnen vliegen door overboeking van zijn vlucht betekent recht op hoge bedragen, die de EU vaststelt. Er was sprake van een misstand: een onvrijwillige contractbreuk met de zwakke consument als slachtoffer. Dat wil de EU ons doen geloven. Maar de wet is volkomen overbodig en doet meer kwaad dan goed.

De wetgeving is een antwoord op het gezonde economische verschijnsel van het overboeken van vliegtuigen. Immers, de wet van de grote aantallen leert dat er altijd mensen door ziekte of file niet verschijnen. Daarop te anticiperen door meer mensen in het vliegtuig te boeken dan erin kunnen, betekent geen lege stoelen en een lagere ticketprijs. Maar, wat te doen als, bij uitzondering, eenieder zich wel meldt? Wie het laatst komt, wie het laatst maalt? Dat gaf altijd problemen. De late zakenman die per se een vergadering moest bijwonen, vloog niet en het tijdig aanwezige oude vrouwtje op familiebezoek vloog wel.

Dat moet beter kunnen, dacht de Amerikaanse econoom Simon in de jaren zestig van de vorige eeuw. Hij stelde voor veilingen op vliegvelden te organiseren. De vliegmaatschappij biedt net zolang meer geld of gratis tickets tot er voldoende vrijwilligers zijn voor een latere vlucht. Immers, mensen verschillen als het gaat om de kosten en baten van een latere vlucht. Voor de zakenman heeft een vlucht later geen zin. Mensen die meer aan geld dan aan tijd hechten, prefereren een gratis vlucht of geld.

Een simpel idee, maar zijn tijd te ver vooruit. Een veiling op een vliegveld is onpraktisch en als het zo'n goed idee was, stelden vliegmaatschappijen, was het allang ingevoerd. Maar Simon bleef zijn idee propageren. Eind jaren zeventig begon American Airlines, al snel gevolgd door andere maatschappijen.

Maar vanaf heden heeft de consument standaard recht op een hoge schadevergoeding en een gratis drankje tijdens het wachten op de volgende vlucht. Wat zal het gevolg zijn? De nieuwe rechten staan natuurlijk overal groot vermeld. Geen reiziger zegt meer ja tegen honderd euro als hij recht heeft op een veelvoud. Dat bedrag echter is voor de vliegtuigmaatschappijen, zeker de low-cost carriers, niet op te brengen. Het gebeurt wellicht een keer, maar daarna wordt alles gedaan om te zorgen dat het niet meer gebeurt. Overboeken wordt weliswaar niet verboden maar de financiële prikkel zorgt daar de facto wel voor. De vliegprijzen stijgen of - bent, zoals bij low-cost carriers nu al gewoon is, uw geld bij niet verschijnen kwijt.

De nieuwe regel is een star bureaucratisch gedrocht dat geen gebruik maakt van het kernstuk van de markteconomie, door Simon ook hier in de praktijk bewezen, dat vrijwillige ruil slechts winnaars kent. De switch van een onvrijwillige naar een vrijwillige ruil blijkt voor de EU een stap te veel, zoals meer dan dertig jaar geleden voor vliegmaatschappijen.

De EU-wet combineert het slechtste van twee werelden: een hoge ticketprijs en we zijn weer terug bij af. De zakenman blijft achter met een bedrag waar hij recht op heeft maar niets aan heeft, en het oude vrouwtje dat liever het geld had, vliegt weer.

NRC Handelsblad

February 15, 2005

Maak van de vlaktaks een reëel alternatief

De discussie over de invoering van de vlaktaks - een laag belastingtarief voor iedereen - gaat de verkeerde kant op. Het artikel van Kees Vendrik (Opiniepagina, 10 februari) is daar een voorbeeld van. De invoering zal winnaars en verliezers kennen. De vlaktaks dreigt daarmee ten onder te gaan aan gesteggel tussen de politieke partijen gevoed door vele lobbygroepen.

Om aan dat lage tarief te komen, moeten eerst heel wat heilige huisjes, letterlijk en figuurlijk, worden opgeofferd. Immers, een laag tarief willen we allemaal, maar aftrekposten, zoals de hypotheekrente en het geven aan goede doelen, zijn ons ook wat waard. Ook het redetwisten over een overgangsregeling om de verliezers tegemoet te komen, de rechtvaardigheid en duur daarvan, dreigt van de vlaktaks een doodgeboren kindje te maken.

Maar er is een alternatief: laat de burgers de vrije keuze bij hun belastingaangifte te kiezen voor het oude systeem of voor een vlaktaks zonder toeters en bellen.

In tegenstelling tot wat Vendrik stelt, zijn er wel degelijk kosten verbonden aan het huidige systeem naar draagkracht waar de vlaktaks een uitkomst voor biedt. Het herverdelen van inkomen is als het pogen water over te hevelen van het ene vat naar het andere met een lekke emmer.

De voordelen van een laag marginaal tarief zijn bewezen. Als er een reden is aan te wijzen waarom China de opkomende economische macht is die het nu is, is het wel een verandering in het belastingsysteem.

Werkte een boer in de jaren '70 van de vorige eeuw nog voor de grote hoop, een marginaal belastingtarief van 100 procent, na die tijd droeg de boer een vaste hoeveelheid af aan de staat en mocht hij de rest zelf behouden: een tarief van 0 procent. De landbouwproductie steeg astronomisch en maakte de weg vrij voor de industriële werkers die ons nu zo aansporen om ook hier ons best te doen.

Probleem is echter hoe je de vlaktaks invoert. Soms moet de nood hoog zijn. Zo heeft Rusland sinds enige jaren een vlaktaks van 13 procent en betalen de inwoners van Irak sinds vorig jaar 15 procent.

Maar het kan ook anders. Inwoners van Hongkong hadden bij de invoering van de vlaktaks een keuze. Je kon kiezen voor het bestaande systeem, te vergelijken met het Nederlandse, of voor een vlaktaks. Op die manier zijn er slechts winnaars: niemand gaat er op achteruit. Zij die denken in het huidige systeem voordeel te behalen, blijven zitten waar ze zitten. Zij die denken met een vlaktaks voordeel te behalen, kiezen daarvoor.

Maar schiet de overheid er dan geen geld bij in? Immers je stapt alleen maar over naar de vlaktaks als dat je geld scheelt. Nee, dat blijkt in Hongkong niet het geval. Het invullen van zo'n ingewikkeld traditioneel biljet kost tijd en geld. Met de vlaktaks ben je in een kwartiertje klaar; het invullen van het traditionele biljet kost alles bij elkaar een week en daar moeten de kosten van de belastingadviseur nog bij.

Inwoners van Hongkong betalen liever een iets hoger vlaktakstarief dan een met veel pijn en moeite verkregen lager tarief. Zowel overheid als burgers strijken een deel van de kosten op die eerst verbonden waren aan het invullen van een belastingbiljet. De grote - door Vendrik ongeziene - verliezer van de vlaktaks is de belastingconsulent.

Wil de vlaktaks niet een idee blijven, dan is het het waard om een regel aan de vlaktaks toe te voegen: het staat een ieder vrij ervoor te kiezen.

De keuze om wel of niet belasting te betalen, hebben we niet, maar de keuze onder welk systeem we willen vallen, maakt van de vlaktaks een reeel, voor politicus en burger, te kiezen alternatief.

Trouw

November 26, 2004

Waar is de kunstsector nou toch mee bezig?

M. VAN DER KLEI EN A.R. LEEN

Monet kreeg al geld van een rijke Amerikaan

De Nederlandse kunstsector moet ophouden met navelstaren en constant subsidies vragen aan de overheid. Als de sector meer over de grens zou kijken, kan hij tenminste zijn eigen broek ophouden. En dat is broodnodig.

Onder luid protest is de cultuurnota deze week in behandeling genomen. De kunstsector schreeuwt moord en brand over de voorgenomen Haagse bezuinigingen. Die vallen overigens bijzonder mee, nu het kabinet ze onlangs van 30 naar 9 miljoen euro heeft teruggeschroefd.

Maar onder de noemer 'Zuinig op Kunst' wordt alles op alles gezet om alsnog meer geld los te krijgen in Den Haag. Zonder overheidssteun zou de, naar eigen zeggen professionele, kunstsector het namelijk niet overleven. Onvoorstelbaar! Waar is de kunstsector in hemelsnaam mee bezig? Een professionele kunstsector zou zelf zijn broek moeten kunnen ophouden. Hoog tijd dat hij zich losmaakt van de overheid en op zoek gaat naar nieuwe mogelijkheden.

Mogelijkheden zat met de huidige globalisering; mensen, geld en goederen worden steeds mobieler en grenzen vervagen. De wereldwijde ontwikkelingen in communicatie en transport brengen de wereld voor iedereen binnen handbereik. Was vroeger de lokale kunstenaar gesteund door een buitenlandse financier nog een uitzondering, bijvoorbeeld de schilder Monet door een rijke Amerikaan, tegenwoordig hoort dat tot de standaardmogelijkheden. Maar dan moet er wel een prikkel zijn om op zoek te gaan. En daar gaat het alvast mis. Een voorbeeld: de Nederlandse overheid past momenteel meer dan 70 procent bij op ieder verkocht concertkaartje. In zo'n gespreid bedje zouden de meesten van ons waarschijnlijk ook blijven liggen.

Zonde, want kunst en globalisering vormen een prima stel; kunstvormen en persoonlijke voorkeuren houden zich immers ook niet aan grenzen. Zo kan sinds kort een deel van de beroemde Russische Hermitage in Amsterdam bewonderd worden. Omgekeerd heeft de Nederlandse kunstsector zich met succes in Rusland gepresenteerd. Blijkbaar is een internationale oriëntatie binnen de kunstsector vanzelfsprekend als het gaat om de productie en verspreiding van kunst. Waarom dan niet als het gaat om financiering? De kunstsector denkt: 'Dan moeten we naar de pijpen van deze internationale financiers dansen'. Alsof ze nu niet naar de pijpen van de overheid moet dansen. In zijn subsidieaanvragen haakt hij keer op keer verwoed in op de eisen die de overheid in haar cultuurnota's stelt.

Een ander populair denkbeeld is dat globalisering het einde van lokale initiatieven en daarmee diversiteit zou betekenen: de 'McDonaldisering van de kunst'. Onzin! Door de genoemde wereldwijde bundeling van publiek en het wereldwijd enthousiasmeren van financiers kunnen lokale initiatieven juist een goede kans krijgen. De Aboriginalkunst zoals wij deze kennen, is feitelijk ontstaan door en bestaat nog steeds vanwege een wereldpubliek. Zonder globalisering was deze kunstvorm er misschien niet eens geweest.

Toegegeven, misschien zullen door globalisering sommige kunstvormen uit Nederland verdwijnen. Simpelweg omdat Nederland niet voldoende publiek of geld kan bieden, of het gras ergens anders groener is voor de kunstvorm in kwestie. Geen probleem, deze kunstvormen kunnen heel goed buiten Nederland totstandkomen en toch toegankelijk blijven. Door globalisering kunnen kunstenaars immers overal produceren en kan het Nederlandse publiek nog steeds van hun werk

genieten. Daarnaast kunnen kunstenaars hun werk of een deel daarvan elders produceren als dat nodig is. Een Nederlandse kunstenaar heeft eens zijn kroonluchterontwerp in Polen laten maken. In Nederland waren er namelijk problemen met het vinden van de juiste expertise en zou de kroonluchter met de juiste expertise onbetaalbaar worden. De mogelijkheden van globalisering kunnen kunst dus ook nog eens goedkoper en daarmee toegankelijker maken.

Globalisering zal de kunstsector ongetwijfeld veranderen. Maar globalisering hoeft geen McDonaldisering van de kunst te betekenen. Het brengt meer mogelijkheden en diversiteit op een nieuwe en goedkope manier bij kunstenaars en consumenten. Zonder overheidsbemoeienis zijn ze vrij om te gaan en staan waar ze willen. De kunstsector zou globalisering dus moeten omarmen. John Sloan, de socialistische Amerikaanse kunstenaar, wist het in 1944 al. Toen hem gevraagd werd wat hij vond van het oprichten van een Amerikaans ministerie van cultuur, antwoordde hij: 'Daar ben ik helemaal voor. We weten dan in ieder geval waar de vijand zit.'

Drs. Muriel van der Klei is coördinator van de (minor) studierichting Kunst en Zaken aan de universiteit Leiden, dr. Auke Leen is werkzaam als econoom bij de rechtenfaculteit, eveneens in Leiden.

NRC Handelsblad
November 18, 2004

Verwacht niet te veel van de kennisbox

De noviteit in het belastingplan dat de Tweede Kamer deze maand behandelt, is het idee om het tarief van de vennootschapsbelasting te halveren voor inkomsten uit onderzoek en ontwikkeling. De kenniseconomie heeft immers de toekomst. Wat pleit eigenlijk voor deze zogenoemde 'kennisbox' behalve dat het de wijsheid van bijna iedere beleidsmaker schijnt te zijn?

Het allerbelangrijkste eerst: 'Hoe weet de overheid waar we moeten investeren?' Misschien is Nederland een handelsland met een beetje maakindustrie en moeten we het uitvinden aan anderen overlaten.

De kennisbox is er ook een voorbeeld van dat het op deze wijze versterken van de concurrentiekracht en het tegelijk streven naar administratieve lastenverlichting vechten tegen de bierkaai is. Tien procent van het bedrag gaat in de regel sowieso al op, zo staat in de miljoenennota, aan administratieve lasten voor de ondernemer om aan criteria te voldoen voor de aparte kennisbox - om over de administratieve lasten voor de overheid maar te zwijgen. De inventiviteit van ondernemers om aan deze criteria, zelfs wat betreft hun saaiste research, te voldoen, zal enorm zijn; er valt immers geld mee te verdienen. Wat te besluiten over bedrijven die hun research geheel of gedeeltelijk, omdat het efficiënt is, in India of Amerika doen, maar hier een belastingvoordeel claimen?

Hoe weet je dat de kennisbox onderzoek stimuleert? De praktijk bij het steunen van innovatieve bedrijven is dat vele het zonder steun ook hadden gedaan. Het geld wordt in dank aanvaard en wordt indirect doorgeschoven naar standaardprojecten.

Bovenal betalen, in geval van een apart laag tarief voor de kennisbox, andere bedrijven hieraan mee - het algemene tarief had immers ook lager gekund. Bij een lager algemeen tarief zou het geld in handen zijn gebleven van en gebruikt zijn door bedrijven die op andere terreinen succesvol zijn. Bij slecht lopende bedrijven valt immers niet veel te halen. Wat zou daarvan niet het nu ongeziene voordeel zijn geweest?

De hamvraag die ieder Kamerlid en iedere ondernemer zich bij de voorgestelde kennisbox moet stellen, zich daarbij voor de spiegel recht in de ogend kijkend, luidt: "Denkt u werkelijk dat we meer banen en welvaart scheppen met een aparte kennisbox dan met een algemene verlaging van de vennootschapsbelasting - het veel geroemde gelijke speelveld?" Concreet, stel, we schrappen alle specifiek op het bedrijfsleven gerichte subsidies (de landbouwsubsidies laten we buiten beschouwing) en belastingfaciliteiten. De vennootschapsbelasting van 13 miljard euro zou dan voor ieder bedrijf met de helft omlaag kunnen.

Na centrale loonmatiging, innovatieplatform en industriebrief is het patroon duidelijk: overheid en industrie hebben elkaar weer ontdekt - de overheid neemt de industrie bij de hand. Waar is de tijd, dat een regeringsleider het had over de dertien meest verschrikkelijke woorden: "Ik ben van de overheid en ik ben hier om u te helpen." (Ronald Reagan). Waar is de tijd dat een handelaar zei: "Laissez-nous faire." Dit als antwoord op de vraag van de Franse minister van Industriepolitiek uit de 17de eeuw: "Hoe kan ik u helpen?" De kennelijke noviteit van een zelfsturende markt waar ondernemers het kapitaal daar aanwenden waar het het meeste voor de consumenten van nut is (de industrie van de toekomst), en bovenal risico lopen (iets wat een overheidsdienaar nooit doet), is ver te zoeken.

Het kan anders. Het is geen zaak van zwart en wit, maar de accenten zijn duidelijk. In Amerika verlaagt president Bush de belastingen fors en zegt voor de rest: zoeken jullie het zelf maar uit, jullie zijn er mans genoeg voor.

Laten Balkenende en Bush maar eens hetzelfde beroemde wedje maken als de presidenten van Ivoorkust en Ghana. In 1958 sloten ze een weddenschap af wiens land tien jaar later het meest welvarend zou zijn. Ivoorkust koos voor een kapitalistische koers, Ghana voor een meer socialistische. Na tien jaar overvleugelde Ivoorkust Ghana op alle punten, zo zelfs dat de armste inwoners van Ivoorkust het nog beter hadden dan de rijkste inwoners van Ghana.
noviteit is ver te zoeken

Het Financieele Dagblad
November 4, 2004
Afschaffen, die winstbelasting

De vennootschapsbelasting is het onderwerp van het belastingplan dat de Tweede Kamer deze maand behandelt. Het kabinet wil het tarief verlagen van 34,5 nu naar 30 procent in 2007 en het eind is nog niet in zicht. Maar die hele belasting is gebaseerd op de fictie dat bedrijven vennootschapsbelasting betalen. Dat hebben ze nooit gedaan, doen ze niet en zullen ze nooit doen. Consumenten, werkers en aandeelhouders hebben steeds betaald. Afschaffen dus, die winstbelasting.

Natuurlijk stuurt menige vennootschap een bedrag naar de overheid. Maar dat betekent niet dat ze het ook zelf betaalt. Zo schrijven winkeliers ook een cheque uit met de btw, maar de consument betaalt. De ondernemer fungeert slechts als doorgeefluik. Bij de loonbelasting is het al niet anders. Hier schrijft de werkgever de cheque, maar hij betaalt slechts het bedrag dat is ingehouden op het salaris van de werknemer.

'Guns don't kill, people do', luidt de leus van de Amerikaanse wapenlobby. Zo is het ook bij de vennootschapsbelasting. Personen betalen belasting; instituties niet. Vennootschapsbelasting gaat ten koste van het dividend, het loon van de werknemer, het verhoogt de prijs van het product of een combinatie. Het zijn altijd personen die vennootschapsbelasting betalen. Stel dat dat niet zo was. Waarom zouden we dan moeilijk doen? We richten een paar vennootschappen op die slechts tot doel hebben belasting te betalen. Zijn wij, stervelingen, er vanaf.

Over de verdeling van de vennootschapslast valt alleen te zeggen dat uiteindelijk diegene betaalt die de minste alternatieven heeft. Kan kapitaal makkelijk vluchten, kunnen consumenten makkelijk naar een ander product overstappen, dan blijft de werknemer met een groot deel van de last zitten.

Maar ook hier heeft elk nadeel zijn voordeel. Bij verlaging van de vennootschapsbelasting stijgen lonen en dividend, en dalen de prijzen. Het schrappen van het grijze kenteken ter financiering van de tariefsverlaging is dus eigenlijk dubbelop. Een andere manier om de verlaging budgetneutraal uit te voeren, zou zijn de verhoogde belastingopbrengst af te wachten op werken en investeren, en het saldo van de btw-afdracht.

Groot voordeel van afschaffen is dat de lasten van de overheid niet meer versluierd worden door een belasting waarbij het lijkt alsof een ander betaalt, de vennootschap, maar in feite consumenten, werknemers en aandeelhouders betalen. Als die duidelijkheid er is, hoeven we geen 'race to the bottom' te vrezen waarbij landen elkaar aftroeven met steeds lagere tarieven. Zoals we dat ook niet bij concurrentie tussen bedrijven doen.

Zoals de grondlegger van de economie, Adam Smith, ons in 1776 al leerde: stel dat alle ondernemers slecht zijn en waardeloze producten voor veel te hoge prijzen verkopen. In geval van meer ondernemers valt er winst te behalen voor een ondernemer door een iets minder waardeloos en iets goedkoper product op de markt te brengen. Consumenten stemmen met de voeten en gaan naar die ondernemer. We beginnen met waardeloze producten en hoge prijzen en door concurrentie eindigen we met goede producten en lage prijzen.

Zo werkt het ook bij concurrentie tussen overheden. Ondernemers en burgers weten wat overheden te bieden hebben en wat ze daarvoor kwijt zijn; in de wereld om ons heen kijkend is dat voor Nederland beslist een concurrerend product van overheidsdiensten als veiligheid, infrastructuur en onderwijs.

Met afschaffen van de vennootschapsbelasting heeft Nederland niets te verliezen, zeker geen inkomsten, maar alles te winnen met een duidelijker investeringsklimaat. Zet de winstbelasting op nul, het is nooit anders geweest.

De Gelderlander

October 22, 2004

De Amerikaanse staatsschuld is geen bron van zorg

Amerikanen liggen niet wakker van een grote staatsschuld. President Bush vertrouwt terecht op de prikkelwerking van belastingverlaging, aldus Auke Leen

Het tekort op de Amerikaanse overheidsbegroting is groter dan ooit. Toch schijnt geen van de presidentskandidaten er wakker van te liggen. Waarom kijken Amerikanen zo anders tegen een overheidsschuld aan dan wij en waarom zouden wij dat ook moeten doen (maar helaas niet kunnen)?

Allereerst moeten we het tekort in het juiste perspectief zien. Inderdaad in grootte is het bijna net zo groot als wat wij in Nederland met z'n allen verdienen. Maar de totale verdiensten zijn in Amerika ook twintig keer zo groot. Als percentage van het nationale inkomen ligt het geschatte tekort voor dit jaar op 4,5 procent.

Nederland probeert het op drie procent te houden. Ook met de totale schuld als percentage van het nationale inkomen, zo'n 40 procent, valt het wel mee. Nederland doet het met 55 procent heel wat slechter. Als we de totale schuldenlast afzetten tegen de totale Amerikaanse bezittingen valt het helemaal mee, nog geen 10 procent. Een bedrag (als hypotheekschuld bijvoorbeeld) waar een goed huisvader ook niet wakker van ligt. Maar toch zijn dat niet de redenen waarom Amerika zo licht over de overheidsschuld denkt.

De hoofdreden is dat ze kijken naar de wijze waarop het tekort tot stand is gekomen. Er zijn twee redenen. Voor president Bush is 'America at war'. Als dat zo is dan zijn de hoge defensie-uitgaven te verantwoorden. Maar dat is niet de reden. Het tekort wordt veroorzaakt door de grote belastingverlagingen die Bush heeft doorgevoerd. Voor Amerika, en Bush voorop, kan de wijsheid van de economische wetenschap worden samengevat in vier woorden: 'Mensen reageren op prikkels'. De rest is commentaar. Alles wat je belast, daar krijg je minder van. Dus geldt ook omgekeerd, verlaag je de belasting op werken en investeren dan krijg je er ook meer van.

Nederlanders daarentegen, denken meer in doeleinden. Je wilt en geeft mensen in de bijstand een redelijk inkomen. Het doel is bereikt. Maar het gevolg van de prikkel is dat er meer mensen in de bijstand komen en er ook langer in blijven zitten. Prikkels werken zelfs in situaties dat u dat zult ontkennen. Uw auto wordt veiliger; u gaat onvoorzichtiger rijden. U ontkent. Maar wat doet u bij het omgekeerde? U wilt onder het rijden uw favoriete cd draaien. Maar die moet u eerst uit het dashboardkastje vissen. Onwillekeurig gaat u langzamer rijden. Zo werken volgens Bush de verlaagde belastingen op werken en investeren ook. Amerika gaat meer en slimmer werken. Vooral dat laatste is van belang. Met hard werken alleen redden we het niet; slimme machines zijn nodig. Amerika behoort daardoor nog steeds tot de meest concurrerende economieën. Voor president Bush verdient het tekort zich dus terug.

Tot nu toe heeft de geschiedenis Bush gelijk gegeven. Onder de presidenten Kennedy en Reagan in de jaren zestig en tachtig uit de vorige eeuw werden de belastingen ook drastisch verlaagd en enorme economische groei was het gevolg. Het aandeel van Amerika in het totale wereldinkomen steeg sinds de jaren tachtig van een vijfde tot eenderde van het totale wereldinkomen.

Het Amerikaanse tekort is ook het antwoord op concurrentie uit landen als China en India. Ook dat moeten we in perspectief zien. Alle 1,2 miljard Chinezen verdienen slechts twee keer zo veel als alle Nederlanders. Voor India is het nog erger, daar verdienen bijna even zovele mensen, evenveel als wij Nederlanders verdienen. Natuurlijk aldaar is op de markt 'een gulden beslist een daalder

waard'. Maar ook zij moeten de olie tegen wereldmarktprijzen inkopen. En nu hebben die landen eindelijk iets met ons te ruilen dat we graag willen hebben omdat het goedkoop is proberen wij op loonkosten te winnen.

Beter ware het de stijging van onze consumenteninkomens door de lagere prijzen in dank te aanvaarden, onze arbeidsproductiviteit te verhogen, en die landen hun economische vooruitgang te gunnen. Bovendien als er een oorzaak valt aan te wijzen waarom het in China beter gaat, is dat wel de belastingprikkel uit de jaren tachtig van de vorige eeuw. Moesten de boeren eerst de gehele productie afstaan vanaf toen moesten ze slechts een bepaalde hoeveelheid aan de staat leveren maar mochten ze de rest zelf houden. Kortom, het belastingtarief op iedere extra geproduceerde hoeveelheid was niet meer 100 procent maar 0 procent. In een mum van tijd hoefde China geen voedsel meer in te voeren maar kon het zelfs voedsel uitvoeren.

Op de prikkelwerking van een belastingverlaging vertrouwt Bush. In Nederland daarentegen zijn wij met handen en voeten gebonden aan EU-normen. Ons tekort op de begroting heeft de drie-procentsnorm al overschreden en onze totale schuld als percentage van het nationaal inkomen gaat ook al in de richting van de door de EU maximaal toegestane grootte van 60 procent.

Met zijn beleid kiest Bush voor de inventiviteit van iedere Amerikaan. Hij verlaagt de belastingen en zegt voor de rest zijn jullie mans genoeg om het zelf uit te zoeken. Nederland daarentegen zoekt haar heil in centraal beleid van de overheid. Met loonmatiging, innovatieplatform en zoals deze maand is aangekondigd in de Industriebrief van het Ministerie van Economische zaken een nauwe samenwerking van overheid en bedrijfsleven neemt de overheid het bedrijfsleven aan de hand.

Of het Nederlandse tekort ooit zal worden afgelost? Het Amerikaanse zeker niet. Door geldontwaarding en een groeiend nationaal inkomen zal het gewoon wegdwijnen. Temeer daar het echte probleem, hoe betalen we de komende vergrijzing, nog moet komen.

Bij de verplichtingen die de overheden daarvoor zijn aangegaan, vallen de huidige tekorten in het niet. In dat licht is het Amerikaanse tekort de oplossing (door de grote arbeidsproductiviteit die het schept) en geen deel van het probleem. Het is zoals Ronald Reagan destijds al zei: "Ik maak mij geen zorgen over het tekort. Het is groot genoeg om op zich zelf te passen."

Nederlandsdagblad

21 oktober 2004

Belasting naar draagkracht werkt averechts

Het is weer zover: Actie Kerkbalans. De dominee riep ons afgelopen zondag op naar draagkracht te geven. Een goed bijbels principe: 'de sterkste schouders moeten de zwaarste lasten dragen'.

Geldt dat principe ook voor de landsoverheid met betrekking tot haar belastingheffing?

Dat is geen vraag, maar een zekerheid. Wat ons in vrijwilligheid gevraagd wordt voor de kerk te doen, heeft de overheid met haar progressieve belastingtarieven tot verplichting verheven. Is het ook een wijze keuze?

Het alternatief eenieder een gelijk, absoluut bedrag aan belasting te laten betalen, is het in ieder geval niet. Toen de Britse premier Thatcher dat destijds als principe voor de gemeentelijke belastingheffing in Engeland wilde invoeren, bracht het een bijna algehele opstand teweeg. Koning of pauper een gelijk bedrag valt dus af.

Percentage

Ieder een gelijk, proportioneel bedrag, is dat dan een goede keuze?

De Amerikaanse president Kennedy verlaagde in de jaren zestig van de vorige eeuw het hoogste belastingtarief van 91 naar 65 procent. Een enorme stijging in de productie was het gevolg. De regel geldt, altijd en overal: 'van datgene wat je belast, krijg je minder'.

Belast je inkomen, dan wordt er minder gewerkt. Voor de destijds toekomstige president Reagan, toen nog filmacteur, was het duidelijk. Hij maakte nooit meer dan drie films per jaar; bij een vierde moest hij immers 90 procent van zijn inkomen afstaan.

Belast je sparen, dan wordt er minder gespaard. Er kan dan minder in gereedschappen worden geïnvesteerd. En gereedschappen doen onze productiviteit groeien.

Kortom, hoewel het erop lijkt dat slechts de rijken profiteren, tilt -wat Kennedy ook al stelde - de vloed ieder bootje op, groot of klein. Dat moet ons toch ook wat waard zijn.

De schrijnendste voorbeelden in de wereld van vandaag vind je in Afrika. Wat ooit als tarieven voor de rijksten begon, zijn door de voortdurende inflatie en het niet toepassen van een correctie in de belasting daarop (de inflatiecorrectie, zoals we die in Nederland wel kennen) bijna standaard voor eenieder geworden.

Zo geldt in Ethiopië voor ieder boerenbedrijf waar meer dan 4235 dollar wordt verdiend, dat daarvan 89 procent moet worden afgedragen.

Natuurlijk, de armoede in Afrika kan het gevolg zijn van oorlogen of sprinkhanenplagen, maar die zijn tijdelijk; de desastreuze invloed van het belastingsysteem werkt permanent.

Ingewikkeld

Ook heeft ons systeem om de sterkste schouders de zwaarste lasten te laten betalen, geleid tot een enorm ingewikkeld belastingsysteem. In dat systeem kent de een beter de weg, of kan beter deskundigen daartoe inhuren, dan de ander.

Het gevolg is dat mensen in gelijke financiële omstandigheden een verschillend belastingbedrag betalen. Dat ervaren wij toch ook weer niet als rechtvaardig. Bovendien, daar velen het idee hebben dat hun buurman minder betaalt, nemen ze het zelf ook niet zo nauw. Gevolg is dat bijna ieder kind wel denkt dat zijn vader de belastingen in zekere mate tilt. Welk voorbeeld voor onze kinderen dringt de belastingheffing ons op?

Een ingewikkeld systeem voor de gebruikers en de overheid brengt ook grote administratieve en controlekosten mee. Het moet toch te denken geven dat in de VS meer mensen bij de belastingdienst werken dan bij de CIA en FBI bij elkaar.

Het invullen van belastingbiljetten en het op de hoogte blijven van veranderingen in de belastingwetgeving door burgers en ondernemers, kost daar al meer tijd dan er wordt besteed aan de totale productie van alle auto's en vrachtauto's. Die kosten zouden beter besteed kunnen worden aan directe hulp aan de zwaksten in de samenleving.

Armoedeval

Naar draagkracht afhankelijke bijdragen zorgen er ook voor dat mensen in afhankelijkheid van de overheid blijven leven, de zogenaamde armoedeval. Bij stijging van het inkomen verliezen zij immers de voordelen die een lager inkomen heeft. Hoewel het doel nobel is, is de prikkel die het geeft, ook hier desastreus. Op eigen benen staan, is ook een groot (christelijk) goed.

Een simpel voor ieder gelijk proportioneel tarief, zoals we dat bij onze uitgaven kennen (de BTW), is ondanks onze wellicht aanvankelijke scepsis daarom zo gek nog niet. En wat het wonderlijke is: in de praktijk hebben we het al!

Als we kijken wat we betalen, komt dat - na alle aftrek en bijtellingen - voor de meesten van ons al neer op een voor ieder gelijk percentage: zo'n kleine dertig procent. Invoering van een gelijk proportioneel tarief levert dus niet alleen dezelfde totale belastingopbrengst op, die de overheid nu ook al binnenkrijgt, maar bovendien spaart het kosten en geeft het prikkels tot een grotere productie. Kortom, wat in de kerk geheel vrijwillig kan en ook moet, is voor de maatschappij een brug te ver. De minder bedeelden zullen met een gelijk proportioneel tarief er in ieder geval geen droge boterham minder om eten, nee, er zelfs een belegde, zelfverdiende boterham voor terugkrijgen.

De Gelderlander

October 12, 2004

Innovatie is blinde vlek van Balkenende

Nederland innoveert volop, maar premier Balkenende ziet dat helaas niet. We staan er dan ook beter voor dan ons wordt voorgespiegeld, meent Auke Leen

Nederland innoveert. Dat kan gewoon niet anders. Daar is geen Innovatieplatform voor nodig. Dat de huidige regering dat niet ziet, komt omdat premier Balkenende de moed niet heeft om van de cijfers los te komen bij de bepaling van zijn beleid. Er wordt beleid gevoerd op basis van cijfers die gewoon niet kunnen kloppen. Ieder beleid van loonmatiging ondergraaft de in gang zijnde innovatieve ontwikkeling naar hoog productief werk. Productieve werkers die we bij de komende vergrijzing hard nodig zullen hebben. Balkenende staat al voor het innovatieve bouwwerk dat hij zoekt, maar weet het zelf nog niet.

De situatie voor Balkenende is zoals velen in de vakantie hebben ondervonden: we zijn in een vreemde stad, weten wel waar we heen willen, maar niet waar we zijn. Want waarop is zijn beleid gebaseerd? Het is gebaseerd op de cijfers van dit moment. Zoals die over de arbeidsproductiviteit. Maar de juiste cijfers komen pas later ter beschikking en worden vaak herzien. Daarom is het verstandig de informatie voor het beleid ook op andere manieren te verkrijgen en de cijfers niet absoluut te nemen. Hierin schiet Balkenende tekort. Hoe kun je informatie op andere wijzen verkrijgen, en wat krijg je dan te horen?

Laurence Meier, een van de directeuren bij de Amerikaanse centrale bank (Fed), vertelt in zijn memoires hoe het er bij een vergadering van de bank aan toeging. Nadat de cijfers waren gepresenteerd liet de voorzitter (Alan Greenspan) de directeuren aan het woord. Zij vertelden wat zij die dag zoal in hun omgeving hadden gehoord. Natuurlijk dit kan omschreven worden als het oplepelen van anekdotes (waan) van de dag. Maar zijn cijfers ook niet meer dan een verzameling anekdotes? Bovendien vertelt de maatschappelijke top meer aan een directeur van een centrale bank dan aan een willekeurige ander: het betreft informatie van hoge kwaliteit.

Wat hoort Balkenende als hij een rondje maakt langs de ministers van Economische en van Sociale Zaken. Voor Brinkhorst is innovatie speerpunt en gesprek van de dag. Als hij bedrijven opent of het zoveeljarig bestaan ervan viert, ziet hij uit eerste hand dat althans die bedrijven innoveren. De honderdjarige Batavusfiets uit de fabriek in Herenveen is in geen enkel onderdeel gelijk aan die van honderd jaar geleden. Zelfs bijna niet aan die van vijf jaar geleden. Bij de productie van een ledenradiator, waar Brugman uit Tubbergen ruim veertig jaar geleden mee is gestart, komt veel handwerk kijken; tegenwoordig wordt de productie naar Polen uitbesteed. Aan het maken van de nu meest toegepaste hightech paneelradiator komt nauwelijks meer een mens te pas; die productie vindt volautomatisch in Nederland plaats.

Waarnemingen die we als consumenten en werkers kunnen beamen voor bijna alle producten en productieprocessen. De motor op dit moment van die innovatie is de globaliseringsgolf.

Voor het ministerie van Sociale Zaken lijkt globalisering juist het probleem te zijn: cijfermatig schijnt het werk te kosten. Maar De Geus hoort dat het zo altijd is gegaan: schijn bedriegt. In 1850 waren in de VS meer mensen in de schoenenindustrie werkzaam dan in enige andere industriële bedrijfstak. In de landbouw is de ontwikkeling in aantallen werknemers al niet anders geweest. Van 50 procent in 1900 naar nog geen twee procent nu. Ook toen overheerste bij de verandering van de industriële kaart het negatieve beeld. Is het werk ons daardoor afgenomen en zijn we er slechter van geworden?

Het belangrijkste is te beseffen dat we al innoveren; dat kan gewoon niet anders. De situatie is gelijk aan die waar de Fed acht jaar geleden voor stond: de tijd van de Nieuwe Economie. Volgens Alan Greenspan steeg toentertijd de arbeidsproductiviteit. Cijfermatig toonde de arbeidsproductiviteit echter eerder een daling dan een stijging. Reden waarom andere directeuren bepaalde maatregelen voorstelden. Greenspan wees dat af. Hij stelde op een gegeven moment zelfs voor de 'juiste' arbeidproductiviteit te meten door alle bedrijven die een negatieve productiviteitsstijging lieten zien met een nul te waarderen en de rest positief te laten. Toegegeven: weinig wetenschappelijk, maar wel op basis van wat hij bij bedrijven had gehoord. Later gaven de cijfers Greenspan gelijk en moesten de productiviteitscijfers naar boven toe worden bijgesteld.

Nederland innoveert. Dat moet ook, gezien onze handel met het buitenland. Daarmee verdienen we meer dan de helft van ons nationaal inkomen. We hebben een overschot op de handelsbalans; onze export is dus minstens gelijk aan onze import. Iedere import moet met export worden betaald. Waar zouden we anders het geld vandaan halen om onze importen te betalen? Want lenen in het buitenland doen we niet.

Met andere woorden, door het voortdurende hoge niveau van onze import moet onze export wel concurrerend zijn. Geen wonder, binnen de Europese Unie is Nederland het enige land dat al meer dan 25 jaar een hogere, door innovatie verkregen, stijging van de arbeidsproductiviteit heeft dan Amerika.

Wat de Nederlandse ministers horen, is dat we niet te maken hebben met het einde aan het werken maar de innovatieve ontwikkeling daarvan. Een omschakelingsproces moet niet worden geduid als een jansaliegeest die met een Innovatieplatform moet worden bestreden; iets dat bepaald niet bijdraagt aan een positieve stemming in het land.

We staan er beter voor dan we denken.

Het Financieele Dagblad

August 11, 2004

Een btw-tarief is goede bijdrage aan verlaging van de lastendruk

Als het er om gaat de administratieve lasten van het bedrijfsleven te verlichten, is de btw de kandidaat. Zowel de manier waarop de consumptie wordt belast als de twee tarieven waarmee dat gebeurt, is achterhaald.

De btw heeft een hoog tarief van negentien procent en een laag tarief van zes procent. Om ze gescheiden te administreren is een lastige, vaak onmogelijke klus. Er komt niet alleen werk uit voort maar ook gesteggel.

Zo ziet de Nederlandse Video Detaillisten Organisatie graag dat evenals voor het bekijken van een film in de bioscoop en het kopen van een video ook voor het huren van een video het lage btw-tarief geldt. En zo mag volgens de Hoge Raad de overheid voor handelaren in geestverruimende paddestoelen geen tarief, voor producenten van hennepplantenzaad het lage tarief maar voor hennepstekken het hoge btw-tarief rekenen.

Maar waarom zijn er twee tarieven? Om beleid te voeren, bijvoorbeeld. Zo mogen schoenlappers het lage tarief hanteren. De lagere prijs zou de omzet en daarmee de werkgelegenheid doen stijgen. Maar de reden voor het lage tarief is om lage inkomens te helpen de eindjes wat betreft de eerste levensbehoeften aan elkaar te knopen. Vroeger hadden verschillende inkomensgroepen een ander consumptiepatroon. Tegenwoordig weet iedere marketeer beter. Als het doel is om de lage inkomens te helpen, is het een verspilling hoge inkomens er ook, zelfs meer, van te laten profiteren.

Een kleine exercitie levert voor Nederland het volgende resultaat. Laten we de huishoudens tot vijf procent onder modaal tot de lage inkomens rekenen. We krijgen dan drie miljoen huishoudens in de lage en vier miljoen in de hoge inkomenscategorie. Lage inkomens besteden gemiddeld zo'n 18 procent, hoge inkomens zo'n zestien procent van hun inkomen aan eerste levensbehoeften. Het resultaat (een grove schatting) is dat op de 300 euro voordeel die de lage inkomens door het verlaagde btw-tarief op hun uitgaven aan levensmiddelen ontvangen, de hoge inkomens (waarvoor dat oorspronkelijk helemaal niet was bedoeld) 450 euro ontvangen. Dat kan nooit de bedoeling zijn geweest en het is een wel heel inefficiënte manier om de lage inkomens te steunen.

Oplossing? Laat eenieder 19 procent betalen en compenseer de lage inkomens via de inkomstenbelasting; de overheid houdt geld over en de administratieve lasten van de ondernemers dalen. Zo we de oplossing voor alle burgers en overheid neutraal willen laten verlopen, kunnen we het ene hoge tarief een paar procent laten dalen.

Overigens heb ik er geen rekening mee gehouden dat als eenieder hetzelfde hoge tarief betaalt dit een effect op de consumptie zal hebben.

Uit onderzoek in Ierland en Zweden blijkt ook dat vooral hoge inkomens en samenwonende yuppies van de lage btw-tarieven voor eerste levensbehoeften profiteren. Denemarken heeft de conclusie al getrokken en hanteert slechts een btw-tarief.

Een veel grotere lastenverlichting is de btw te vervangen door een zuivere kleinhandelsbelasting. Niet meer in iedere schakel van de productie belasting heffen, zoals nu het geval is, maar alleen in de laatste schakel: daar waar een product van producent naar consument gaat. Zoals dat in de Verenigde Staten met de 'sales tax' gebeurt. Ook bij de introductie, 35 jaar geleden, van de btw waren er landen die aan zo'n systeem de voorkeur zouden hebben gegeven en er goede ervaringen mee hadden. Immers, als het doel is de uiteindelijke consumptie te belasten, heeft het geen zin om alle voorafgaande stadia ook te belasten. Het verhoogt slechts de complexiteit en administratieve

lasten. Velen zagen de btw als een tussenfase in de ontwikkelingsgang naar een enkele heffing in de laatste schakel.

Waarom dan toch voor een belasting op de toegevoegde waarde in iedere productieschakel gekozen? De belangrijkste reden was dat anders de belastinginning helemaal op de laatste schakel kwam te liggen. Mis je die, dan mis je alles. Beter is het om gaandeweg al wat belasting te innen. Inderdaad, wie wel eens in Mexico City is geweest met al zijn straatverkopers weet dat als we het van die laatste schakel moeten hebben er niet veel geld zal binnenkomen. Maar wij leven in een andere wereld.

Een voordeel van slechts de laatste schakel belasten, is ook het verdwijnen van fraude in alle tussenschakels. De overheid kan de controle richten op de laatste schakel. De pakkans neemt toe. Immers, het aantal te controleren ondernemers neemt af. We moeten daarbij aan minimaal 25 procent denken. (De norm van minister Zalm van Financien om de administratieve kosten met 25 procent te verminderen wordt, wat betreft de btw, in een klap gehaald.) Dat in de tussenfasen fraude met btw geen uitzondering is, staat wel vast.

Zo werd vorige maand nog iemand beboet die zogenaamd mobiele telefoons had doorverkocht aan het buitenland en de btw terugvorderde. Volgens de rechter is iedere Nederlander daardoor voor anderhalve euro getild. En wat die paar Nederlandse marktkoopliden betreft, zelfs in Italië schijnt het op de markt zonder btw-bonnetje al niet meer te gaan.

Kortom, het heffen van belasting in iedere schakel met als doel de consumptie te belasten, en het onderscheiden van een hoog en laag tarief met als doel de lage inkomens te steunen, hebben hun tijd gehad. Zij verschaffen ambtenaren veel werk, bieden fraudeurs een gelegenheid en zijn ondernemers tot administratieve last. Misschien is de toekomst van de btw, waar ze het bij introductie ervan destijds over hadden, nu.

NRC Handelsblad

Augustus 3, 2004

Handel is gemakkelijker dan men denkt ; WTO geeft de ontwikkelingslanden valse hoop

Om handel goed te laten verlopen zijn geen 30.000 pagina's spelregels van de wereldhandelsorganisatie WTO nodig, meent Auke Leen.

Zoals wordt gezegd, bereiden generaals zich op de volgende oorlog voor door de vorige - beter natuurlijk - over te doen. Zo is het ook bij de laatste WTO-onderhandelingsronde die een voorlopig einde heeft gevonden.

Natuurlijk het vrijmaken van de handel in landbouwproducten is een vooruitgang, maar deze is weinig van belang voor de ontwikkelingslanden die het als een overwinning vieren. Immers, landbouwproducten maken nog maar een klein deel uit van de handel van de ontwikkelingslanden. Was dat veertig jaar geleden nog 80 procent nu nog maar 20 procent.

Nog belangrijker is dat het afschaffen door de Verenigde Staten en Europese Unie van exportsubsidies (zoals op suiker en katoen) geen winst is voor de ontwikkelingslanden. De invoer uit die landen zal er navenant door dalen en ook de prijzen zullen zich niet gunstig ontwikkelen.

Waarom is er geen direct voordeel van het afschaffen van exportsubsidies te verwachten? In de jaren dertig van de vorige eeuw is door de Amerikaanse econoom Lerner bewezen dat iedere subsidie op export er ook een op import betekent. Zoals omgekeerd iedere heffing op export er ook een op de import is. Import en export gaan in principe gelijk op. (Verschillen worden veroorzaakt door het verschil tussen besparingen en investeringen in een land.)

Zo zorgt een importquotum ter bescherming van de eigen industrie ervoor dat die industrie geen prikkel heeft om haar kosten te verlagen. De productie richt zich op het eigen land met haar hoge prijs; de export met een lage prijs laat zij liggen.

Een daling van de import leidt tot een daling van de export. Dat is niet alleen theoretisch bewezen maar ook in de praktijk het geval.

Zie bijvoorbeeld de handelspolitiek die landen als Brazilië, India, Korea en Chili in de vorige eeuw voerden. De eerste twee voerden een politiek om de import te beperken teneinde de eigen industrie te bevorderen. Gevolg? Import en export gingen gelijk op, naar beneden dus. Zuid-Korea, daarentegen, bevorderde de export, en Chili liet de handel vrij. Voor beide stegen import en export. Kortom, niet alleen binnen een land maar ook tussen landen geldt 'voor wat hoort wat'.

En wat gebeurt er met de prijzen? Prijzen zijn er niet om boeren een redelijk inkomen te verschaffen. Prijzen tonen schaarste en stimuleren tot het doen van ontdekkingen. Wat betreft prijzen wordt gedacht dat de toekomst voor ontwikkelingslanden er een is met een groter deel van de handel tegen een hogere prijs. Maar boeren, hier en daar, reageren op prijssignalen.

Om te kijken hoe boeren in Europa en de VS zullen reageren als ze beseffen dat de goede oude tijd niet meer terug komt, kunnen we kijken naar hoe het destijds in Nieuw Zeeland is gegaan.

In 1984 legde de overheid daar op elk verkocht schaap een gelijk bedrag aan subsidie toe. Een paar jaar later werden alle landbouwsubsidies rigoureuus afgeschaft. Wat was het gevolg? De boeren ontwikkelden voor schapenvlees een op een nieuwe manier te verwerken en veel beter op andere markten te verkopen product. En ze wisten dit heel winstgevend te verkopen.

Als je mensen dwingt om innovatief te zijn, zijn ze dat ook met onverwachte uitkomsten. Het wachten op een prijsstijging is irreeel. Neem ook de productie van zoiets simpels als een stuk touw. Of althans dat was het. Het is nu een hightech-product geworden. Als de prijs van katoen omhoog gaat, komen er goedkopere substituten. Zo gebruikt men bij de productie van touwtjes aan

theezakjes tegenwoordig polyester. Dat is beter en goedkoper (en er zitten ook nog minder schadelijk stoffen in) dan het voorheen gebruikte katoen.

Handel is zo moeilijk niet. We hebben er geen 30.000 pagina's spelregels van de WTO voor nodig. Waar het om draait is te beseffen dat individuen en niet landen met elkaar handelen. Individuen ruilen als ze erop vooruit gaan. Overheden, daarentegen, hameren, alvorens handel kan plaatsvinden, op een gelijk speelveld.

Een gelijk speelveld heeft zin als het middel ook het doel is, zoals bij een paardenrace. Maar bij handel gaat het er primair om dat een land deelt in de voordelen die een ander land heeft. Het gaat er zoezegd om met dat het paard de boodschap zo snel mogelijk van A naar B brengt. Derhalve is het onzinnig om het snelste paard met een extra gewicht op te zadelen. Waar het bij handel om draait zijn de importen.

De export is de prijs die we voor importen betalen. Door importen delen landen in de voordelen die andere landen kennelijk hebben.

Als Amerika spreekt over eenzijdige ontwapening bij het vrijelijk toelaten van importen is dat onzin. Het is te hopen dat de ontwikkelingslanden de moed hebben om de conclusie uit deze premissen te trekken en importen vrijelijk (eenzijdig) toelaten. De exporten volgen vanzelf. Geen handelaar wil met lege handen vertrekken.

De Gelderlander

July 20, 2004

EU-wetgeving ophouden schaadt de economie

Den Haag is laks met het invoeren van EU- wetten. Dat baart zorgen. De markteconomie kan niet zonder overheid die zich aan regels houdt, aldus Auke Leen

Tweede Kamer en regering laten het behoorlijk afweten wat betreft de invoering van EU-wetgeving. Zelfs een 'zero-tolerance'-beleid van de EU mag niet baten, zo blijkt uit het vorige week verschenen Scorebord van de interne markt.

Nederland voert veel EU-wetgeving niet dan wel slechts met grote vertraging in. En als de wetgeving er eindelijk is, voert Nederland de wet vaak verkeerd uit. In een tijd van globalisering, wanneer de overheid van de burgers vraagt zich aan te passen, dient zij op haar terrein, de wetgeving, hetzelfde te doen. Twee beroemde weddenschappen in de economische geschiedenis illustreren dat goed.

In 1980 sloten de Amerikaanse economen Julian Simon en Paul Ehrlich een weddenschap om het prijsverloop van vijf grondstoffen in de daarop volgende tien jaar. Simon stelde dat op grond van stijgende prijzen (die Ehrlich als blijvend zag) zoveel inventiviteit om met goedkopere substituten te komen los zou komen dat de prijzen weer zouden gaan dalen, en zelfs meer dan dat. Zo werpt een (verwachte) toekomstige schaarste van een goed zijn schaduw vooruit in de vorm van een prijsstijging in het heden. Een hoge olieprijs nu stimuleert marktpartijen in het zoeken naar nieuwe bronnen en maakt alternatieven lonend. Die verwachte hogere prijzen zullen zich daardoor niet (blijvend) voordoen.

Wat dat betreft maken we ons meer zorgen om de dag van morgen dan nodig is. Ehrlich koos grondstoffen voor in totaal 1000 dollar. Na tien jaar was Ehrlich 576 dollar schuldig aan Simon. Omdat Ehrlich bleef vasthouden aan zijn voorspelling van grondstoffenschaarste en daaruit resulterende prijsstijgingen, wilde Simon na die tien jaar weer wedden. Ehrlich weigerde. Simon stelde voor dan maar te wedden over maatstaven van menselijke welvaart. Met de door Ehrlich voorgestelde maatstaven ging Simon niet akkoord. De maatstaven van Ehrlich betroffen geen directe indicatoren van menselijk welzijn zoals analfabetisme en gemiddelde levensduur maar ruimere omgevingsfactoren zoals de hoeveelheid salpeter-oxide in de atmosfeer. Simon vergeleek die weddenschap ermee dat hij wel wilde wedden dat bij iedere (volgende) Olympische spelen de mensen betere prestaties zouden leveren maar hij wilde niet wedden op de omgevingsfactoren zoals de toestand van het veld of de kwaliteit van de arbitrage. De vervolgweddenschap ging dus niet door.

Waar Simon niet over wilde wedden was het beleid van de overheid. Maar dat beleid is essentieel voor een goede uitkomst in een markteconomie. Het betreft met name het juridische kader rondom de markt: het duidelijk stellen en garanderen van eigendomsrechten. Waarom Simon hierover niet wilde wedden doet denken aan een uitspraak van Alan Greenspan (de voorzitter van het stelsel van Amerikaanse centrale banken) vorige maand. 'De markt heeft een enorm zelf regulerend vermogen', zei hij, met de toevoeging 'iets dat de politiek niet heeft'. Hij maakt zich daarom geen zorgen over het Amerikaanse tekort op de handelsbalans of de grote schulden van de Amerikaanse huishoudens maar wel over het tekort op de overheidsbegroting.

Over die rol van de overheid ging de tweede weddenschap. Deze betrof die tussen de presidenten van Ivoorkust en Ghana. In 1958 sloten ze op een bijeenkomst in Ivoorkust een weddenschap af wiens land tien jaar later het meest welvarend zou zijn. Ivoorkust koos voor een kapitalistische

koers, Ghana voor een socialistische. Na tien jaar had Ivoorkust, Ghana op alle punten overvleugeld. Zo zelfs dat het gros van de armste inwoners van Ivoorkust het nog beter hadden dan de rijkste inwoners van Ghana (de socialistische partijtop daargelaten). Een duidelijk juridisch kader waaraan de overheid zich vervolgens ook houdt, is essentieel voor de markteconomie.

Veel EU-landen, met Nederland onder de grootste zondaars, schieten tekort in het omzetten van EU-wetgeving in nationale wetgeving. Zo ontbreekt het bijvoorbeeld in Nederland aan de rechtsbescherming van biotechnologische uitvindingen (een EU-richtlijn al uit 1998). Het gaat daarbij om een van de speerpunten van onze kenniseconomie. Een onzekerheid die innovatie en onderzoek naar biotechnologische producten belemmert. Dat ondanks een door de EU afgesproken 'zero tolerance'-doelstelling bij in gebreke blijven van het invoeren van een wet twee jaar na de afgesproken deadline.

Het is al net zoals bij niet-nakoming van het stabiliteitspact. De burger weet wat hem bij 'zero tolerance' te wachten staat: een hoge boete of het gevang. Voor overheden gelden kennelijk andere normen. Want als de wetgeving eindelijk is ingevoerd, voert de overheid ze ook nog verkeerd uit of houdt zich er niet aan. Op dat terrein lopen er maar liefst 53 procedures tegen Nederland. Natuurlijk het kan erger; Italië heeft er 146 aan de broek hangen. Wat overigens wel opvalt is dat landen die trouw en op tijd EU-wetten invoeren, zoals Ierland en Finland, er economisch het beste voor staan. Het omgekeerde geldt voor late of niet-invoerders als Frankrijk en Nederland.

Hier ligt een taak voor de Kamer na het zomerreces. Gebrekkige wetgeving moet ons zorgen baren. Juist omdat op dat terrein een zelfregulerend mechanisme ontbreekt. Zodat Nederland volgend jaar zowel op het Scorebord als economisch tot de winnaars in Europa behoort.

Nederlands Dagblad

17 juli 2004

Uit naatstenliefde bezuinigen of sociale zekerheid.

Stel de noodzaak is er te bezuinigen. Zoals het kabinet vorige week, kunnen we kiezen uit sociale zekerheid of onderwijs. Welke bezuiniging heeft de voorkeur? Bezuinigen we niet op de uitgaven voor sociale zekerheid dan moeten we meer belasting betalen. Bezuinigen we op onderwijs dan moeten de studenten meer collegegeld betalen. Als christen is je eerste reactie wellicht liever op onderwijs dan op sociale zekerheid. Sociale zekerheid betreft de zwakkeren in de samenleving. Zij die universitair onderwijs volgen, zijn (zo niet de sterken van nu) in de kenniseconomie de sterken van morgen. Maar waarom eigenlijk niet bezuinigen op de sociale zekerheid?

Als het er omgaat keuzes weloverwogen te maken, kunnen we bij de economie en de religie terecht. Allereerst de economie: de wetenschap van de keuze. Bij overvloed en een prijs van nul valt er van een econoom weinig te leren. Maar is er schaarste en dus prijzen, zo zegt de econoom, zorgt concurrentie voor de goede uitkomst. Want stel alle ondernemers zijn slecht. Ze verkopen waardeloze producten voor hoge prijzen. Maar wat gebeurt er als een van hen een beter of goedkoper product op de markt brengt? Als consument kopen we daar. Het marktproces begint met hoge prijzen en producten van slechte kwaliteit maar door concurrentie eindigen we met het tegenovergestelde. Keuzevrijheid werkt niet alleen in de (goederen)markt maar ook in de religieuze markt. Immers ook voor een christen is het kunnen kiezen een groot goed. Het is in overeenstemming met de eigen verantwoordelijkheid. Christus wil volgers uit vrije wil; een gedwongen bekering telt niet. Ook hier is de uitkomst van het proces positief. Naast andere van belang zijnde factoren blijkt uit onderzoek dat hoe meer keuzevrijheid (en minder overheidsbemoediging met) er in een land is wat betreft verschillende protestantse godsdiensten, zoals in Amerika, hoe hoger het kerkbezoek is (dit als een maatstaf voor religiositeit). Hoe minder keuzevrijheid, zoals in het door één godsdienst gemonopoliseerde Finland, hoe lager dat is. Is de vergelijking religie met de markteconomie niet ongepast? Religieuze keuzes zijn toch juist geen geldelijke. "Komt, koopt en eet; ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs," lezen we in Jesaja 55:1-2. Maar wat is de rol van geld in de markt? Bij het coördineren van maatschappelijke handelingen moeten we iets hebben waar we allemaal op reageren. Geld is die onzichtbare hand; anders wordt het een chaos. Geld is de sleutel---maar wel in de marge---die op alle sloten past. Geld laat de weegschaal doorslaan om iets wel of niet te doen. Dit naast andere en ook vaak belangrijkere motieven die er zijn om iets wel of niet te doen. Met die te betalen prijzen is echter iets aan de hand. We zeggen zo makkelijk dat iets "zoveel euro" kost. Maar de werkelijke prijs, zo zegt de econoom, is de waarde van het opgeofferde alternatief op het moment van de keuze. Een voorbeeld kan dat verduidelijken. Voor enige jaren was er in het Gelredome een concert van de Spice Girls. Het concert was uitverkocht. Op het journaal zagen we, op de dag van het optreden, twee meisjes die in de voorverkoop een kaartje van 25 (toen nog) gulden hadden kocht. Een kaartje op de zwarte markt kostte 60 gulden. Gelukkig, zeiden ze, het concert kostte hun maar 20 gulden. Maar ook zij betaalden 60 gulden. Ze konden het kaartje immers op de zwarte markt verkopen. Misschien voelden ze dat bij 60 gulden nog niet. Maar stel de prijs was 6000 geweest. Dan hadden ze beslist beseft dat door naar het concert te gaan ze geen 20 maar 6000 gulden betaalden (opofferden). Als we in dat licht, en ons nu tot de religie wendend, de bezuinigingsalternatieven bekijken, komen we tot een andere conclusie. Wat "betalen" we als we niet op sociale zekerheid bezuinigen? Een paar euro aan hogere belastingen? Nee, we betalen meer. We offeren de mogelijkheid van vrijwillige liefdadigheid op. Want ook wij kunnen ons geld maar een keer uitgeven. Hoe we het ook

wenden of keren, gedwongen liefdadigheid, want dat is het, is geen compassie met onze medemens. De prijs die we betalen, is goed te doen op een manier die werkelijk telt. Want als de overheid iets niet doet, wil dat nog niet zeggen dat het niet gebeurt. Bovendien, niet alles wat belangrijk is, dient door de overheid te geschieden. Bij bezuinigingen op onderwijs ligt het anders. Het betreft daar een afweging die de gebruikers zelf maken: het hogere college geld betalen of iets anders gaan doen. Waarbij ik er overigens wel vanuit ga dat een bepaald basisniveau door de overheid blijft gewaarborgd. Het betreft hier het effect (de kosten en baten) van bezuinigingen. “Mag het ietsje meer dan wel minder zijn,” zogezegd.

Kortom, te bezuinigen op sociale zekerheid is geen kwaad dat een christen niet past. Wat wij, zo geen bezuiniging op sociale zekerheid, (gedwongen) opofferen is meer dan een paar euro extra aan te betalen belasting. De prijs die we betalen, is het (in een bepaalde mate natuurlijk) opgeofferde alternatief van de barmhartige Samaritaan.

Het Financieele Dagblad

April 22, 2004

Idee-fixe van Bolkestein over fiscaal speelveld

Europees commissaris voor fiscale zaken en de interne markt Frits Bolkestein wil nog voordat de Europese Commissie in oktober aftreedt met een voorstel komen om de grondslagen voor de winstbelasting voor ondernemingen te harmoniseren. Op wereldschaal door de VN en de Oeso en binnen Europa door de EU maakt dit beleid onderdeel uit van een streven om belastingconcurrentie te bestrijden door middel van belastingharmonisatie. Laat goederen en diensten met elkaar concurreren: creëer een gelijk speelveld voor iedere onderneming.

Uiteindelijk gaat de discussie 'belastingconcurrentie versus belastingharmonisatie' over de gewenste grootte van de overheid. Of lagere belastingen goed zijn voor de economie, of ze zich zelf terugverdienen, het is allemaal de vraag. Wat buiten kijf staat, is dat als het erom gaat 'het beest uit te hongeren', zoals het kleinmaken en -houden van de overheid in de VS wordt genoemd, belastingconcurrentie een effectief middel is om belastingen laag te houden. Voor ondernemers valt er meer te verdienen met het instandhouden van deze enig werkzame kracht tegen belastingverhoging. De

noodzakelijke wirwar aan regels en tarieven moet op de koop toe worden genomen. Al staat het ieder land natuurlijk vrij, uit concurrentieoogpunt, daar verandering in aan te brengen. Maar het blijft een kiezen uit kwaden, met belastingconcurrentie als het minste kwaad.

Het is als op de markt van mobiel bellen: een oerwoud aan tarieven en voorwaarden. Maar die ondoorzichtigheid zorgt er wel voor dat mobiel bellen nu voor eenieder mogelijk is. Iets wat onder de monopolist van weleer waarschijnlijk nooit zou zijn gebeurd. Want waarom is concurrentie goed voor de markt, maar zou het dat niet zijn voor de overheid? Stel, alle ondernemers zijn slecht. Dat betekent dat ondernemers waardeloze producten tegen een zo hoog mogelijke prijs op de markt willen brengen. Zo lang er meer ondernemers op de markt zijn, valt er voor een ondernemer geld te verdienen door een iets minder waardeloos product op de markt te brengen. Immers, consumenten stemmen met de voeten en gaan naar het bedrijf van de betreffende ondernemer. Weer een andere ondernemer brengt een iets minder duur product op de markt. Ook hij ziet zijn klandizie groeien.

Kortom, je begint met waardeloze producten tegen hoge prijzen en je eindigt ermee dat ondernemers door concurrentie worden gedwongen goede producten tegen lage prijzen op de markt te brengen: niks geen race naar de bodem. En nu, als het om overheden gaat, zou deze waarheid niet meer van kracht zijn. Hier zou een kartel van overheden een positieve werking hebben.

Hebben we hier dan met louter goedgezaken van doen? Lijkt me niet. We hoeven nog niet eens te denken aan de vele corrupte dictators, want ook in een democratie is het hemd van het eigen voordeel de parlementsleden vaak nader dan de rok. Immers, de kosten van het financiële voordeel voor de eigen achterban van een bepaald beleid worden gespreid over vele belastingbetalers. Beleid wordt uitgevoerd, waarvan de totale kosten niet tegen de baten opwegen. Concurrentie, daarentegen, geeft landen een tegendruk om de uitgaven op het efficiënte niveau te houden.

Daarnaast is het creëren van een gelijk speelveld een glibberige zaak. Moet ook niet worden gekeken naar de onderscheiden sociale lasten, milieu- en veiligheidsregels? En waarom mag Rusland met zijn koude winters niet van zijn overvloedige gasvoorraden profiteren met lage prijzen voor de eigen industrie, maar mogen Spaanse ondernemers wel van de zon profiteren, die daar overvloedig schijnt? En waarom zouden Oost-Europese landen niet mogen concurreren met lage tarieven en een eenvoudige regelgeving? Door een radicale belastingverlaging is Ierland in belangrijke mate geworden van de zieke man van Europa in de jaren tachtig tot de Keltische tijger

van nu. Natuurlijk, verhogen van de arbeidsproductiviteit of juridische hervormingen kunnen ook, maar dat duurt langer. Bovendien, waarom zou je niet met belastingtarieven mogen concurreren maar wel met een centraal loonakkoord dat hetzelfde beoogt? Eigenlijk is dat eerste een betere manier. Vergelijkbaar met het verschil tussen de klok een uur vooruit zetten of eenieder te vragen een uur eerder op het werk te komen. Het idee-fixe van een gelijk speelveld opent een doos van Pandora.

Het Financieele Dagblad

March 8, 2004

Ondernemersprijs voor de importeur

Afgaande op de prijswinnaars van de nationale onderscheiding voor innovatief en internationaal ondernemen van de afgelopen jaren (de prestigieuze jaarlijkse Koning Willem I- prijs, waarvan de inschrijving op 14 februari is gesloten) is de kans klein dat een importeur dat wordt. Het is de exporteur die met een nieuw product nieuwe markten opent die de meeste kansen heeft. Het is niet de importeur die producten verkoopt uit lagelonenlanden. Dat laatste is immers geen kunst. Importeurs geven geld uit; exporteurs verdienen het. Werk voor de werker gaat boven een lagere prijs voor de consument. Ook de beeldvorming over export en import zoals bijgehouden op de handelsbalans draagt aan dat beeld bij. Het overschot van export over import wordt positief en als motor van de economie gewaardeerd.

Niets is echter minder waar. Beiden gooien even hoge ogen. De importeur zelfs meer dan de exporteur. Want zo er een handicap heeft, is het wel de importeur. Hij heeft geen bureau voor importbevordering voor hulp. Hij wordt zelfs tegengewerkt. Door protectie kan een inferieur product de markt overheersen. Daar protectie meestal een binnenlands producent betreft, heeft de importeur nog een extra hobbel te nemen.

Het lijkt wel alsof het zien van import als goed en export als een noodzakelijk kwaad een 'Umwertung aller Werte' nodig heeft. Maar al bijna tweehonderd jaar geleden werd in Engeland gesteld dat iedere import met een export moet worden betaald. Iedere importeur zet een exporteur aan het werk. Export en import staan niet los van elkaar. Ze zijn

de twee verschillende kanten van een en dezelfde medaille. Zo heeft ieder restrictie van de import een beperking van de export tot gevolg en omgekeerd. Nederland produceert elektronica (die concurrentie ondervindt van goedkope import) en bloemen (die kunnen worden geëxporteerd). Een importtarief op elektronica doet de lokale prijs daarvan stijgen. De elektrotechnische industrie trekt productiefactoren aan van de bloemenindustrie en vermindert daarmee van de laatste de export.

Exporten en importen zijn een kwestie van koppelverkoop. Een waarheid die in de jaren dertig van de vorige eeuw niet alleen theoretisch maar in de geschiedenis ook empirisch is bewezen. Neem Brazilië, een land dat sterk de eigen industrie heeft beschermd, of Chili, een land dat de handel grotendeels vrijliet, maar ook Zuid-Korea, een land dat de export sterk heeft bevorderd. Alle zagen met de export ook de import oplopen, of met een verminderde import de export teruglopen.

Wat te zeggen van het argument dat hoewel de importeur de producten voor de consument goedkoper maakt dat ten koste van banen gaat. Banen die de exporteur juist schept. Import echter betreft voor het grootste deel geen eindproducten maar grondstoffen en intermediaire producten. Iedere restrictie daarvan maakt bedrijven die de importen als grondstof nodig hebben minder concurrerend en vermindert hun export. Ook president Bush heeft dit in de recente staaloorlog moeten ontdekken. De keuze is niet tussen werkers in het eigen land of in het buitenland aan het werk. De keuze is tussen de ene (de staal producerende) of de andere groep (de staalverwerkende) werkers in het eigen land aan het werk.

Maar staan er niet miljoenen ongeschoolde Chinezen en hooggeschoolde inwoners van India paraat om het werk van ons over te nemen? De vraag is of ze het werken van ons over nemen. Willen ze werken en de producten ons dan vervolgens gratis leveren? Nee, natuurlijk niet. Import leidt tot export. Import is geen vorm van filantropie.

De handelsbalans is de reden waarom we ons ongerust maken over import. Anders zou ook iedere internationale transactie door de ondernemer bekeken worden op basis van winst en verlies. Wat

voor iedere ondernemer zonneklaar de grootste onzin is, wordt op de handelsbalans als positief of negatief genoteerd. Denk aan de vrachtboot die een paar weken geleden voor de kust van Noorwegen is vergaan. Laten we aannemen dat hij op de terugweg was. Bij vertrek is een export geboekt. Van een import komt het niet meer; het resultaat is een plus op de betalingsbalans (wel export geen import). Maar, stel, de vrachter was behouden teruggekeerd. De ondernemer had zijn producten in het buitenland met winst verkocht en voor de totale opbrengst had hij importgoederen gekocht. Het totale resultaat is een min (import is groter dan export).

Maar hoe ontstaat dan, hoewel import en export gelijk opgaan, een overschot op de handelsbalans? Dat heeft niets te maken met energieke in de prijzen vallende exporteurs. Handelsbalansverschillen weerspiegelen kapitaalstromen: geen vrij kapitaalverkeer, geen overschotten of tekorten op de betalingsbalans. Bij beperkt kapitaalverkeer zoals van 1950 tot begin jaren zeventig bestonden ze ook niet. Nu bestaan ze wel. Het verschil tussen export en import reflecteert het verschil tussen besparingen en investeringen in een land. In Nederland (in de VS het tegenovergestelde) wordt meer gespaard dan er winstgevend investeringsmogelijkheden zijn. Daarom hebben we een overschot. Het tekort in de VS staat geheel los van het feit als zouden aldaar importeurs energieker dan exporteurs zijn, de markt vrij(er) toegankelijker of de concurrentiekracht kleiner.

Kortom, dit jaar verdient een importeur de prijs. Ik stel voor die ondernemer die met een succesvol uitzendbureau van Oost-Europese (Poolse) werkers op de markt komt. Of, ex aequo, die ondernemende organisatie die een missie ter bevordering van de import op pad stuurt. Theoretisch en empirisch staan alle lichten hiervoor op groen.

Trouw

February 19, 2004

Hier, of daar -de Polen doen het werk

De discussie rond het al of niet toelaten van werkers uit de nieuwe EU-lidstaten, met name uit Polen, wordt gevoerd in de vorm van een keuze: laten we het werk door Polen doen of door Nederlanders. Maar er valt niets te kiezen en dat is maar goed ook.

Feit is dat laagbetaalde ongeschoolde Polen het altijd zullen winnen van hoogbetaalde ongeschoolde Nederlanders. Of we halen de Polen hierheen of het werk gaat naar Polen. Het laatste is op termijn sowieso onvermijdelijk. Door besparing op reis- en verblijfskosten is dat gewoon goedkoper. Het zullen altijd Polen zijn die dat werk doen.

Maar waarom is dat goed voor Nederland? De enige bron van welvaartsstijging is een verlaging van de kosten. Zo we die niet zelf kunnen bewerkstelligen, kan het door te profiteren van goedkope import van goederen en diensten. Daar eindigt het verhaal echter niet mee. De consumenten sparen geld uit en kunnen dat aan andere zaken uitgeven. Het voordeel dat alle Nederlandse consumenten van lagere prijzen hebben, is een veelvoud van wat de getroffen werkers aan inkomen verliezen. Er verdwijnt werkgelegenheid, maar er komt andere werkgelegenheid voor terug.

Laaggeschoolde Nederlanders zullen zich moeten richten op werk waar zij geen concurrentie van Poolse krachten ondervinden. In een vergrijzende Nederlandse samenleving moet dat mogelijk zijn. Denk aan de ervaringen met goedkope krachten uit andere landen in de zorgsector. Ondanks verwoede pogingen zijn experimenten nooit een succes geworden. Het verschil in cultuur, taal en het feit dat zij in den vreemde moeten werken, blijkt voor verpleegkundigen uit de Filippijnen, Zuid-Afrika of Suriname vaak te groot.

In de EU valt op het politieke vlak voor ons weinig te winnen. Onze invloed neemt door het toenemende aantal lidstaten af. We halen een serie landen binnen waar zwart geld welig tiert en corruptie aanmerkelijk hoger is dan in andere landen. We kunnen ons beter richten op handel. Handel, hoe goedkoper, hoe beter, daar moet voor Nederland de winst liggen. Een opgetuigde vrijhandelszone, dat dient ons doel te zijn.

Het Financieele Dagblad

January 22, 2004

Verlaging btw is zonde van het geld

Nederland pleit met zes andere EU-lidstaten voor een zuinige Europese begroting. Dan moet Nederland niet alleen naar de uitgaven kijken, maar ook naar de inkomsten. Het recente gesteggel rond de continuering van het lage btw-tarief op arbeidsintensieve diensten is een voorbeeld van verspilling door de overheid.

Nederland heeft van het lage btw-tarief een speerpunt van zijn beleid gemaakt. Na veel gelobby werd de continuering dan ook gevierd als een succes. Toch kan verlaging van het btw-tarief leiden tot verspilling van overheidsgelden.

Eind vorig jaar is besloten het EU-experiment met een verlaagd btw-tarief voor de diensten van schoenmakers, kappers en fietsenmakers met twee jaar te verlengen. In 2000 ging de btw van het hoge naar het lage tarief. De achterliggende gedachte was dat als de ondernemer dit voordeel doorgeeft aan de klant in de vorm van een prijsverlaging, de vraag stijgt. Meer werk dus en daar was het om te doen.

Maar wat gebeurde er? De prijsverlaging werd niet of slechts gedeeltelijk doorgegeven; de werkgelegenheid steeg nauwelijks. Als er al banen bijkwamen, gebeurde dat op een inefficiënte manier. Uit Frans onderzoek blijkt dat voor een baan extra 90.000 euro aan btw moet worden opgeofferd. Met 30.000 euro aan directe steun zou de gemiddelde werker, lijkt me, ook heel tevreden zijn geweest.

Misschien moeten we kijken naar zij die direct profiteren van het verlaagde btw-tarief: ondernemers en consumenten. De ondernemers staken het voordeel overwegend in eigen zak. Niet omdat niets menselijks ze vreemd is, maar omdat het gewoon de meest verstandige strategie was. Je moet als ondernemer maar durven op grond van een tijdelijk experiment de prijzen te verlagen. Zal de vraag wel navenant stijgen? Om maar te zwijgen van het in dienst nemen van personeel, waar je later, bij beëindiging van het experiment, moeilijk van af kunt. Veel zekerder is de prijs de prijs te laten of bij een prijsverlaging en de toegenomen vraag gewoon wat harder te werken.

En dan de burgers voor wie de prijzen, hoe gering ook, naar beneden gingen. Profiteren alle inkomens daar evenveel van? Het lage btw-tarief, ooit bedoeld om de laagste inkomens bij de aanschaf van eerste levensbehoeften te helpen, levert hoge inkomens in absolute bedragen veelal het dubbele op. Immers ook zij laten hun haar knippen, hun band plakken en schoenen lappen. Zelfs meer dan de lagere inkomens dat doen. Van Bommel-schoenen gun je een tweede ronde, die van de Schoenenreus zijn dat meestal niet waard. Ook hier is directe steun aan lagere inkomensgroepen veel efficiënter.

We hebben nu een schatting van de verspilling aan de inkomstenkant van de overheid: zo'n 100 tot 200 procent. Let wel, dit ligt niet aan het dagelijks bestuur van de EU. Die wilde het experiment beëindigen. Bolkestein, die tot het laatste moment tegen was, heeft waarschijnlijk gedacht dat een ieder weerloos is tegen de collectieve domheid van de verzamelde ministers en EU-parlementariërs en gaf uiteindelijk toe. Dit geeft een weinig opbeurend beeld, niet alleen van het verleden, maar ook van de toekomst. Want zie, het volgende speerpunt is er al.

Het lage btw-tarief zou, volgens Frans voorstel, ook moeten worden toegepast voor maaltijden genuttigd in een restaurant. Maar een gewaarschuwd man telt voor twee. We weten nu wat een garcon extra bij de bediening aan tafel gaat kosten, wie het btw-voordeel in de zak steekt en wie in hun uitgaven er het meest van profiteren. Kortom, we weten nu waarom we btw betalen. Beter

gezegd, waarom het betalen van een lager tarief een verspilling van overheidsgelden kan zijn. Hoe vreemd dat ons ook aanvankelijk in de oren mocht klinken.

De Gelderlander
December 27, 2003

Verlaagde btw levert nauwelijks banen op

Invoering van het lage btw-tarief in het jaar 2000 heeft niet voor extra werkgelegenheid gezorgd. Het zijn vooral de hoge inkomens die er van profiteren, stelt Auke Leen

Ook na 1 januari kunt u nog tegen een verlaagd btw-tarief gebruik maken van de diensten van schoenmakers, kappers en fietsenmakers. Het EU-experiment met een verlaagd btw-tarief voor de arbeidsintensieve diensten, dat in 2000 werd ingevoerd, wordt met twee jaar verlengd. Maar of de hoofddoelstelling, groei van werkgelegenheid, is gehaald, is intussen onduidelijk.

De bedoeling van de regeling was dat de ondernemer het voordeel van de verlaagde btw doorgaf aan de klant; daardoor zou de vraag stijgen en de werkgelegenheid toenemen. Maar wat gebeurde er? De prijsverlaging werd niet of slechts gedeeltelijk doorgegeven; de werkgelegenheid steeg nauwelijks. Want je moet als ondernemer maar durven op grond van een tijdelijk experiment de prijzen te verlagen. Zal de vraag wel navenant stijgen? Om maar te zwijgen van het in dienst nemen van personeel, waar je later, bij beëindiging van het experiment, moeilijk van af kunt. Veel zekerder is het bedrag in eigen zak steken en eventueel gewoon wat harder te werken.

Zo er banen bijkwamen, gebeurde dat op een inefficiënte manier. Dat wordt in Brussel ook volmondig toegegeven. In Frankrijk moest, om een baan extra te creëren, 90.000 euro aan btw worden opgeofferd. Een leerling schoenlapper zou met eenderde van dat bedrag aan directe steun ook tevreden zijn geweest, dunkt me.

Het zijn de hoge inkomens die in absolute bedragen het meest profiteren van het lagere btw-tarief. Immers ook zij gaan (vaker dan lage inkomensgroepen zelfs) naar de kapper. Ook hier is directe steun aan lagere inkomensgroepen veel goedkoper. Kortom het lage btw-tarief is inefficiënt in het scheppen van werk (als het dat al doet) en een onbedoelde inkomenssteun voor de hogere inkomens. Zo het geen werk schept, geeft het een onbedoelde stijging van de winst van ondernemers.

Waarom zien ze dat in Brussel niet? Waarom wordt daar niet beseft dat de prijs van een product niet wordt bepaald door de kosten, maar dat het de prijs is die de (toegestane) kosten bepaalt? De prijs van een product is wat de gek, de consument, er voor geeft. Daar moet de producent het mee doen. Soms houdt hij geld over en soms komt hij tekort. Uiteindelijk ontstaat, door toe- en uittreding van ondernemers op grond van de signalen van winst en verlies, de situatie dat de prijs gelijk is aan de kosten. Het lijkt dan alsof de prijs een optelling is van alle kosten. Maar het oorzakelijke verband is wel degelijk andersom. De kassabon, met onderaan de erbij 'opgetelde' btw, misleidt.

Maar zijn producten dan niet goedkoper zonder belasting? Stel we betalen geen belasting. Geen defensie en politie dus. We moeten dan werken met in de ene hand een pistool en in de andere hand het toetsenbord van onze computer. Dat scheelt in onze arbeidsproductiviteit en verhoogt dus de kosten. Ook moeten we dan zelf wegen aanleggen en onderwijs verzorgen. We zullen dat privaat moeten financieren. Dat kost ook geld. Kortom bij afwezigheid van belastingen zijn producten niet veel goedkoper. Met evenveel recht kan het tegenovergestelde worden beweerd.

De ware kosten van belastingheffing liggen in het verborgene. Doordat we belasting betalen, stoppen we eerder met kopen. We hebben er het geld niet meer voor. Wat betreft de niet gekochte goederen, lopen we niet alleen die goederen mis (dat is duidelijk) maar ook het voordeel dat we bij aanschaf zouden hebben. Wat is dat voordeel? Want daar zit hem nu net de kneep. We kopen een goed alleen als het ons meer waard is dan we er voor moeten betalen. 's Morgens op het station betaal ik 1.50 euro voor mijn koffie. Ik had er ook 2 euro voor willen geven. Liever niet natuurlijk.

Maar dat is wat anders. Bij iedere aankoop gaan we erop vooruit. Anders zouden we het wel laten. Al die gemiste voordelen zijn de verborgen kosten van de belastingheffing. Er is becijferd dat op iedere euro belasting die we betalen we ook nog zo'n 0.40 euro aan ruilvervoeden opofferen. Belasting betalen kost meer dan we denken. Dat is niet alleen zo wat betreft de misgelopen consumptie maar ook wat betreft de niet-geproduceerde goederen. Bekend is de uitspraak van ex-president Ronald Reagan. In de tijd dat hij nog filmacteur was maakte hij nooit meer dan vijf films per jaar. Meer vond hij gewoon niet lonend. Over de extra inkomsten moest hij 90 procent belasting betalen.

Kortom belastingheffing leidt tot een daling van de totaal te verdelen koek en we missen ook nog het extra-genot van de niet door ons genoten plakjes. Iedere economische beslissing dient gebaseerd te zijn op een volledige afweging van kosten en baten. De overheid heft en de burger betaalt te veel belasting omdat zij zich niet van de volledige kosten bewust zijn. (Of een van beide houdt zich van de domme natuurlijk.) Voor overheid en burger valt er nog veel te leren. Want als het gesteggel rond het lage btw-tarief iets bewijst, dan is dat, dat belastinggeld voor de EU voor tweederde weggegooid geld is en dat hoge inkomens twee keer zoveel profiteren van het verlaagde tarief als lage inkomens.

Het Financieele Dagblad

November 27, 2003

Huiswerk voor Zalm over efficiënte contractbreuk

Zalms dreigementen ter bescherming van euro en Stabiliteitspact waren ongeloofwaardig. De nadruk op de drieprocentnorm heeft ons, behalve leedvermaak met de tekortlanden en boze burens, niet veel gebracht. Daaruit kunnen we lessen trekken, vindt Auke Leen

Het niet naleven van de drieprocentnorm uit het Stabiliteitspact door Frankrijk en Duitsland geeft Zalm weinig vreugde. De boosdoeners zelf beloven voortaan hun best te doen. Maar wat is dat voor een nieuwe norm? Immers, the greatest enemy of the best, is the good. Dus waar eindig je? Reden om de volgende keer het spel beter te spelen. En die volgende keer komt er. Immers, de andere pijler van het Stabiliteitspact voor de euro is de 'no bail out'-clausule. Eenmaal in de muntunie draaien de lidstaten niet op voor elkaars financiële nood. De betaalbaarheid van de pensioenen hangt echter als het zwaard van Damocles boven de EU.

Ook hier zal nood EU-wet breken. En daar staat Nederland weer. Terwijl dit land als een van de weinige de zaakjes op pensioengebied goed voor elkaar heeft.

Om het spel beter te spelen, moeten we het breken van de drieprocentnorm eerst anders zien. We hebben te doen met een efficiënte contractbreuk. Dat lijkt een vreemde combinatie van woorden. Hoe kan een contractbreuk efficiënt zijn? Hoe kan de norm een man een man, een woord een woord nu opeens fout zijn? Een voorbeeld kan dit verduidelijken. De overeenkomst met het breken van de drie-procentnorm wordt duidelijk.

U heeft met een aannemer de afspraak dat hij voor 15 december uw huis oplevert. In het contract staat dat - voor iedere week later 2000 euro ontvangt. Er dreigt een week te late oplevering. Neem aan dat uw werkelijke schade ook 2000 euro bedraagt. U moet uw flatje nog langer huren en de verhuisauto afbestellen. De aannemer kan dit voorkomen door het inhuren, voor 1000 euro, van een extra kracht. Het is efficiënt als hij dat ook doet. Immers, door het uitgeven van 1000 euro wordt een schade van 2000 euro voorkomen.

Maar stel uw schade is geen 2000 maar slechts 500. U kunt bijvoorbeeld nog een weekje gratis in uw flatje blijven. Nu is nakoming duidelijk inefficiënt. De aannemer geeft 1000 uit om een schade van 500 te voorkomen.

Of dat gebeurt, ligt aan u. Want wat doet - als de aannemer over verlaging van de boete komt praten? Ben niet gek, denkt u. Ik ga niet vrijwillig omlaag. Kortom, - bent een jongen van Jan de Wit.

Maar dan komen de twijfels. Als - weigert, levert de aannemer op tijd. Hij huurt de extra kracht in. Dat is goedkoper voor hem dan de boete te betalen. Stel echter dat - 750 euro accepteert. Na aftrek van uw schade, houdt - (en de aannemer) nog geld over, een geval van efficiënte contractbreuk tot beider voordeel.

Maar we kunnen toch niet zomaar onze principes verkwanselen? En waar ligt het Nederlandse voordeel bij breken? Het antwoord op beide vragen komt op hetzelfde neer.

Natuurlijk, we mogen hopen dat sommige zaken uit de toekomstige grondwet van Europa nooit voor heronderhandeling openstaan. Goebbels, Hitlers propagandachef, schreef in zijn dagboek toen de Russen al voor Berlijn stonden, dat na een oorlog de verliezers altijd in de beklagdenbank zitten. Een pragmatisch idee van waarheid waar wij het beslist niet mee eens zijn. Niettemin is de economie niet zozeer een verzameling waarheden, maar veeleer een gereedschapskist. Hier geldt, met enig recht, 'waar is datgene wat werkt'. Soms de hand op de knip houden, een andere keer gaat de kost voor de baat uit.

Ook de gebruiker van het gereedschap en de omgeving waarin wordt gewerkt zijn van belang. Duitsland is een veel groter land dan het onze en de Franse onderhandelingscultuur is ook niet de onze. Misschien hebben de Duitse en Franse tekorten de EU-economie wel uit het slop getrokken. Wie zal het zeggen? Vast staat dat Nederland niets heeft aan twee kwakkelende economieën waar we zo'n veertig procent van onze goederen naar uitvoeren.

Waar het voorbeeld mank gaat, is dat de gedupeerde geloofwaardig kan dreigen om naar de rechter te stappen. En de aannemer dus wel langs moest komen om de zaak te bespreken of anders gewoon op tijd te leveren. Zalm echter is niet naar het Europese Hof gegaan. Met alleen de drieprocentnorm, Oostenrijk en Finland aan onze zijde durfde hij dat niet aan. Dat hebben de Fransen van meet af aan beter ingeschat. Daar moet dus ook een van onze lessen voor de volgende keer liggen. Engeland in de muntunie zou ons dan zeker helpen. Want daar hebben ze de pensioenproblematiek ook goed op orde.

Kortom, we moeten anticiperen met geloofwaardig dreigen en heronderhandelen op het spel van de efficiënte contractbreuk. Het op de spits drijven van het welles-nietes van de drieprocentnorm is het in ieder geval niet. Dat heeft ons, behalve enig leedvermaak met de tekortlanden en een paar boze burens, niet veel gebracht.

NRC Handelsblad

November 7, 2003

Loonakkoord gaat banen kosten

Met loonmatiging denkt de regering de concurrentiekracht van Nederland te verbeteren. Maar het akkoord hierover zal de marktwerking verstoren, meent Auke Leen.

Wie mooi wezen wil, moet pijn lijden. Door loonmatiging wordt de concurrentiekracht van de Nederlandse economie verbeterd. Maar niets is minder waar. Het loonakkoord verstoort de werking van de markt en kost banen over vier jaar.

Het kabinet ziet een hoger loon kennelijk als de brenger van slecht nieuws. Om de situatie te verbeteren moet die brenger een beetje monddood worden gemaakt. Zij handelt daarmee echter niet anders dan iemand die de kamertemperatuur te hoog vindt en ijsblokjes houdt bij de thermometer. De onderliggende krachten van vraag en aanbod veranderen er niet door. Een hoger loon is de uitdrukking van een stijgende arbeidsproductiviteit (Moberg daargelaten) en dus een positief teken. We zijn echter niet veel slimmer dan onze voorouders waren. Meer produceren kunnen we slechts met meer en beter gereedschap: van de ploeg, via de lopende band tot het internet. Wij voegden slechts onze spierkracht, voor enige tijd onze motorische vaardigheden, en nu voegen wij onze creativiteit en logisch denkvermogen toe (Arnold Schwarzenegger daargelaten). De winst van deze ontwikkeling is dat we voor de aanschaf van maar deze trend geldt voor bijna alle producten een zachte contactlens in 1970 95 uur moesten werken en 30 jaar later nog maar 4 uur. De kleinere hap uit ons loon nodig voor de aanschaf van een product, is natuurlijk het spiegelbeeld van onze door mechanisatie verminderde arbeidstijd, nodig voor de productie daarvan. Zo waren rond 1900 40 van iedere 100 werkers nodig om ons te voeden nu zijn dat er nog hooguit drie. Kortom wat iets echt kost, is de hoeveelheid leven die er voor nodig is om het te verkrijgen. En daar wringt de schoen met de voorgestelde loonmatiging.

Want stel, wat heel waarschijnlijk is, dat in de ons omringende (boven de polder) gelegen landen de lonen niet worden gematigd. Daar wordt arbeid relatief duurder dan machines. Er volgt een reactie van de werkgevers. Niet alleen werknemers maar ook werkgevers reageren op financiële prikkels. Zijn Nederlandse werknemers zoveel slomer in werk zoeken dan Amerikanen? Natuurlijk niet. Maar je zou het wel zeggen. In Amerika is ruim 5 procent van de mensen langer dan een jaar werkloos, in Nederland zijn dat er bijna 45 procent. Buitenlandse werkgevers zullen dure arbeidskrachten vervangen door technologisch up-to-date machines. Kijk bijvoorbeeld naar de op dit moment lage koffieprijzen. De belangrijkste reden daarvan is de stijgende arbeidsproductiviteit in Brazilië en Vietnam. Om een container met 275 zakken koffie van ieder 60 kilo te vullen zijn in Guatemala 1000 mensen een volle dag bezig. In Brazilië doen 5 mensen en een machine het werk in twee hooguit drie dagen. Dat leidt tot hogere lonen voor de werkers in Brazilië en lagere koffieprijzen hier. Daar kan natuurlijk geen familiebedrijf in Guatemala tegenop. Maar dat is wat we van de markt mogen verwachten: hogere lonen voor de werkers en lagere prijzen voor de producten. Max Havelaar zal er nog een harde dobber aan krijgen om de lage lonen in Guatemala blijvend te subsidiëren. Kortom, lage lonen zijn nauwelijks van belang. Driekwart van het verdwijnen van banen is het gevolg van een verandering in technologie. Gevolg: over 4 jaar mogen we blij zijn als ze in het buitenland wat extra over hebben voor onze arbeidsintensieve dure producten, natuurlijk voorzien van het Max Havelaar keurmerk.

Het beleid verwacht het doel met het middel. Als het scheppen van banen de bedoeling is, schreef ruim 150 jaar geleden de Fransman Bastiat, waarom dan niet een wet aannemen die eenieder verplicht slechts met zijn linkerhand te werken. Daartoe zou de rechterhand verplicht op de rug

moeten worden gebonden. Hoeveel mensen zouden dan niet, bij een veronderstelde gelijkblijvende vraag, aan werk worden geholpen? Alles onzin natuurlijk. Prijzen, dat wil zeggen de tijd die nodig is om producten te maken en het gedeelte van ons loon dat nodig is om ze te kopen, zouden enorm stijgen. Maar wat dan te doen met al die werkers die hun baan verliezen? Waar zijn al de werkers die niet meer nodig waren in de landbouw gebleven, zou de tegenvraag moeten luiden. Zolang er nog onvervulde behoeften zijn, hoeft dat geen probleem te zijn. En is een stijging van de arbeidsproductiviteit niet het enige echte antwoord op de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat. Dat lage lonen een dominante invloed hebben op onze werkgelegenheid behoort tot de massapsychose van dit moment. Maar zie met stille trom komen de spijtoptanten na hun buitenlandse avontuur alweer terug. Zo ziet eenvijfde van de Nederlandse toeleveranciers voor de industrie de productie al weer terugkeren uit 'goedkope' landen. Een beleid te vormen op een vermeende trend naar lagelonenlanden houdt geen stand. Beter ware het de aandacht te richten op zaken waar echt toekomst in zit.

De Gelderlander

November 6, 2003

Overboekingsregeling EU zal enkel verliezers kennen

Vliegmaatschappijen die overboeken, zullen gedupeerde reizigers straks hoge, in EU-verband vastgestelde, bedragen moeten betalen. Een slecht idee, meent Auke Leen

Wat door de kranten als een opsteker voor luchtreizigers werd gebracht en ongetwijfeld ook zo is bedoeld, zal alleen verliezers kennen. De hoge bedragen, die vliegtuigmaatschappijen straks op last van de Europese Commissie in geval van overboeking aan reizigers moeten betalen, zullen slechts zelden worden uitgekeerd, de vliegprijzen zullen stijgen, en er zullen minder lachende gezichten in de vertrekhallen te zien zijn. Wat is het probleem? Bedrijfseconomisch is het een goede zaak om voor een vlucht meer mensen te boeken dan er plaatsen zijn. Dat is ook niet illegaal. Meestal levert overboeking geen enkel probleem op. Op de dag van vertrek zijn er altijd wel mensen ziek of om andere reden verhinderd de vlucht mee te maken. Door overboeking hoeft toch niet met lege stoelen te worden gevlogen, wat de prijs van de vlucht alleen maar verlaagt. Maar wat te doen op de dag dat alles mee zit? Geen vierkante wielen bij de NS en dus iedereen op tijd op Schiphol. Wie eerst komt, eerst maalt. Maar de laatkomer is natuurlijk nu net de zakenman die per se mee moet. In Amerika hadden de medewerkers bij de incheckbalies vroeger de opdracht oude vrouwtjes en medewerkers van militaire bases een latere vlucht te laten nemen. Kennelijk namen de eersten de boodschap het meest gelaten op. En de beroepsmilitair was allang blij een dag langer bij vrouw en kinderen te kunnen zijn. In 1965 kwam de Amerikaanse econoom Simon met het idee om veilingen op vliegvelden te organiseren. De vliegtuigmaatschappij biedt net zolang hoger met geld of gratis tickets tot er voldoende vrijwilligers zijn voor een latere vlucht. Immers, mensen verschillen als het gaat om de kosten en baten die een latere vlucht met zich mee brengt. Voor de zakenman of persoon die naar de begrafenis van een ver familielid moet, heeft een vlucht later geen zin. Zij gaan niet op het aanbod in. Maar voor mensen die meer aan geld dan aan tijd hechten, levert het een gratis vlucht of meer op. Een simpel idee, maar kennelijk zijn tijd te ver vooruit. Een veiling op een vliegveld, veel te onpraktisch, zo liet een vliegtuigmaatschappij Simon in een reactie weten. Zelfs Nobelprijswinnaars in de economie zagen er niets in. Als het zo'n goed idee was, was het allang eerder bedacht en ingevoerd. Simon zou dus wel iets essentieels over het hoofd hebben gezien. Of luchtreizigers zouden met elkaar afspreken om pas bij een miljoen of meer op het voorstel in te gaan. Maar Simon hield vol. Eindelijk, in 1978, werd zijn idee beproefd en na korte tijd door alle Amerikaanse vliegtuigmaatschappijen overgenomen. Op alle vliegvelden hoor je nu, tot ieders tevredenheid: 'We zoeken naar vrijwilligers'. De gelukkige en of je dat bent, maak je zelf uit krijgt veelal een extra gratis binnenlandse vlucht, zo nodig een hotelovernachting, en zit in een latere vlucht first class. Maar kennelijk is dit voor de Europese Commissie te veel wildwest. Hier zou sprake zijn van een misstand: een onvrijwillige contractbreuk. Er moet opgekomen worden voor de zwakkeren. Kortom, er moet paal en perk worden gesteld aan het overboeken. Eind 2004 komt er dan ook een standaard vergoeding bij overboeking: 250 euro voor een vlucht van minder dan 1500 km. Voor vluchten tot 3500 km is de vergoeding 400 euro en voor een

nog langere vlucht 600 euro, een gratis lunch en eventuele hotelovernachting inbegrepen. Wat zal het gevolg zijn? Er zullen mensen achterblijven die liever hadden gevlogen en omgekeerd. Mensen zullen een bedrag ontvangen, waar ze geen plezier aan beleven. Kortom, we zijn weer terug bij af. Want hoe worden de (on)gelukkigen geselecteerd? Maar zullen de mensen die hoge bedragen eigenlijk wel krijgen? Misschien een paar keer. Voor vliegtuigmaatschappijen zijn de kosten zo hoog, dat ze zich wel zullen hoeden voor overboeking. Om maar te zwijgen van de gevolgen voor maatschappijen als Ryanair, EasyJet, en soortgelijke prijsvechters. In verhouding tot de betaalde reissom zijn de schadebedragen voor deze maatschappijen natuurlijk buiten iedere proportie. De vliegprijzen zullen dan ook zeker omhoog gaan. In Amerika zeggen ze het al: 'Er bestaat niet zoiets als een gratis lunch'. De Europese vliegtuigmaatschappijen hadden zelf ook liever een regeling gezien als in de VS. Een mogelijkheid, die volgens de EU-regeling ook moet worden aangeboden, maar in de praktijk niet zal werken. De voorgestelde vergoeding is immers zo hoog dat je het wel uit je hoofd laat om op een lager bedrag in te gaan. Of reizigers spreken onderling af niet in te gaan op een lager bedrag, terwijl velen daarmee allang tevreden zouden zijn. Mensen verschillen, ook in hun geleden schade. De gemiddelde luchtreiziger weet zelf wat goed voor hem is. De EU-regeling maakt van deze kennis geen gebruik. Kennelijk is Simons idee voor de EU nog steeds te revolutionair om meer dan een onwerkbaar tweede-keus oplossing te zijn. Maar waarom, als in het geval van overboeking door middel van een veiling een praktisch idee dat in Amerika al een kwart eeuw prima werkt iedereen tevreden kan worden gesteld.

Het Financieele Dagblad

October 22, 2003

Handelsoverschot is helemaal niet goed

Twee constanten beheersen het economische nieuws over onze buitenlandse contacten: onze angst voor de lagelonenlanden en onze vreugde om het overschot op de handelsbalans. Maar lagelonenlanden vormen geen bedreiging en een overschot op de handelsbalans is een nadeel.

We kennen allemaal wel mensen die een poosje in zo'n land verbleven. Vaak hadden ze de beschikking over een kokkin, een dienstmeisje, een tuinman, ja zelfs een fulltime kindermisje. Maar helaas, hier kunnen we ze hooguit voor een paar uur inhuren. En in het buitenland hoeft je je er niet schuldig over te voelen. Want je helpt er de lokale bevolking immers mee.

Maar hier, waar wij het met de goedkope producten uit die landen moeten doen, moeten we ons wel schuldig voelen. Het kost immers Nederlandse banen. Of dat per saldo zo is, is onzeker. Maar getalsmatig is het praktisch onmogelijk dat de stijging van het reële loon van ons allen, doordat met goedkope invoer de prijzen dalen, niet opweegt tegen het nadeel van het verlies aan banen. Zowel hier als bijvoorbeeld in de VS heeft 85 procent van de werknemers, gegeven de sector en de aard van de werkzaamheden die zij verrichten, niets te vrezen van goedkope invoer. En van de 15 procent die wel wat te vrezen heeft, heeft slechts een ruime 10 procent, dus slechts twee procent van het totale aantal werknemers, te maken met een invoer die als percentage van het totale aanbod meer dan 30 procent bedraagt. Dat cijfer wordt algemeen gezien als een graadmeter voor gevoeligheid voor buitenlandse producten.

Getalsmatig is het ook zo dat de meeste werknemers eerder moeten vrezen dat goedkope intermediaire producten niet het land binnenkomen. Zo beschermen in de VS de hoge importtarieven op staal de werknemers in de staalindustrie. Maar op iedere werker in de staalindustrie werken er 57 in de staalverwerkende industrie. Deze laatste industrie is nu duurder uit, met als gevolg een verminderde concurrentiekracht.

En dan het overschot op de handelsbalans. Dat betekent dat we meer goederen weggeven dan we er voor terugkrijgen. Hebben we hier te maken met een invulling van echte ontwikkelingshulp of met de praktische uitwerking van de levensfilosofie die stelt dat we leven om te werken? Nee, ook hier overheerst het idee dat uitvoer werk oplevert en invoer werk kost.

Maar wat willen we bereiken met handel? We willen buitenlandse producten en moeten daar wat voor teruggeven. Hoe minder hoe beter zou je zeggen. Laten we daarom eens wat verder kijken dan alleen de handelsbalans. De handelsbalans is een onderdeel van de betalingsbalans. Een balans waarop we alle contacten met het buitenland twee keer boeken: eenmaal debet en eenmaal credit. Een overschot op de handelsbalans betekent automatisch dat het tweede onderdeel van de betalingsbalans, de kapitaalbalans, een tekort vertoont. Een investeringsdeficit dus en dat klinkt al helemaal niet meer zo gunstig.

We investeren meer in het buitenland dan omgekeerd. En dat komt de arbeidsproductiviteit en werkgelegenheid hier beslist niet ten goede. Kortom, de saldo's aan werkgelegenheid op beide balansen konden wel eens quitte spelen.

Handel dient er niet toe om werk te scheppen. Door handel worden wij gedwongen ons te specialiseren in dingen waarin we goed zijn.

Bovendien, zijn die lagelonenlanden wel een bedreiging? Investerings worden onder andere bepaald door het loonniveau. Maar het politieke klimaat, de bescherming van eigendom en de mentaliteit van de werknemers zijn minstens zo belangrijk. Zo ging in 2001 niet minder dan 94 procent van de buitenlandse Amerikaanse industriële investeringen naar hogelonenlanden. De totale waarde van de Amerikaanse investeringen in Nederland is nog steeds tien keer zo groot als die in China en India bij elkaar.

Prestaties uit het verleden zijn geen garantie voor de toekomst. Inderdaad. Maar het blijkt dat andere factoren dan het loonniveau een dominante invloed hebben. Een sprekend voorbeeld daarvan is Puerto Rico, een zelfbesturend gewest binnen de Verenigde Staten. Het land kan vrijwel onbeperkt handelen met de rest van de VS. Het inkomen in de VS is drie keer hoog als in Puerto Rico. Waarom, in deze situatie van onbeperkte vrijhandel, gaat dan niet meer werkgelegenheid naar Puerto Rico? De situatie is eerder omgekeerd. Al tientallen jaren is de werkloosheid op Puerto Rico meer dan drie keer zo hoog als in de VS.

Er zijn gewoon veel meer zaken dan lage lonen die bedrijvigheid uitlokken. Scholing, beschikbaarheid en betrouwbaarheid van publieke diensten, de infrastructuur, corruptie en de nabijheid van afzetmarkten om er nog een aantal te noemen. Zaken waar Nederland zich juist sterk voor zou moeten maken.

Onze toekomst is er een van een hoogproductief land met hoge lonen. Een overschot op de kapitaalbalans - hoe meer investeringen in Nederland hoe beter - en dus een tekort op de handelsbalans - laat die goedkope producten maar komen - zou dan zeker tot hulp zijn. We moeten in onze analyse een onderscheid maken tussen een tijdelijke neergang in de economie en een vermeende fundamentele verschuiving ten gunste van de lagelonenlande

De Gelderlander
September 19, 2003
Beleid van bezuinigingen biedt beste perspectief

De 19de eeuwse econoom Say wist het al: het aanbod schept de vraag en de kost gaat voor de baat uit. Balkende II bezuinigt dan ook terecht, aldus Auke Leen
Woensdag betoogde Arjen Van Witteloostuijn op deze plaats dat het voorgestelde beleid van bezuinigingen desastreuze gevolgen zal hebben. En omdat het kabinet dat ook wel weet, moet Balkenende II er wel een geheime agenda op na houden. Dat zou waar zijn als de economische theorie waarop Van Witteloostuijn zich baseert de enige zou zijn. Maar er bestaat ook een theorie die een heel ander licht op de bezuinigingen werpt en daarmee dus ook Van Witteloostuijns samenzweringstheorie naar het rijk der fabelen verwijst. Volgens de theorie die Van Witteloostuijn aanhangt, en die op dit moment ook de meest gebruikte is, bepaalt de vraag het aanbod en daarmee de productie en de werkgelegenheid. Meestal krijgen we dan het volgende te horen: ons nationaal inkomen, of wel het nationaal product, bestaat uit de som van de bestedingen aan consumptie, investeringen, overheidsuitgaven en het saldo van export minus import. Omdat consumenten in deze onzekere tijden de hand op de knip houden, bedrijven niet investeren omdat ze toch maar op halve kracht draaien, en nu ook de overheid de broekriem aanhaalt, blijft in feite alleen de matig groeiende export over als motor van de vraag en dus van de groei van het nationaal inkomen. Volgens deze theorie gaat het dus niet goed met de Nederlandse economie en zal het op korte termijn ook niet veel beter worden. Het nationaal inkomen zal volgens deze theorie pas groeien als de vraag aantrekt. Daarom moeten de overheidsuitgaven stijgen, ten koste van een groter tekort op de begroting, en moet de particuliere consumptie worden gestimuleerd door de uitkeringen op peil te houden. Het is de theorie van Keynes, een theorie die eigenlijk maar korte tijd, om precies te zijn van 1945 tot 1975, echt heeft gefloreerd. Tijdens het grootste gedeelte van de geschiedenis van het economisch denken heeft de tegenovergestelde theorie, of zoals u wilt waarheid als een koe, gegolden: het aanbod schept zijn eigen vraag. Willen we iets hebben dan zullen we eerst zelf wat moeten produceren, dat we vervolgens kunnen ruilen. Want dat is de essentie waar het omdraait in een ruil(markt)economie. Niet de vraag bepaalt dus het aanbod, maar het aanbod bepaalt de vraag: de wet van Say uit het begin van de negentiende eeuw. Consumptie is een gevolg van economische groei en niet de oorzaak daarvan. Maar wat dan te denken als we juist nu weer lezen dat de Amerikaanse economie in het tweede kwartaal van 2003 sterk is gegroeid door de flink opgeschroefde defensie-uitgaven. Bewijst dat niet het gelijk van de Keynesiaanse theorie? Nee. Want als dat zo is, waarom dan niet in Nederland aan heel het buitenland de oorlog verklaard. Om vervolgens het geproduceerde materieel, zonder een schot te lossen, in de Noordzee te dumpen. Kortom een economische opleving zonder de daarbij behorende dode soldaten? Helaas is het een boekhoudkundige wijsheid dat als een van de onderdelen van de vraag stijgt (defensie-uitgaven zijn onderdeel van de overheidsuitgaven), ook het totaal stijgt. Te zeggen dat daardoor het nationaal inkomen groeit is theorie. Van de weldaden van een oplevende export stellen de Keynesianen zich ook teveel voor. Meer export betekent veelal ook meer import. Immers veel grondstoffen nodig voor de export, moeten worden geïmporteerd. Waardoor met name in Nederland per saldo de exporten en de importen

elkaar niet veel ontlopen. We moeten ook zeker niet vergeten dat exporten in feite de kosten zijn waarmee we de importen betalen. Meer import, daar gaat het uiteindelijk om. Goederen goedkoper inkopen in dan we ze zelf kunnen produceren. De koopkracht van ons allen stijgt en dat is de winst van alle internationale handel. Ook dat was een wijsheid uit de tijd van Say. Want let wel, het huidige overschot op de handelsbalans betekent dat we al jarenlang meer goederen weggeven dan we er voor terug krijgen. De rest van de wereld vindt dat natuurlijk prima. Maar helaas houdt een overschot op de handelsbalans ook een tekort in op de kapitaalbalans. Dat wil zeggen per saldo investeren we ons geld kennelijk op dit moment liever in het buitenland dan in het eigen land. En of dat een onverdeeld voordeel is, is nog maar de vraag. De VS doen het wat dat betreft beter. Die voeren met hun al sinds jaren grote tekort op de handelsbalans meer goederen in dan ze uitvoeren (zonder dat dat ten koste van de werkgelegenheid schijnt te gaan) en bovendien wordt er met het (noodzakelijke) overschot op de kapitaalrekening ook nog meer in Amerika geïnvesteerd. En dat laatste komt de productiviteit (het aanbod) aldaar natuurlijk enorm ten goede. Als we het van de theorie van de vraag moeten hebben, is de toekomst weinig rooskleurig. Gaan we echter uit van de theorie van het aanbod - waarbij de kost voor de baat uit gaat - dan biedt het huidige beleid van bezuinigingen meer perspectief. En wel om de simpele reden dat al dat bezuinigde geld niet opeens weg is. Het wordt niet door de overheid uitgegeven maar door een ieder van ons. En vooral ondernemers zullen dat daar doen waar er het meest mee te verdienen valt. Over een poosje kunnen we meer aanbieden, ruilen en behoeften bevredigen. Vraag, een onvervulde behoefte, zal hier op aarde immers wel nooit een probleem zijn.

Het Financieele Dagblad
13 mei 2005
Euro-uitleg Zalm helpt “nee”-kamp

De verdediging van minister Zalm van Financien van de omrekenkoers van de gulden naar de euro is koren op de molen van de nee-stemmers bij het referendum over de Grondwet

Of de gulden destijds te goedkoop voor de euro is ingewisseld, is het punt niet meer. Waar het om gaat is dat het antwoord dat minister Zalm van Financien geeft, behalve dat het niet deugt, koren op de molen is van de nee-stemmers voor het komende EU-referendum. Zijn antwoord zet de stemmers op het verkeerde protectionistische been; het wakkert het anti-EU-sentiment tegenover de nieuwe toetreders aan.

Zalm stelt dat we jarenlang hebben geprofiteerd van de te goedkope gulden; we hebben meer geëxporteerd en onze werkgelegenheid is gestegen. Maar dat betekent ook dat we jarenlang voor onze importen te veel betaalden en daarvoor meer moesten werken. We willen importen en moeten daar iets voor teruggeven. Hoe minder hoe liever. Het is dus maar wat je winst noemt. Onze bureaus zullen tegen die omwisselkoers uiteraard geen bezwaar hebben gemaakt. Gekke Nederlanders. Voor dezelfde hoeveelheid Duitse importen geven ze jarenlang vrijwillig meer terug. Het werk dat ze daar extra voor moeten verzetten, ervaren ze ook nog eens als positief. Al te goed is buurmans gek, lijkt me beter van toepassing.

Ook op Zalms redenering dat de te lage omwisselkoers onze export tot voordeel is geweest, valt af te dingen. De meeste exporteurs zullen er niet blij mee zijn geweest. Voor veel exportproducten moeten de grondstoffen eerst worden ingevoerd. En die waren duurder, waardoor onze exportprijs weer omhoog moest. In het beste geval was alles lood om oud ijzer.

Het volgende had Zalm moeten zeggen, wil ook hij mensen motiveren 'ja' te stemmen bij het komende EU-referendum. Een prijs moet gewoon de juiste prijs zijn: een prijs die wordt bepaald door vraag en aanbod. Iedere door de overheid vastgestelde prijs geeft een verkeerd signaal af. Hoe kan Nederland aan auto's komen? Zelf maken in Brabant of laten groeien in het Westland. Het eerste is duidelijk. Bij het tweede kweken we bloemen in het Westland, die we vervolgens in Zuid-Korea verkopen en er auto's voor mee naar huis nemen. Maar bij een verkeerde omrekenkoers hebben we misschien wel jarenlang bloemen in Zuid-Korea verkocht voor auto's terwijl we ze beter zelf hadden kunnen bouwen. Wie zal het zeggen. We hebben gewoon jarenlang te hard moeten werken voor onze importproducten en ons wellicht op het verkeerde soort producten gericht.

Alle economische argumenten ten spijt. Wat veel schadelijker is, is dat Zalms verklaring voer is voor protectionisten. In zijn redenering lijkt het erop dat het om het creëren van arbeidsplaatsen op zich gaat. Zalm zegt dus eigenlijk dat het buitenland onze banen wil afnemen en wij - helaas maar tijdelijk - door een slimme wisseltruc die weer op het buitenland hebben heroverd.

In deze redenering vormen de nieuwe EU-toetreders een gevaar voor Nederland. Zij zijn immers in bijna alles goedkoper en hebben daar geen wisseltruc voor nodig. Maar handel met het buitenland was en is nooit bedoeld om werk te scheppen. Handel geeft ons de mogelijkheid slimmer te gaan werken. We gaan datgene doen waar we relatief goed in zijn ten opzichte van het buitenland en ruilen het overschot. Daar zit de winst van de handel. Voor een ding behoeven we nooit bang te zijn: dat het buitenland ons het werken zal afnemen. Ze willen zelf ook alleen maar werken, dus produceren en ons goedkope producten aanbieden, zolang we er (andere) producten voor teruggeven. We ruilen geen arbeid maar producten met het buitenland.

Kortom, Gerrit Zalm zal het niet zo hebben bedoeld, maar zijn verklaring is koren op de molen van de nee-stemmers die in de vergrote EU een bedreiging van goedkope arbeid en producten uit de nieuwe EU landen zien.

De Gelderlander
15 maart 2005
CPB slaat plank behoorlijk mis

De jongste voorstellen van het CPB dreigen van de sociale zekerheid een politieke speelbal te maken. En de beruchte 'armoedeval' zal nog groter worden, meent .

Het jongste CPB-rapport Naar een toekomstbestendig stelsel voor arbeidsmarkt en sociale zekerheid slaat de plank behoorlijk mis. Het maakt van de sociale zekerheid, die het beoogt te redden, een speelbal van wisselende meerderheden in het parlement. Met dezelfde slag veroordeelt het mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt tot een nog uitzichtlozer bestaan.

Met de gedachte van het CPB zuinig met geld om te springen, is niets mis. Door bijvoorbeeld de AOW niet meer automatisch aan iedereen te geven, lijkt de financiële positie van mensen die het staatspensioen echt nodig hebben er alleen maar op vooruit te gaan. Maar dat zijn economische principes die hun toepassing moeten vinden in de politiek met haar eigen principes.

De vraag rijst: spant die politiek zich er nog voor honderd procent voor in als een regeling niet meer aan iedereen toekomt? Dat zal niet het geval zijn. Politieke partijen waarvan de achterban niet bestaat uit ontvangers zullen er geen moord voor doen om zo'n regeling op niveau te behouden. Een uitkering is niet langer een (sociale) zekerheid; in plaats daarvan wordt het afwachten hoe de politieke wind waait.

Dat is nog maar het begin. De uitkeringen komen terecht bij mensen aan de onderkant van de samenleving. Een groep voor wie de zogenaamde armoedeval geldt. Voor laagbetaalden loont het veelal niet meer te gaan werken. Ze lopen daardoor allerlei inkomensafhankelijke overheidssteun mis. Een val die we volgens het CPB op de koop toe moeten nemen. Door het voorgestelde beleid en daar maakt het CPB geen gewag van zal die val echter alleen maar groter worden. Immers, er valt nog meer te verliezen met een uit arbeid verkregen hoger inkomen. Je draait bijvoorbeeld zelf op voor je oude dag.

Het desastreuze resultaat volgt met de zekerheid van een plus een is twee. Een Amerikaanse president uit het begin van de vorige eeuw had dat al door. Zo vroeg hij zijn toehoorders eens: 'Stel op je eerste werkdag wordt 5 procent van je loon belast, op de tweede dag 10, op de derde 20, de vierde 30, de vijfde 50 en op de zesde werkdag 60. Hoeveel van jullie blijven dan op de twee laatste dagen van de week nog werken?' Het antwoord laat zich raden en is bij een tarief van 100 procent een zekerheid.

Dat laatste kreeg een Amerikaanse minister van Economische Zaken bijna zestig jaar later bij een bezoek aan China dan ook te horen. De wijsheid, door schade en schande verkregen, was dat als je een boer (want dat waren toen voor 80 procent de werkers) alle vruchten van zijn arbeid afneemt, dus 100 procent belast, en vervolgens de vruchten verdeelt naar behoefte, dit niet de manier is om hem tot werken te prikkelen. Beter is en

dat werd van toen af ook het beleid een vast bedrag van de productie in te houden en de boer vervolgens alles wat hij daarboven produceert zelf te laten houden. Een beleid waarvan nu iedere Chinees de vruchten plukt.

Maar anno 2005 in Nederland denkt het CPB de situatie te verbeteren met een beleid waarbij mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt nog meer en nog langer alle door arbeid verkregen extra inkomsten moeten afdragen. Als het CPB vervolgens stelt dat om deze mensen aan het werk te krijgen de stok beter werkt dan de wortel, is dat de wereld op zijn kop. Natuurlijk, als je 100 procent van je inkomsten moet afdragen, werkt, bij afwezigheid van het rode boekje van Mao, alleen maar de stok. Niets menselijks is ons vreemd. Maar de wortel die met zekerheid wel werkt, en het CPB niet beproeft, is inspanning te belonen.

Kortom, de doeleinden van het CPB zijn nastrevenswaard. Dat is het punt niet. In het voorspellen van de prikkelwerking die daarvan uitgaat voor werkers en politici schiet het CPB echter te kort. Voor de minima gaat van de voorstellen geen prikkel uit om te gaan werken en de uitkeringen van de laagstbetaalden worden een speelbal bij iedere kabinetsformatie. Het wordt tijd dat het CPB beseft dat welvaart van onderop wordt gecreeerd en niet van bovenaf door de overheid. Trust the people zeggen ze in Amerika. Inkomsten blijvend met 100 procent belasten en vervolgens de conclusie trekken dat alleen de stok werkt, geeft geen pas.